

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ : ΔΙΕΘΝΩΝ και ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ :

«ΔΙΕΘΝΕΙΣ και ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Το ευρωπαϊκό όραμα της Τουρκίας, η στρατηγική της ήπιας ισχύος και ο ρόλος του περιφερειακού ηγεμόνα κατά την διακυβέρνηση του ΑΚΡ»

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΜΘ/07041

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2013

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	4
---------------	---

Πρώτο κεφάλαιο

Το ευρωπαϊκό όραμα της Τουρκίας. Από την οθωμανική αυτοκρατορία έως την ανακήρυξη της υποψηφιότητας της Τουρκίας προς ένταξη χώρας στην Ε.Ε.. Ιστορικό των ευρωτουρκικών σχέσεων.

1.1 Από τους Σελτζούκους Τούρκους ως τις μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ και από το Τανζιμάτ έως τη σύσταση του κεμαλικού κράτους.	6
---	---

1.2 Η πορεία προς την ανακήρυξη της υποψηφιότητας της Τουρκίας προς ένταξη χώρας στην ΕΕ, το 1999.	13
---	----

Δεύτερο κεφάλαιο

ΕΕ και Τουρκία. Απόψεις που ενισχύουν την αποδοχή ή την απόρριψη της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ .....

2.1 Απόψεις υπέρ ή κατά της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ. Η οπτική της ΕΕ.....	18
--	----

2.2 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εκθέσεις Προόδου Τουρκίας. Συμπεράσματα και Συστάσεις της Έκθεσης Προόδου 2013.....	21
---	----

2.3 Απόψεις υπέρ ή κατά της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ. Η οπτική της Τουρκίας.....	23
--	----

2.4 Συμπεράσματα.....	27
-----------------------	----

Κεφάλαιο τρίτο

Η στρατηγική της ήπιας ισχύος του δόγματος Νταβούτογλου και ο ρόλος του περιφερειακού ηγεμόνα. Η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας κατά τη διακυβέρνηση Ερντογάν.....29

3.1 α. Η στρατηγική της ήπιας ισχύος του δόγματος Νταβούτογλου.....30

β. Η εφαρμογή της στρατηγικής ήπιας ισχύος και η πολιτική ανάδειξης της Τουρκίας σε περιφερειακό ηγεμόνα κατά τη διακυβέρνηση του ΑΚΡ.....36

3.2 Η ανάδειξη στην εξουσία του ΑΚΡ και η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας κατά τη διακυβέρνηση Ερντογάν 47

3.3 Συμπεράσματα.....52

Επίλογος 57

Βιβλιογραφία 61

Παράρτημα Ι 71

«Το ευρωπαϊκό όραμα της Τουρκίας, η στρατηγική της ήπιας ισχύος και ο ρόλος του περιφερειακού ηγεμόνα κατά την διακυβέρνηση του AKP»

Εισαγωγή

Το παρόν πόνημα αποτελεί προσπάθεια διερεύνησης του συσχετισμού της αλληλεπίδρασης του διακηρυγμένου από δεκαετίες ευρωπαϊκού προσανατολισμού της Τουρκίας και της διαδικασίας ένταξής της στην Ε.Ε., η οποία εξελίσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της νεόκοπης ρητορικής της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, του δόγματος Νταβούτογλου, όπως έχει καθιερωθεί να λέγεται, περί άσκησης ήπιας ισχύος και διεκδίκησης, εκ μέρους της Τουρκίας, ρόλου περιφερειακού ηγεμόνα και της επικράτησης του Πολιτικού Ισλάμ, κατά την διακυβέρνηση του ισλαμικού κόμματος AKP και ειδικότερα του αρχηγού του Ταγίπ Ερντογάν.

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και του διπολικού συστήματος ισχύος, πρόβαλε ένα νέο γεωπολιτικό περιβάλλον που άλλαξε τις ισορροπίες στο γεωπολιτικό και γεωστρατηγικό περιβάλλον της Τουρκίας, επιφέροντας σημαντική αλλαγή στη γεωστρατηγική σημασία της. Η Τουρκία, μια χώρα των Βαλκανίων, της Μεσογείου, του Εύξεινου Πόντου, του Καύκασου, της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής και του Περσικού Κόλπου, υποχρεώνεται να χαράξει ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική. Στην αναζήτηση νέων συνεργασιών, ενδέχεται να χρειαστεί να απομακρυνθεί από τον δυτικό και ειδικότερα ευρωπαϊκό προσανατολισμό της, αναζητώντας στρατηγικούς συμμάχους στη «γειτονιά» της, ανοίγοντας έτσι την σφαίρα πολιτικής και οικονομικής επιρροής της, «κυνηγώντας» τις πολυεπίπεδες και πολυδιάστατες ηγετικές φιλοδοξίες της. Σε ένα γεωστρατηγικό περιβάλλον που συνεχώς μεταβάλλεται, με τον συνεχιζόμενο αντίκτυπο της αραβικής άνοιξης να αλλάζει συνεχώς τους συσχετισμούς της περιοχής, έν μέσω μιας οικονομικής κρίσης που ταλανίζει και κλυδωνίζει συθέμελα την ΕΕ, η Τουρκία με την εντυπωσιακή οικονομική της ανάπτυξη, αλλά και στο κέντρο των γεωπολιτικών ανακατατάξεων, διατυπώνει το ηγεμονικό όραμά της.

Στην προσπάθεια διερεύνησης του συσχετισμού της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας και του ηγεμονικού ρόλου που επιδιώκει, με την παράλληλη εφαρμογή στρατηγικής ήπιας ισχύος που διακηρύσσει, θα επιχειρηθεί, στο πρώτο κεφάλαιο, μια αναδρομή στη πορεία των ευρωτουρκικών σχέσεων, από την απαρχή τους έως την

ανακήρυξη της υποψηφιότητας της Τουρκίας προς ένταξη χώρας, ώστε να γίνει αντιληπτό το υπόβαθρο και η δυναμική τους.

Εν συνεχεία, στο δεύτερο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η ανάδειξη των πιθανών λόγων που συγκλίνουν, εκατέρωθεν, στην αποδοχή ή στην απόρριψη της υποψηφιότητας ένταξης της Τουρκίας στην Ευρώπη. Θα εξετασθεί η προοπτική ένταξης της Τουρκίας τόσο από την οπτική γωνία της ΕΕ όσο και από την οπτική της Τουρκίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο, θα επιχειρηθεί η ανάλυση του δόγματος Νταβούτογλου περί άσκησης ήπιας ισχύος και της επιδίωξης ρόλου περιφερειακού ηγεμόνα. Θα παρουσιαστεί η πορεία ανάδειξης στην εξουσία και στη διακυβέρνηση του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) και θα γίνει αναφορά στην σημαντικότερη αναβάθμιση της οικονομίας, την οποία έχει επιτύχει η Τουρκία τη τελευταία δωδεκαετία σχεδόν της διακυβέρνησης του ΑΚΡ.

Τέλος, χρησιμοποιώντας συνθετικά τα στοιχεία που συνέλεξε η έρευνα, θα επιχειρηθεί, συμπερασματικά, να αναδειχθεί κατά πόσο, η πιθανή ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ και ο ρόλος του κράτους-μέλους, είναι συμβατός ή ασύμβατος με την επιδίωξη εκ μέρους της Τουρκίας διεκδίκησης ρόλου περιφερειακού ηγεμόνα.

Κεφάλαιο πρώτο

Το ευρωπαϊκό όραμα της Τουρκίας. Από την οθωμανική αυτοκρατορία έως την ανακήρυξη της υποψηφιότητας της Τουρκίας προς ένταξη χώρας στην Ε.Ε. Ιστορικό των ευρωτουρκικών σχέσεων.

1.1 Από τους Σελτζούκους Τούρκους ως τις μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ και από το Τανζιμάτ στη σύσταση του κεμαλικού κράτους.

Το χρονικό του δυτικού-ευρωπαϊκού προσανατολισμού της Τουρκίας εγκαινιάζεται με τον εποικισμό της Μικράς Ασίας από τους Σελτζούκους Τούρκους, μετά τη νίκη τους επί των Βυζαντινών του Αυτοκράτορα Ρωμανού Δ΄ Διογένη στη μάχη του Ματζικέρτ στην Αρμενία τον Αύγουστο του 1071, σηματοδοτώντας τη μακρά πορεία του τουρκικού φύλου των Σελτζούκων Τούρκων προς τη Δύση από τα βόρεια της κεντροασιατικής πατρίδας τους. Έκτοτε, η πορεία προς τη Δύση συνεχίζεται έως τις μέρες μας, όπου πλέον η ενσωμάτωση στην Ευρώπη αποτελεί στόχο ιστορικό, σύγχρονο πολιτικό και όραμα εθνικής ολοκλήρωσης [1]

Η Οθωμανική (Οσμανική χάριν στο ιδρυτή της, Οσμάν) Αυτοκρατορία διαδέχεται τη Δυναστεία των Σελτζούκων και για τους επόμενους τρεις σχεδόν αιώνες κατακτά τμήματα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ενώ απειλεί την Κεντρική Ευρώπη. Η επέλαση ανακόπτεται με την ήττα του Μεγάλου Βεζίρη, Καρά Μουσταφά, το 1683 προ της Βιέννης. Για τους επόμενους δύο αιώνες η Οθωμανική Αυτοκρατορία αποτελεί για τα ευρωπαϊκά κράτη αρχικά κατακτητική απειλή και τελικά δυσεπίλυτο - πρόβλημα διάσωσης ή διάλυσης του «μεγάλου ασθενούς», το λεγόμενο «Ανατολικό Ζήτημα» [2]

Καθοριστικό σημείο στη διαμόρφωση των ευρωτουρκικών σχέσεων αποτελεί, προηγουμένως, η άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453, καθώς επιτείνει το φόβο της χριστιανικής Ευρώπης απέναντι στην άγνωστη επεκτατική ισχύ της τρομερής ισλαμικής δύναμης, ενισχύοντας παράλληλα τα ανταντακλαστικά της καχυποψίας και του φόβου απέναντι στον «Τούρκο», περιορίζοντας μοιραία τις προοπτικές προσέγγισης με την αναδυόμενη Αυτοκρατορία. Η ανταλλαγή πολιτισμικών πληροφοριών διεξάγεται από την αναγκαστική σύναψη εμπορικών σχέσεων, καθώς

το κενό του σημαντικού Βυζαντινού εμπορικού εταίρου στην Ανατολή καλύπτεται τώρα από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, οδηγώντας τους Γενουάτες, τους Ενετούς αλλά και τους Γάλλους, Άγγλους και Ολλανδούς να συνάψουν διπλωματικές σχέσεις και να συστήσουν εμπορικούς σταθμούς. Οι Οθωμανοί υπήρξαν ιδιαίτερα επιδεκτικοί στην αφομοίωση θεσμικών στοιχείων των χριστιανικών πληθυσμών, με τους οποίους ήρθαν σε επαφή, όπως οι Βυζαντινοί, οι Ενετοί και οι Γενουάτες. *«Οι νύφες και οι παλλακίδες τους προέρχονταν συχνά από ευρωπαϊκά κράτη και δυναστείες, η γραφειοκρατία και η διοίκηση του κράτους όφειλαν πολλά στους Βυζαντινούς και οι εμπορικές και οικονομικές πολιτικές τους ήταν οικοδομημένες πάνω σε γενουατικά και ενετικά πρότυπα...Οι αρχηγοί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας... πολεμούσαν με τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και τα διάφορα Λατινικά κράτη για να διευρύνουν τα σύνορά τους και, σχεδόν αδιακρίτως, άρπαζαν από τα διάφορα κράτη, που τους περιέβαλαν, τα πιο χρήσιμα δόγματα, όπλα και πολιτικές δομές...Το διάδοχο [Οσμανικό] κράτος υιοθέτησε κατά το μεγαλύτερο μέρος του το βυζαντινό φορολογικό σύστημα μέσω της εφαρμογής του εθιμικού δικαίου το οποίο οι Οθωμανοί ανέμειξαν με το σουλτανικό δίκαιο ως συμπλήρωμα του Ισλαμικού νόμου.» [3]*

Ωστόσο, όσο και αν συνέβαλε αυτή η συναλλαγή στη διασκέδαση του φόβου και της καχυποψίας που επεδείκνυε η Δύση απέναντι στην ισχυρή ισλαμική επεκτατική δύναμη και στον εξωραϊσμό της θρησκευτικής διαφοράς, τόσο η ανταλλαγή πληροφοριών όσο και η γνωριμία και η κατανόηση της διαφορετικότητας του πολιτισμού δεν κατέστη ισοβαρής, ούτε αμφίδρομη, καθώς οι Οθωμανοί δεν κατάφεραν ποτέ να επιβάλλουν αντίστοιχα κέντρα ή εμπορικούς σταθμούς στα κράτη με τα οποία συναλλάσσονταν, με αποτέλεσμα μια ασύμμετρη εξοικείωση μεταξύ των ευρωπαϊκών χριστιανικών πληθυσμών και των Οθωμανών, που συντέινε στη διατήρηση μιας στρεβλής εικόνας, κυρίως για την ισλαμική οθωμανική κοινωνία, επιτείνοντας την καχυποψία και τη θρησκευτική μισαλλοδοξία. Ωστόσο, καθώς η Οθωμανική Αυτοκρατορία εισχωρούσε στα ευρωπαϊκά εδάφη, τον δέκατο έκτο και τον δέκατο έβδομο αιώνα, η ικανότητα προσαρμογής της οθωμανικής κοινωνίας, αλλά και η αναγνώριση εκ μέρους των Οθωμανών ότι η διαλλακτικότητα θα αποτελούσε τον μοναδικό τρόπο διείσδυσης και εδραίωσης της θέσης της Αυτοκρατορίας στη νέα τάξη πραγμάτων, συνέτεινε στην δημιουργία διπλωματικών, οικονομικών, πολιτισμικών και θρησκευτικών διασυνδέσεων και αλληλεπιδράσεων. [4]

Καθοριστική στιγμή, ωστόσο, για την αλλαγή της θεώρησης της Δύσης απέναντι στον γίγαντα εισβολέα αποτελεί η ήττα των Οθωμανών στα πρόθυρα της Βιέννης το 1638. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία παύει να αποτελεί για τη Δύση έναν αήττητο εχθρό.

Κατόπιν δε σειράς πολεμικών αναμετρήσεων και σύναψης συμφωνιών με τα δυτικά κράτη που αναμετρήθηκε, η ιστορική κατά κράτος συντριβή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τη Ρωσία, οδηγεί στη Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή το 1774, που αποτελεί και την απαρχή της ραγδαίας παρακμής και απώλειας της ισχύος της Αυτοκρατορίας. Οι Ευρωπαϊκές δυνάμεις αρχίζουν να ερίζουν αντικρουόμενες διεκδικήσεις στην αποσυντιθέμενη Αυτοκρατορία, δημιουργώντας έτσι το δέκατο όγδοο και το δέκατο ένατο αιώνα μια πραγματικότητα που ονομάστηκε «Ανατολικό Ζήτημα», δηλ. το κατά πόσον θα έπρεπε ο «μεγάλος ασθενής», στον οποίο είχε μεταβληθεί η Οθωμανική Αυτοκρατορία, να διασωθεί ή να αφεθεί να διαλυθεί. [5]

Οι πρώτες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες διάσωσης της εναπομείνασας επικράτειας, της πολιτικής και κοινωνικής αναδιοργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και παράλληλα ενσωμάτωσης στην ευρωπαϊκή νέα τάξη πραγμάτων, ώστε να μπορέσει να ακολουθήσει το οθωμανικό κράτος την εκβιομηχάνιση, τον εκσυγχρονισμό των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών θεσμών, τον εκδημοκρατισμό και την συνταγματική αυτοδιοίκηση στα πρότυπα των αναδυόμενων αυτοκρατοριών της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Πρωσίας, που πρωτοστάτησαν στην Ευρώπη τον 18^ο και 19^ο αιώνα, πραγματοποιούνται από το Σουλτάνο Σελίμ Γ΄ (1789-1807) και τους διαδόχους του Σουλτάνο Μαχμούτ Β΄ (1808-1839) και Αμπντούλ Μετζίτ Α΄ (1839-1861). Ο Σουλτάνος Σελίμ Γ΄ και κυρίως ο Σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ προσπάθησαν να αναδιρθώσουν δομικά τη γραφειοκρατία, να επιτύχουν αποτελεσματικότερη διοίκηση των επαρχιών και να εκσυγχρονίσουν την παιδεία, την οικονομία και το στράτευμα. Σε αυτό το πλαίσιο του εκσυγχρονισμού, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, της αναδιάρθρωσης του στρατεύματος, αλλά και της ανάγκης ελέγχου της δύναμης και των προνομίων, τα οποία κατείχαν στην Αυτοκρατορία σε σημείο να απειλούν την εξουσία του ίδιου του Σουλτάνου, έλαβε χώρα το 1826, επί Μαχμούτ Β΄, η διάλυση και σφαγή του επίλεκτου στρατιωτικού σώματος των Γενίσαρων. Την ίδια εποχή κλήθηκαν να αναμορφώσουν το οθωμανικό στράτευμα Πρώσοι στρατιωτικοί σύμβουλοι. Ωστόσο, οι μεταρρυθμίσεις που επεδίωξαν οι Σελίμ Γ΄ και Μαχμούτ Β΄, αν και αποτελούν τις σοβαρότερες προσπάθειες εναρμονισμού με τη Δύση και μια ύστατη προσπάθεια διάσωσης της Αυτοκρατορίας, απέτυχαν, καθώς προσέκρουσαν στα ισχυρά συμφέροντα των παραδοσιακών τάξεων και του ορθόδοξου Ισλάμ. Η τελευταία απόπειρα μεταρρυθμίσεων, σε πολιτικό επίπεδο αυτή τη φορά, επιδιώχθηκε από το γιο του Μαχμούτ Β΄, διάδοχο Σουλτάνο Αμπντούλ Μετζίτ Α΄ (1839-1861) με τα «Διατάγματα της Υψηλής Πύλης». Τα διατάγματα αυτά ονομάστηκαν «Τανζιμάτ» (1836-1861) δηλ. δυτική στροφή στην πολιτική ζωή, με κορυφαία στιγμή το Χάτι-Χουμαγιούν το

1856 που αφορούσε «στην ισότητα όλων των Οθωμανών πολιτών ενώπιον του νόμου, την κατοχύρωση των στοιχειωδών αστικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ιδιοκτησία, ασφάλεια ζωής και τιμής)» Στις προσπάθειες πολιτικής μεταρρύθμισης θα πρέπει να καταγραφεί η εισαγωγή του Συντάγματος του 1876, εισήγησης του ιδεολογικού ρεύματος των Νέο-οθωμανών και του πρωτεργάτη τους Μιτάτ Πασά, που συνέβαλε στην ανέλιξη στο θρόνο του Σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ και η θέσπιση του θεσμού του κοινοβουλίου, που ωστόσο είχε εξαιρετικά βραχύβια πορεία καθώς συγκροτήθηκε το 1876, για να διαλυθεί ένα χρόνο αργότερα. [6]

Η κυριότερη συμβολή των Διαταγμάτων του Τανζιμάτ έγκειται στην ώθηση της πολιτικής και φιλοσοφικής αναζήτησης, κοινωνικού και πολιτικού προβληματισμού, στους κόλπους της άρχουσας τάξης και του πνευματικού κόσμου, προς νέα πνευματικά ρεύματα αναζήτησης αναγέννησης. Τα ρεύματα αυτά απηχούσαν τις κοσμοθεωρητικές δυτικές επαναστάσεις και αποσκοπούσαν στη πολιτική αναμόρφωση της οθωμανικής αυτοκρατορίας σε κοινοβουλευτικό πολυεθνικό κράτος.

Ισχυρότερο φιλοσοφικό ρεύμα ήταν των «Νέο-οθωμανών», που προάσπιζε την μεταρρυθμισμένη Οθωμανική Αυτοκρατορία με εσωτερική έννομη τάξη ισότητας και κατοχύρωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, ένα ρεύμα που επιβίωσε ιδεολογικά έως σήμερα, επηρεάζοντας ακόμα την ρητορική της εξωτερικής πολιτικής και την υπόσταση της τουρκικής εθνικής ταυτότητας, όπως διατυπώνεται στη σύγχρονη διπλωματική διάστασή του στην πολιτική σκέψη του σημερινού Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας Νταβούτογλου, είναι του παντουρκισμού που αποσκοπούσε σε πολιτισμική και εθνική ομογενοποίηση των τουρκόφωνων πληθυσμών, συμπεριλαμβανομένων αυτών της Κεντρικής Ασίας, σε ένα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά εκσυγχρονισμένο ενιαίο τουρκικό κράτος.

Καθώς «ο μεγάλος ασθενής» προσπαθούσε μάταια να κρατηθεί στη ζωή, ενισχυόταν ο ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας με αποκορύφωμα την αναμέτρησή τους στον πόλεμο της Κριμαίας για τον διαμελισμό και τη διεκδίκηση τμημάτων της εναπομείνουσας Αυτοκρατορίας. Μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Οθωμανική Αυτοκρατορία έχει χάσει στη βαλκανική χερσόνησο τη Σερβία, τη Ρουμανία, το Μαυροβούνιο τη Βουλγαρία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Σε αυτό το πλαίσιο, η τουρκική ελίτ αντιλαμβανόμενη πως η επανάσταση αποτελεί μονόδρομο, συνέβαλε στη σύσταση επαναστατικών επιτροπών, με σπουδαιότερη, λόγω της μετέπειτα δράσης της, την

«Οθωμανική Επιτροπή Ενώσεως και Προόδου» μετέπειτα «Επιτροπή Ενώσεως και Προόδου». Στα ιδρυτικά μέλη της Επιτροπής συγκαταλέγεται ο Ενβέρ Πασά και ο Ταλαάτ Πασά, οι οποίοι μαζί με τον Αχμέτ Τζελάλ Πασά αποτέλεσαν την τριανδρία των Νεότουρκων που κυβέρνησε την Αυτοκρατορία μετά το 1908.

Οι Νέο-οθωμανοί της Επιτροπή Ενώσεως και Προόδου επιδίωξαν να συγκεράσουν τον εθνικιστικό πατριωτισμό με το ευρωπαϊκό κοσμοθεωρητικό πλαίσιο της Γαλλικής Επανάστασης, προκρίνοντας εθνική συνύπαρξη σε ομόσπονδη οσμανική πατρίδα, προτάσσοντας την επαναφορά του Συντάγματος του 1876 και την κατάλυση της κυριαρχίας του Σουλτάνου, επικαλούμενοι στα πρότυπα της Γαλλικής Επανάστασης της Ελευθερίας, της Ισότητας και της Δικαιοσύνης, την εγκαθίδρυση ενός εκσυγχρονισμένου κράτους βασισμένου στο πρότυπα της Δύσης, που θα μπορούσε να αποτελέσει ανάχωμα στις εδαφικές διεκδικήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων και στο διαμελισμό της Αυτοκρατορίας.

Στον αντίποδα του δυτικού ιμπεριαλισμού, που επιδίωξαν στον σχεδιασμό του διαμελισμού της Αυτοκρατορίας, αρχίζει να καλλιεργείται ο τουρκικός εθνικισμός, στη βάση της διαμόρφωσης μιας τουρκικής εθνικής συνείδησης και κοινής τουρκικής ταυτότητας, εξαλείφοντας την συνείδηση εθνικής συνύπαρξη του οθωμανικού κράτους. Κύριοι εκφραστές του τουρκικού εθνικισμού, αλλά και της αντι-ισλαμικής ιδεολογίας, εμφανίζονται οι Νεότουρκοι, οι οποίοι αργότερα προσέδωσαν πολιτική διάσταση στο έθνος των Τούρκων με την κεμαλική επανάσταση. Το 1908, οι Νεότουρκοι πραγματοποιούν στρατιωτική στάση, το Κίνημα των Νεότουρκων, συνεπικουρούμενοι από τη Δεύτερη και Τρίτη Οθωμανική Στρατιά, με το οποίο εξαναγκάζουν το Σουλτάνο Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ να επαναφέρει το Σύνταγμα, απειλώντας τον με εκθρόνιση. Εν συνεχεία, επιβάλουν εκλογές, στις οποίες κατοχυρώνουν τον ρόλο τους στις μελλοντικές πολιτικές εξελίξεις. Στο κίνημα συμμετέχει και ο Κεμάλ Ατατούρκ, ο οποίος υπηρετούσε από το 1907 στη Τρίτη Οθωμανική Στρατιά στη Θεσσαλονίκη. Ο Σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ υποχρεώνεται το 1909 σε παραίτηση και αντικαθίσταται από τον Σουλτάνο Μεχμέτ Ρεσάτ, που τελεί υπό τον απόλυτο έλεγχο της Επιτροπής Ενώσεως και Προόδου. [7]

Ενώ αρχικά οι Νέο-οθωμανοί και οι Νεότουρκοι συνέκλιναν στις διεκδικήσεις για ριζοσπαστικές αλλαγές στο οσμανικό κράτος, προκρίνοντας μεταρρυθμίσεις στο πνεύμα των μεγάλων ευρωπαϊκών επαναστάσεων της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, της ισότητας, των ανθρωπίνων και ατομικών δικαιωμάτων, με πνεύμα συμφιλίωσης μουσουλμάνων και μη μουσουλμάνων, η κατάσταση άλλαξε ριζικά,

όταν την εξουσία κατέλαβε η τριανδρία των Νεότουρκων το 1908. Η τριανδρία επέβαλε συγγνή δικτατορία, προκρίνοντας ανυποχώρητο, αδιάλλακτο τουρκικό εθνικισμό, τη δια της βίας συνοχή, ομογενοποίηση και δημιουργία εθνικής τουρκικής συνείδησης, θέτοντας έτσι τις βάσεις εθνικιστικών, διασπαστικών διεκδικήσεων, όπως αυτές των μη τουρκικών, αραβικών και αρμενικών πληθυσμών της Αυτοκρατορίας, οδηγώντας τελικά στην τραγωδία της γενοκτονίας του 1.000.000 Αρμενίων.

Παράλληλα, υπό αυτές τις συνθήκες τέθηκαν οι βάσεις του κεμαλισμού και της πολιτικής κουλτούρας που επικράτησε, μετά τη διάλυση της Αυτοκρατορίας και στη νεότερη σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας. Τη διαμόρφωση αυτής της εθνικιστικής πολιτικής κουλτούρας επέτεινε ακόμα περισσότερο η διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η ταπεινωτική Συνθήκη των Σεβρών το 1920, οι επιταγές της οποίας εξέθρεψαν τον τουρκικό εθνικισμό, ως αντανακλαστικό της πληγωμένης υπερηφάνειας της πάλαι ποτέ Αυτοκρατορίας, ενισχύοντας καθοριστικά, κατ' ουσία παγιώνοντας, στη συνείδηση του τουρκικού λαού την καχυποψία απέναντι στις προθέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης και της Δύσης. Οι ίδιες επιταγές συνέδραμαν στη δημιουργία αργότερα του φοβικού αντανακλαστικού γνωστού ως «Σύνδρομο των Σεβρών», απέναντι σε οποιαδήποτε υπόνοια, βάσιμη ή μη, δυτικού ιμπεριαλισμού και παρεμβατισμού ή διασάλευσης της καθεστηκυίας κεμαλικής τάξης.

Μετά τη διάλυση της Αυτοκρατορίας, το δόγμα του Ατατούρκ παρέχει προσανατολισμό και όραμα και επιβάλλεται ως αποκλειστική αδιαφιλονίκητη πολιτική ιδεολογία και κατεύθυνση της κεμαλικής Τουρκικής Δημοκρατίας από τη σύστασή της το 1923. Ωστόσο, κατά βάση, το κεμαλικό καθεστώς επιβάλλει μια βίαιη προσαρμογή με ταχύρρυθμες και συνοπτικές διαδικασίες, στο πλαίσιο ενός απολυταρχικού καθεστώτος εθνικού αναγκαστικού εκτουρκισμού, καταπίεσης θρησκευτικών και διαφορετικών εθνοτικών ομάδων και μειονοτήτων, επιβεβλημένου εκδυτικισμού και προσχηματικού κοινοβουλευτισμού ενός Κράτους-Πατέρα, στο οποίο η κοινωνία καλείται να πειθαρχήσει και το οποίο επιβάλλει τη χειραγώγηση αντί της χειραφέτησης της κοινωνίας. Όλα αυτά δε, προκρίνονται στο όνομα της αδιασάλευτης εδαφικής ακεραιότητας της Τουρκίας, της επανάκτησης της χαμένης τουρκικής υπερηφάνειας και στη βαθιά πεποίθηση του Ατατούρκ ότι πρόκειται περί του μόνου ορθού δρόμου.

Το κεμαλικό ιδεολογικό υπόβαθρο, πάνω στο οποίο οικοδομήθηκε το μόρφωμα της σύγχρονης Τουρκικής Δημοκρατίας, αποτελείται από έξι θεμελιώδεις αρχές:

α) Εθνικισμός (εθνική υπερηφάνεια, εθνικό κράτος, εθνική ομογενοποίηση) Ο τουρκικός εθνικισμός ως θεμέλιος λίθος της ατατουρκικής ιδεολογίας και ως μονόδρομος επιβίωσης του νέου τουρκικού κράτους, μέσω μιας εθνικά ομοιογενούς κοινωνικής, πολιτισμικής και πληθυσμιακής βάσης, σφυρηλατημένης στην εθνική συνείδηση και υπερηφάνεια για την τουρκική καταγωγή.

β) Σεκουλαρισμός ή Λαϊκισμός (χωρισμός θρησκείας και κράτους, λαϊκό κράτος), ως κοινωνική επανάσταση με ανατροπή του οσμάνικου κοινωνικού μοντέλου με διαχωρισμό και περιθωριοποίηση του Ισλάμ από το κράτος και τη δημόσια ζωή . Η εφαρμογή ολοκληρώνεται με την κατάργηση του Χαλιφάτου το 1924, του Υπουργείου Θρησκευτικών Υποθέσεων και Ιδρυμάτων και των «κορανικών», δηλ. των θρησκευτικών σχολείων.

γ) Ρεπουμπλικανισμός (συνταγματική δημοκρατία), ως εγκαθίδρυση Συνταγματικού ρεπουμπλικανικού πολιτεύματος το 1921 στη θέση του Σουλτανάτου, με την αποδοχή από την Εθνοσυνέλευση του πρώτου Συντάγματος της «Τουρκικής Δημοκρατίας».

δ) Ποπουλισμός (ισότητα των πολιτών, ενεργοποίηση του λαού), ως ανάγκη για ισότητα και λαϊκή κινητοποίηση, ως κινητήρια δύναμη κυριαρχίας και ενότητας και ως μέσο ανάκτησης της εθνικής υπερηφάνειας και του διεθνούς σεβασμού.

ε) Επαναστατικότητα-Ριζοσπαστισμός (δομικές αλλαγές-ριζοσπαστικές διαδικασίες μετασχηματισμού κοινωνίας και κράτους), ως νομιμοποίηση της διαδικασίας ριζοσπαστικών αλλαγών που συμπεριελάμβαναν την άσκηση βίας σε ανθρώπους και δομές στο πλαίσιο διαμόρφωσης του νέου πολιτικού συστήματος του τουρκικού κράτους. Σε αυτό το πλαίσιο έλαβαν χώρα οι πρώτες μεγάλες σφαγές κατά των Κούρδων στην προσπάθεια αποκλεισμού κινήσεων αυτονομίας ή απόσχισης μεγάλων ή μικρότερων εθνοτήτων.

στ) Κρατισμός (συγκέντρωση της οικονομίας στα χέρια του κράτους), ως κρατική διεύθυνση και κυρίαρχη καθοδηγητική διεργασία στην εκπαίδευση, στον πολιτισμό και πρωτίστως στην οικονομία, με στόχο τον έλεγχο της οικονομικής δραστηριότητας και τον αποκλεισμό της συγκέντρωσης του πλούτου σε μη τουρκικές, θρησκευτικές ή μειονοτικές ομάδες πληθυσμών, περαιτέρω δε, την συστηματική ανάπτυξη της εγχώριας βιομηχανίας και την κρατικοποίηση στρατηγικών δομών (π.χ. σιδηρόδρομοι, ατμοπλοΐα, ταχυδρομεία κ.τ.λ) [8]

Ο Ατατούρκ ανέλαβε την εξουσία στη Τουρκία το 1923, ανακήρυξε την «Τουρκική Δημοκρατία», ίδρυσε το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (CHP) το 1923 και ψήφισε το νέο Σύνταγμα του 1924. Το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα υπήρξε το μοναδικό κόμμα μέχρι το 1945 και διακήρυξε τη ρήξη του με το μεσσιανικό ανατολικό

παρελθόν της Τουρκίας, προκρίνοντας τον εκσυγχρονισμό και τη μετατροπή της σε ένα μοντέρνο, οικονομικά ισχυρό κοσμικό κράτος στο πρότυπο των σύγχρονων ευρωπαϊκών κρατών, προωθώντας μεταρρυθμίσεις που στόχευαν στην αλλαγή της φυσιογνωμίας της χώρας. Ωστόσο, ο μετασχηματισμός που προωθήθηκε ήταν βίαιος και εξαναγκαστικός, καταπίεσε τις εσωτερικές πολιτισμικές και κοινωνικές αντιπαραθέσεις, χωρίς να καταφέρει ούτε να τις εξωραΐσει, ούτε να τις εγκολπωθεί και αυτή η αδυναμία αναδείχθηκε όταν με το 1961 το νέο φιλελεύθερο Σύνταγμα ενεργοποίησε τον πολυκομματισμό δίνοντας τη δυνατότητα βήματος και λόγου στις διαφορετικές τάσεις, αποκαλύπτοντας την διατήρηση και διαχρονική αντοχή τους. Ο Κεμάλ, που υπήρξε δια βίου Πρόεδρος του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος μέχρι το θάνατό του το 1938, υποκατέστησε την εξουσία του Σουλτάνου με τη δική του εξουσία, υποβιβάζοντας το ρόλο του κοινοβουλίου, διορίζοντας και παύοντας πρωθυπουργούς και υπουργούς ο ίδιος κατά βούληση, αναδεικνύοντας σε συγκεντρωτικό καθεστώς μια συμμαχία στρατού και γραφειοκρατικής ελίτ, που δεν άφηγε κανένα περιθώριο αντιπολίτευσης, θέτοντας εκτός νόμου ή σαμποτάροντας όποιες προσπάθειες δημιουργίας άλλων κομμάτων, λογοκρίνοντας και ελέγχοντας την πολιτιστική και πνευματική ζωή και εξοβελίζοντας τον συνδικαλισμό.

1.2 Η πορεία προς την ανακήρυξη της υποψηφιότητας της Τουρκίας προς ένταξη στην ΕΕ χώρας, το 1999.

Μετά το θάνατο του Κεμάλ, τον διαδέχθηκε στην Προεδρία ο προσωπικός του φίλος στρατιωτικός Ισμέτ Ινονού μέχρι την άνοδο στην εξουσία του Δημοκρατικού Κόμματος του Αντνάν Μεντερές το 1950. Ο Μεντερές προσπάθησε να φιλελευθεροποιήσει την οικονομία, σεβόμενος τον κεμαλισμό, επέτρεψε την λειτουργία θρησκευτικών ομάδων, υποστήριξε την ιδιωτική επιχειρηματικότητα και αναβάθμισε το βιοτικό επίπεδο των αγροτών. Ωστόσο, κατηγορήθηκε ότι υποκίνησε τα «Σεπτεμβριανά» του 1955 και ότι αύξησε υπερβολικά τον εξωτερικό δανεισμό, δημιουργώντας υπερβολική εξάρτηση της χώρας από δυνάμεις της Δύσης. Σε αυτό το πλαίσιο ξέσπασε το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1960, το οποίο καταδίκασε τον Μεντερές σε θάνατο, καθώς κρίθηκε ότι υπονόμει τις αρχές του κεμαλισμού.

Μέσα σε αυτό πλαίσιο κεμαλικής παρακαταθήκης και συγκροτημένης κεμαλικής πολιτικής κουλτούρας, αρχίζει η σύγχρονη περίοδος των ευρωτουρκικών σχέσεων,

όταν στα τέλη της δεκαετίας του '50, τον Ιούλιο του 1959, η Τουρκία επιδιώκει εσπευσμένα, χωρίς την παραμικρή ενημέρωση ή εμπλοκή της κοινής γνώμης, αλλά και χωρίς κοινοβουλευτική παρουσίαση και έγκριση, την σύναψη σχέσεων με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), ως αντανάκλαστική αντίδραση, λόγω του διπλωματικού ανταγωνισμού με την Ελλάδα, η οποία είχε ήδη υποβάλει αίτηση σύνδεσης με την Κοινότητα από τον Ιούνιο του ίδιου έτους. Το στρατιωτικό πραξικόπημα ανακόπτει τη διαδικασία και παγώνει τις σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΟΚ.

Η διαδικασία επανεκκινά, όταν οι στρατιωτικοί παραδίδουν την εξουσία σε πολιτική κυβέρνηση στο τέλος του 1961 και η Συμφωνία Σύνδεσης της Τουρκίας με την ΕΟΚ υπογράφεται το 1963, ενώ το 1970 υπογράφεται το Πρόσθετο Πρωτόκολλο με τους κανόνες της μελλοντικής τελωνειακής ένωσης της Τουρκίας με την ΕΟΚ. Ωστόσο, οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρώπη ατονούν σημαντικά τη δεκαετία του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980, καθώς τις πολιτικές εξελίξεις στη χώρα σημαδεύουν δύο στρατιωτικά πραξικοπήματα. Το «πραξικόπημα δια υπομνήματος» το 1971 και αργότερα το πραξικόπημα του 1980, αποξένωσαν πολιτικά την Τουρκία από τη δυτική Ευρώπη. Αποτέλεσμα του τελευταίου πραξικοπήματος είναι η διακοπή των ευρωτουρκικών σχέσεων το διάστημα 1982-1986. Ο τουρκικός εθνικισμός και η καχυποψία απέναντι στις προθέσεις της ΕΟΚ αναβιώνουν, αποξενώνοντας ουσιαστικά την Τουρκία από την Ευρώπη, καθώς επικρατεί η ρητορεία περί αποικιοκρατίας, ιμπεριαλιστικής και καπιταλιστικής εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων της Τουρκίας. [9]

Επί διακυβέρνησης Τουργκούτ Οζάλ αναθερμαίνεται το ενδιαφέρον για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΟΚ, καθώς αναθερμαίνονται οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρώπη και τη Δύση και υποβάλλεται το 1987 η αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας στην ΕΟΚ. Το κλίμα, ωστόσο, στην Κοινότητα δεν είναι τώρα ευνοϊκό για την Τουρκία και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απορρίπτει την αίτηση πλήρους ένταξης το 1989. Οι σχέσεις μεταξύ ΕΟΚ και Τουρκίας σταδιακά βελτιώνονται και το 1995 υπογράφεται και την 1^η Ιανουαρίου του 1996 τίθεται σε ισχύ η συμφωνία τελωνειακής ένωσης της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση. [10]

Η Τουρκία είναι η πρώτη χώρα η αποκτά τελωνειακή ένωση με την Ε.Ε., χωρίς να είναι πλήρες μέλος. Ωστόσο, την ίδια εποχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση αρχίζει να αναδεικνύεται, με ιδιαίτερη έμφαση το ζήτημα της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία. Σε αυτή τη βάση, απορρίπτεται από το Ευρωπαϊκό

Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Σύνοδο Κορυφής στο Λουξεμβούργο το 1997, η αίτηση της Τουρκίας για παραχώρηση καθεστώτος κράτους υποψηφίου προς ένταξη, παρόλο που αυτό δόθηκε σε δέκα κράτη της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου. [11] Παράλληλα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει το 1998 την έναρξη έκδοσης ετήσιων Εκθέσεων Προόδου για την προσαρμογή στα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Το Δεκέμβριο του 1999 η Σύνοδος Κορυφής στο Ελσίνκι αποφασίζει να δοθεί στην Τουρκία καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας. Ωστόσο, δεν ορίζεται συγκεκριμένη ημερομηνία έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων, καθώς κρίνεται ότι η Τουρκία δεν πληροί τα πολιτικά κριτήρια. Προκρίνεται έτσι μια προενταξιακή στρατηγική προκειμένου να εκπληρώσει η Τουρκία τα ενταξιακά κριτήρια, τα κριτήρια δηλαδή προσχώρησης ή κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας θα εξαρτάτο από την συμμόρφωση με τα κριτήρια και την επίτευξη πολιτικών μεταρρυθμίσεων, που θα μετέβαλαν τον ανελεύθερο χαρακτήρα του Συντάγματος του 1982. Αν και το Σύνταγμα αναθεωρήθηκε οκτώ φορές έως το 2004, στις 17 Δεκεμβρίου του 2004 ορίστηκε η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων για την 3^η Οκτωβρίου του 2005. [12]

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης:

«Για να προσχωρήσει μια χώρα στην ΕΕ, πρέπει να πληροί τρία κριτήρια: 1) πολιτικό κριτήριο: σταθερότητα θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου και το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων· 2) οικονομικό κριτήριο: ύπαρξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο πλαίσιο της Ένωσης· 3) κριτήριο του κεκτημένου της Ένωσης: ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της προσήλωσης στους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Για να αποφασίσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την έναρξη των διαπραγματεύσεων πρέπει να πληρούται το πολιτικό κριτήριο (σεβασμός της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου)...» ...Η πράξη της εταιρικής σχέσης για την προσχώρηση της Τουρκίας εκπονήθηκε το 2001 και αναθεωρήθηκε τρεις φορές, το 2003, το 2006 και το 2008. Διαμορφώνεται ανάλογα με την πρόοδο που θα πραγματοποιήσει και τις προσπάθειες που θα συνεχίσει να καταβάλει η χώρα αυτή για να προετοιμαστεί για την προσχώρηση. Ενόψει της υλοποίησης των στόχων που προσδιορίζονται από την εταιρική σχέση για την προσχώρηση, η Τουρκία έχει εγκρίνει ένα εθνικό πρόγραμμα για την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου (ΕΠΥΚΚ). Στο πρόγραμμα αυτό η Τουρκία παρουσιάζει τις

λεπτομέρειες, καθώς και ένα χρονοδιάγραμμα όσον αφορά την εφαρμογή σε τομείς με προτεραιότητα. Οι προτεραιότητες βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα είναι οι ακόλουθες: 1) ο πολιτικός διάλογος, που περιλαμβάνει τις βραχυπρόθεσμες προτεραιότητες, ήτοι: τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου (δημόσια διοίκηση, πολιτικό έλεγχο των σωμάτων ασφαλείας, δικαστικό σύστημα και καταπολέμηση της δωροδοκίας) τα δικαιώματα του ανθρώπου και την προστασία των μειονοτήτων η οποία συνεπάγεται την προώθηση και την τήρηση των δικαιωμάτων αυτών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (δικαιώματα ατομικά και πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά, κατάσταση των εκτοπισθέντων ατόμων στις Ανατολικές και Νοτιοανατολικές χώρες), περιφερειακά θέματα και διεθνείς υποχρεώσεις (Κύπρος, ειρηνική ρύθμιση των διασυνοριακών διαφορών, συμφωνία σύνδεσης), 2) τα οικονομικά κριτήρια, ήτοι: η απελευθέρωση της αγοράς, η καταπολέμηση της παραοικονομίας, η ολοκλήρωση του προγράμματος ιδιωτικοποίησης, η βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος, η ανταγωνιστικότητα, η βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών, δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές που εξασφαλίζουν μακροοικονομική σταθερότητα, συντονισμένη οικονομική πολιτική, καθώς και βελτίωση των υποδομών και του επιπέδου της παιδείας και της υγείας καθώς και αποκατάσταση της ισορροπίας στην αγορά εργασίας, 3) η ικανότητα ανάληψης υποχρεώσεων που απορρέει από την προσχώρηση, δηλαδή η υιοθέτηση και εφαρμογή του κεκτημένου (πολιτικές και πράξεις, πρωτογενείς και παράγωγες, της ΕΕ)... Η Επιτροπή αξιολογεί συστηματικά την πρόοδο που έχει επιτύχει η Τουρκία στο πλαίσιο των προτεραιοτήτων που καθορίζονται στην πράξη εταιρικής σχέσης για την προσχώρηση και τους τομείς στους οποίους θα πρέπει να καταβληθούν επιπλέον προσπάθειες. Η αξιολόγηση αυτή αφορά την τήρηση των κριτηρίων προσχώρησης, συμπεριλαμβανομένης και της υιοθέτησης και αποτελεσματικής εφαρμογής του κεκτημένου. Η παρακολούθηση και η εξέταση της εφαρμογής της εταιρικής σχέσης για την προσχώρηση εξασφαλίζονται στο πλαίσιο της συμφωνίας σύνδεσης μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας.» (Europa, γλωσσάριο) [13].

Εξωτερικές Σχέσεις ΕΕ-Τουρκία

1959 - Η Τουρκία υποβάλλει αίτηση σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

1963 - Υπογράφεται Συμφωνία Σύνδεσης (γνωστή ως συμφωνία της Άγκυρας), με σκοπό την εγκαθίδρυση τελωνειακής ένωσης μεταξύ Τουρκίας και ΕΟΚ και τη μεταγενέστερη προσχώρηση της Τουρκίας. Υπογράφεται επίσης ένα πρώτο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο της αρχικής συμφωνίας.

1970 - Υπογράφονται στις Βρυξέλλες το Πρόσθετο πρωτόκολλο και το δεύτερο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο, τα οποία προετοιμάζουν το έδαφος για την εγκαθίδρυση της τελωνειακής ένωσης.

1987 - Η Τουρκία υποβάλλει αίτηση πλήρους ένταξης στην ΕΟΚ.

1995 - Το Συμβούλιο Σύνδεσης Τουρκίας-ΕΕ οριστικοποιεί τη συμφωνία εγκαθίδρυσης τελωνειακής ένωσης μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ.

1999 - Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι αναγνωρίζει την Τουρκία ως υποψήφια χώρα για προσχώρηση στην ΕΕ επί ίσης βάσης με άλλες υποψήφιες χώρες.

2005 - Ξεκινά η διαδικασία αναλυτικής εξέτασης του κοινοτικού κεκτημένου

2008 - Το Συμβούλιο εγκρίνει την αναθεωρημένη εταιρική σχέση για την προσχώρηση της Τουρκίας. [14]

1

---

¹ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης «Η Τουρκία στον 21^ο Αιώνα» Εκδόσεις Ι.Σιδέρης σελ. 71-72, 72-76, 73

² ο.π.

³ Daniel Goffman, «Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η πρώιμη νεότερη Ευρώπη» Εκδόσεις Ενάλιος σελ.407,408,47

⁴ ο.π.

⁵ Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης «Η Τουρκία στον 21^ο Αιώνα» Εκδόσεις Ι.Σιδέρης σελ 73, 78-82, 84-85, 90-93

⁶ ο.π.

⁷ ο.π

⁸ ο.π

⁹ Ιωάννης Ν. Γρηγοριάδης, «Η Πρόκληση του Εξευρωπαϊσμού Τουρκική Πολιτική Κουλτούρα και Ευρωπαϊκή Ένωση» Εκδόσεις Ι.Σιδέρης σελ.76, 77

¹⁰ ο.π.

¹¹ ο.π.

¹²ο.π.

¹³ (Euroρα, γλωσσάριο).

¹⁴ EUR-Lex Η πρόσβαση στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης http://eur-lex.europa.eu/el/dossier/dossier_07.htm

Κεφάλαιο δεύτερο

ΕΕ και Τουρκία. Απόψεις που ενισχύουν την αποδοχή ή την απόρριψη της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ.

Καθώς η ΕΕ δοκιμάζεται από μια βαθιά οικονομική κρίση που κλονίζει το πολιτικό και οικονομικό ειδικό βάρος της Ένωσης στην παγκόσμια σκακιέρα και θέτει υπό αμφισβήτηση τα θεσμικά της όργανα, κλυδωνίζοντας επικίνδυνα την προοπτική ολοκλήρωσης, το ζήτημα του κοινού ευρωπαϊκού προσανατολισμού και της διαμόρφωσης κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας, παραμένει ζωτικής σημασίας τόσο στο πλαίσιο της διεύρυνσης όσο και της εδραίωσης και επιβίωσης της Ένωσης, είτε με τη μορφή που τώρα τη ζούμε, είτε με κάποια εναλλακτική που ενδεχομένως θα διασφαλίζει την επιβίωση της ως συνολικής οντότητας. Από τη άλλη μεριά, η Τουρκία, παρά τις εσωτερικές πολιτικές εντάσεις που έχει επιφέρει η επικράτηση του πολιτικού Ισλάμ της διακυβέρνησης Ερντογάν και του ΑΚΡ και την παράλληλη αναζήτηση διαμόρφωσης μιας νέας παγκόσμιας ταυτότητας, φαίνεται πως έχει κερδίσει για τον εαυτό της μια σημαντική θέση στην παγκόσμια οικονομική κατάταξη. Περιμένοντας δεκαετίες στον προθάλαμο για την είσοδο στην ΕΕ και έχοντας κάποιες εκατοντάδες χρόνια όπου τα γεωστρατηγικά της συμφέροντα και ενδιαφέροντα την προσανατολίζουν στην Ευρώπη, ίσως έχει έρθει η μόνη ενδεχομένως εκείνη κατάλληλη χρονική στιγμή, όπου η σημαντική αναβάθμιση ή ένταξη της Τουρκίας στους ευρωπαϊκούς κόλπους, θα συντελέσει θετικά στην πολυπόθητη γεωστρατηγική ισορροπία στην περιοχή και θα αποκλείσει την παρείσφρηση άλλων εξωτερικών παικτών. Η άλλη πλευρά, ωστόσο, του νομίσματος θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια απομάκρυνση της Τουρκίας από το χρόνιο ευρωπαϊκό προσανατολισμό της και την εστίαση της στις γεωστρατηγικές ηγεμονικές φιλοδοξίες της, σε συνδυασμό με τους συνεχιζόμενους κλυδωνισμούς της ΕΕ, την αναποτελεσματικότητα των θεσμικών της οργάνων, το μειούμενο λαϊκό έρεισμα και την προβληματική ευρωπαϊκή οικονομία.

2.1 Απόψεις υπέρ ή κατά της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ. Η οπτική της ΕΕ.

Η ενδεχόμενη ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ πυροδοτεί καίρια ερωτήματα πολιτισμικής και γεωγραφικής ταυτότητας της Ευρώπης, όπως το κατά πόσο η Τουρκία αποτελεί γεωγραφικά μέρος της Ευρώπης ή κατά πόσο μπορεί πολιτισμικά

να θεωρηθεί ότι έχει θέση στην ΕΕ. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν, η θέση Σαρκοζί, όταν emphaticά δήλωνε ότι η Τουρκία είναι ασιατική χώρα και ως τέτοια δεν έχει θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οπότε και η υποψηφιότητά της θα έπρεπε να απορριφθεί για γεωπολιτικούς λόγους, αλλά και η θέση της Μέρκελ: «Πρέπει να μιλήσουμε για τα σύνορα της Ευρώπης». Όσον αφορά στα γεωγραφικά όρια της Ευρώπης, οι υποστηρικτές της άποψης ότι η Τουρκία δεν ανήκει γεωγραφικά στην Ευρώπη, πέραν του καθαρά γεωγραφικού παράγοντα, θεωρούν ότι η ένταξη της Τουρκίας στερεί στην ΕΕ επιχειρήματα, σχετικά με τον αποκλεισμό πιθανών μελλοντικών υποψηφιοτήτων από τον Καύκασο, τη Μέση Ανατολή και τη βόρεια Αφρική, διατρέχοντας έτσι τον κίνδυνο της μεταμόρφωσης μελλοντικά της ΕΕ σε ένα ασταθές, τεράστιο, δυσκίνητο, ανομοιογενές υπερκρατικό μόρφωμα. [1] Επιπλέον, η πολιτική ένωση σε μια τέτοια περίπτωση καθίσταται αδύνατη και τελικά η ΕΕ υποχρεώνεται να συμβιβαστεί με ένα μοντέλο χαλαρής οικονομικής ένωσης. Με αυτό τον τρόπο ακυρώνεται ένα ομοσπονδιακό μέλλον της Ευρώπης [2] και κατ' επέκταση η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η ισχυροποίηση και η πολιτική χειραφέτηση της ΕΕ. Ωστόσο, οι υποστηρικτές της ένταξης της Τουρκίας εστιάζουν στον στρατηγικό ρόλο της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή, στον Καύκασο και την κεντρική Ασία, που αντανakλαστικά, λόγω της εγγύτητας σε αυτές τις περιοχές, θα αύξανε και τον παγκόσμιο στρατηγικό ρόλο της ΕΕ. [3] Περαιτέρω, θα πρόσδιδε στην ΕΕ εναλλακτικές ενεργειακές πηγές στη διψασμένη ενεργειακά Ευρώπη, με τη Τουρκία σε ρόλο διαμετακομιστικού πόλου, καθώς και δυνατότητα ενεργειακής ανεξάρτησης από τη Ρωσία. Όλα αυτά βέβαια, υπό τον όρο της επίδειξης μιας υποδειγματικής συμπεριφοράς κράτους-μέλους εκ μέρους της Τουρκίας, που προϋποθέτει εκ μέρους της τον παραμερισμό του διαγνωσμένου υπερτροφικού εγωισμού της και της δυσκολίας παρέκκλισης από το στόχο των δικών της συμφερόντων και επιδιώξεων, σε περίπτωση ταύτισης αυτών με της ΕΕ, για χάρη του συλλογικού καλού της Ένωσης.

Ανάλογα ερωτήματα προκύπτουν αναφορικά με την υπάρχουσα ταυτότητα της ΕΕ, την κατεύθυνση την οποία θα πρέπει να ακολουθήσει και το μοντέλο συνύπαρξης κρατών, στο οποίο θα πρέπει να εξελιχθεί. Όπως είναι φυσικό, τα παραπάνω ερωτήματα διχάζουν και βρίσκουν πολέμιους, αλλά και υποστηρικτές της ένταξης της Τουρκίας μέσα στους κόλπους της ΕΕ, μεταξύ των κρατών μελών.

Άλλος παράγοντας που διχάζει στο εσωτερικό της ΕΕ είναι η διαφορετικότητα, αναφορικά με τη θρησκευτική και πολιτισμική ταυτότητα της Τουρκίας. Καθώς δεν έχει επιτευχθεί ομοφωνία σχετικά με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά μιας μελλοντικής ευρωπαϊκής ταυτότητας, υπάρχουν υποστηρικτικές φωνές, τόσο ως προς την ένταξη,

όσο προς την απόρριψη. Οι υπέρμαχοι της πολυπολιτισμικότητας και του υπερεθνισμού υποστηρίζουν την ένταξη στη βάση της πολιτισμικής ποικιλότητας και των φιλελευθέρων ευρωπαϊκών δημοκρατικών αξιών, θεωρώντας την ποικιλομορφία ως τη δύναμη ενός εναλλακτικού μοντέλου συμβίωσης των λαών. Οι συντηρητικές ευρωπαϊκές φωνές, ωστόσο, θεωρούν τον ισλαμικό χαρακτήρα της Τουρκίας τον ισχυρότερο λόγο εναντίον της ένταξης, καθώς θα αποστερούσε την κοινή θρησκευτική και πολιτισμική σύνδεση από μια ευρωπαϊκή ταυτότητα που οφείλει να σφυρηλατηθεί πάνω στις κοινές θρησκευτικές, χριστιανο-ιουδαϊκές ρίζες και την ελληνο-ρωμαϊκή πολιτική κληρονομιά. [4]

Το δημογραφικό μέγεθος της Τουρκίας αποτελεί έναν άλλο κρίσιμο παράγοντα με επιχειρήματα υπέρ και κατά, ως προς την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Οι υπέρμαχοι της διεύρυνσης βλέπουν την Τουρκία ως μια τεράστια ενιαία αγορά, που δεν έχει ακόμα κορεστεί, σε αντίθεση με τους υποστηρικτές της εμβάθυνσης που έχουν ένα ομοσπονδιακό όραμα για την ΕΕ, μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ολοκλήρωσης των ήδη συμμετεχόντων κρατών μελών. Το δημογραφικό μέγεθος της Τουρκίας, θα μπορούσε να εξωραΐσει την έλλειψη εργατικού δυναμικού στην Ευρώπη και να ανακουφίσει τα ελλειμματικά ασφαλιστικά ταμεία της ΕΕ θεωρούν οι υποστηρικτές της ένταξης. [5] Οι πολέμιοι της ένταξης, ωστόσο, υποστηρίζουν ότι το πληθυσμιακό μέγεθος της Τουρκίας θα την καθιστούσε την πολυπληθέστερη χώρα-μέλος, με τις περισσότερες ψήφους στο Συμβούλιο Υπουργών και τη μεγαλύτερη κοινοβουλευτική ομάδα στο Ευρωκοινοβούλιο, καθιστώντας αδύνατη τη λήψη αποφάσεων χωρίς τη θετική ψήφο της Τουρκίας, προκαλώντας σοβαρές επιπλοκές στη φυσιογνωμία και το μέλλον της Ευρώπης. [6] Επιπροσθέτως, το πληθυσμιακό μέγεθος, σε συνδυασμό με την αρχή της ελεύθερης διακίνησης, θα μπορούσε να αλλάξει σε βάθος χρόνου την πληθυσμιακή σύνθεση και πολιτική φυσιογνωμία ολόκληρων περιοχών ή και κρατών μελών της ΕΕ.

Τέλος, μια άλλη άποψη που έχει επίσης υποστηρικτές στο εσωτερικό της ΕΕ είναι ότι η ενδεχόμενη ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ δίνει μία πιθανή εξήγηση για την αλλαγή στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, από επιθετική με χρήση σκληρής ισχύος, προς την υιοθέτηση εργαλείων ήπιας ισχύος, με επιστράτευση της διπλωματίας, της κουλτούρας συνεργασίας και της συμμετοχικότητας της κοινωνίας των πολιτών. Θα μπορούσε, υποστηρίζουν, να είναι η πορεία του εξευρωπαϊσμού της χώρας, που υπαγορεύεται από την ενταξιακή πορεία προς την ΕΕ, η οποία έχει επιδράσει στην πολιτική ταυτότητα της Τουρκίας, συντελώντας στο δημοκρατικό άνοιγμα και τον εκδυτικισμό της τουρκικής πολιτικής κουλτούρας. Ωστόσο, ανατρέχοντας κανείς στο «Στρατηγικό Βάθος» του Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας βλέπει πως ο

συγγραφέας προκρίνει, πριν ακόμα την σύσταση και την ανέλιξη στην εξουσία του ΑΚΡ, αλλά και του ιδίου στη θέση του Υπουργού Εξωτερικών, ως επιβεβλημένη τη συγκεκριμένη αλλαγή στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, ως καθοριστική για την ανάδειξη του «στρατηγικού βάθους» της χώρας και την ανάληψη παγκόσμιου ηγετικού ρόλου. Μπορεί, λοιπόν, να ισχυριστεί κάποιος, ότι η πορεία που ακολουθεί η Τουρκία στην εξωτερική της πολιτική είναι μάλλον προδιαγεγραμμένη εφαρμογή της προκρινόμενης πολιτικής, ανεξαρτήτως ένταξης της χώρας στην ΕΕ.

2.2 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εκθέσεις Προόδου Τουρκίας. Συμπεράσματα και Συστάσεις Έκθεσης Προόδου 2013.

Μετά από ένα χρονικό διάστημα πλέον των τριών ετών, όπου βάσει των ετήσιων εκθέσεων προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας έδειχναν να έχουν παγώσει, η ετήσια Έκθεση 2013 ανοίγει το κεφάλαιο της περιφερειακής πολιτικής, αναθερμαίνοντας έτσι την όλη διαδικασία. Από τον Οκτώβριο του 2005, που άρχισαν και επίσημα οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία, ξεκίνησε μια μακρά και ανοιχτή διαδικασία ετήσιας αξιολόγησης σύγκλισης της Τουρκίας με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και το κοινοτικό κεκτημένο. Κοινός τόπος της πλειοψηφίας των ετήσιων ευρωπαϊκών εκθέσεων αποτέλεσε η ανάγκη τήρησης της δέσμευσης της Τουρκίας για μεταρρυθμίσεις, σχέσεις καλής γειτονίας, ανάγκης ευθυγράμμισης με τις κοινές αξίες της ΕΕ, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και της ελευθερίας του λόγου, και εφαρμογής των διατάξεων που απορρέουν από τη συμφωνία σύνδεσης της ΕΕ-Τουρκίας και του πρόσθετου πρωτοκόλλου αυτής.

Στην ετήσια Έκθεση της Επιτροπής για το 2013, το γενικότερο ύφος της Έκθεσης Προόδου παρουσιάζεται θετικότερο σε σχέση με τον αυστηρότερο τόνο στη διατύπωση των προηγούμενων ετήσιων αξιολογήσεων, χωρίς ωστόσο να παρεκκλίνει από τις απαραίτητες συστάσεις προς την Τουρκία, αναφορικά με την πορεία, την οποία επιβάλλεται να ακολουθήσει στη πορεία προς τη σύγκληση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φαίνεται να επιθυμεί την αναθέρμανση των διαβουλεύσεων, ανοίγοντας το κεφάλαιο της περιφερειακής πολιτικής, σε συνδυασμό με τα περιθώρια που αφήνει ο αρμόδιος για τη διεύρυνση Επίτροπος για άνοιγμα δύο ακόμα σημαντικών κεφαλαίων, που αφορούν στην δικαιοσύνη και στα ανθρώπινα

δικαιώματα, εφόσον η Τουρκία δείξει μεγαλύτερη δέσμευση στην τήρηση των μεταρρυθμίσεων.

Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι από τα 35 κεφάλαια διαπραγματεύσεων, μόνο το κεφάλαιο της έρευνας και των επιστημών έχει κλείσει. Εξάλλου, το άνοιγμα 6 κεφαλαίων διαπραγμάτευσης έχει μπλοκαριστεί από την Κύπρο και 5 κεφαλαίων από τη Γαλλία. Περαιτέρω, το άνοιγμα 8 κεφαλαίων διαπραγμάτευσης έχει ανασταλεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιπροσθέτως, η ΕΕ δεν επιτρέπει να κλείσει κανένα από τα 13 κεφάλαια τα οποία είναι ανοιχτά, για όσο ακόμα η Τουρκία αρνείται να αναγνωρίσει την Κυπριακή Δημοκρατία και δεν εφαρμόζει το Πρωτόκολλο της Άγκυρας.

Στο πρόσφατο, λοιπόν, έγγραφο με τα Συμπεράσματα και της Συστάσεις στην Έκθεση Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Τουρκία για το 2013, παρατίθεται, καταρχάς, μια κολακευτική εισαγωγή σχετικά με το ειδικό βάρος της Τουρκίας ως υποψήφιας χώρας και εταίρου της ΕΕ. Στη συνέχεια, ωστόσο, η Επιτροπή, αναφορικά σε μερικά από τα ζητήματα τα οποία θίγει, εξακολουθεί να μην αναγνωρίζει στην Τουρκία αξιόλογη σύγκληση στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σύμφωνα με το ευρωπαϊκό πρότυπο και απαιτεί από τη κυβέρνηση της Τουρκίας άμεση ενεργοποίηση προς αυτή τη κατεύθυνση. Αναφορά γίνεται επίσης στα γεγονότα του Ιουνίου στο πάρκο Γκεζί, στην σκληρή άσκηση κατασταλτικής βίας, στη λογοκρισία των ΜΜΕ, στα δικαιώματα των γυναικών και των μειονοτήτων, στην ανεπαρκή συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Εξάλλου, αυστηρός είναι ο τόνος του εγγράφου σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, κυρίως σε σχέση με τη συμπεριφορά της Τουρκίας έναντι κρατών μελών της ΕΕ (Ελλάδα, Κύπρος) και καλεί την Τουρκία σε ανάλογη συμμόρφωση. Ωστόσο, αναφέρεται στην ανάγκη αναθέρμανσης των διαπραγματεύσεων προσχώρησης και προς επίρρωση, μετά από περισσότερο από τρία χρόνια στασιμότητας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανοίγει το κεφάλαιο 22 που αφορά στην «Περιφερειακή πολιτική». Η επιτροπή, ωστόσο, εξακολουθεί να επισημαίνει την ανάγκη επιτάχυνσης των διαπραγματεύσεων και παρά τη σχετική πρόοδο που έχει συντελεστεί στις απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις, καλεί την Τουρκία σε εντατικοποίηση και αδιάλειπτη συνέχιση τους. (αναλυτικότερα: Παράρτημα Ι)

2.3 Απόψεις υπέρ ή κατά της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ. Η οπτική της Τουρκίας

Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Τουρκίας δεν αποτελεί όραμα μόνο της κεμαλικής επανάστασης και εντεύθεν. Κατά βάση, αποτελεί τη συνέχεια μιας πορείας που προκρίθηκε ως μονόδρομος κατά την προσπάθεια διάσωσης της αποδυναμομένης αρχικά και καταρρέουσας εντέλει, Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και μετασχηματισμού της μεσσιανικής απολυταρχικής δομής διακυβέρνησης σε δυτικού τύπου συνταγματικό κράτος δικαίου. Τέσσερις περίπου γενιές μετά τον διακηρυσσόμενο πολυπόθητο εξευρωπαϊσμό της Τουρκίας και σχεδόν τρεις αιώνες μετά τις πρώτες προσπάθειες εκσυγχρονισμού της πάλαι ποτέ Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σύμφωνα με τα πρότυπα της Δύσης, η κληρονόμος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, Τουρκική Δημοκρατία, δεν έχει καταφέρει να πετύχει τη σύγκληση με το δυτικό πρότυπο και την πολυπόθητη ενσωμάτωση με την Ευρώπη. Η πορεία της Τουρκικής Δημοκρατίας δείχνει να ανακόπτεται στα πρόθυρα των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, όπως άλλοτε ανακόπηκε η πορεία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα πρόθυρα της Βιέννης, ή δυο αιώνες αργότερα εξέπνευσε μετά τις αποτυχημένες προσπάθειες των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ.

Κοινή παράμετρος ανάσχεσης της πολυπόθητης ευρωπαϊκής πορείας, τόσο κατά τον 19^ο αιώνα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όσο και στον 21^ο αιώνα της Τουρκικής Δημοκρατίας, είναι η ασφυκτική και αναπόδραστη πίεση του ευρωπαϊκού παράγοντα, που απαιτεί προκειμένου να ανοίξει την πόρτα της Ευρώπης, δομικές μεταρρυθμίσεις σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Κατά βάση, απαιτεί σήμερα από την Τουρκία να έρθει αντιμέτωπη, τόσο με τις δομικές πολιτικές παθογένειες που κληρονόμησε από τον Οθωμανό πρόγονό της, όσο και με τους βασικούς συστατικούς πυλώνες του κεμαλικού οικοδομήματος που στηρίζουν τη σημερινή Τουρκία. [7]

Οι εκκρεμείς δομικές μεταρρυθμίσεις, το περιεχόμενο και η πορεία των οποίων παρουσιάστηκε παραπάνω (2.2) στο σχετικό έγγραφο με τα Συμπεράσματα και τις Συστάσεις από την Έκθεση Προόδου της Τουρκίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2013 και αφορούν στην εναρμόνιση με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, που απαιτείται για την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρώπη και συνεπάγεται την ουσιαστική αποσύνθεση του τουρκικού κεμαλικού κρατικού συστήματος. Η εφαρμογή τους οδηγεί στην αποδόμηση του εθνικιστικού, εθνικά ομογενοποιημένου ατατουρκικού κράτους, επιβάλλοντας τον σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων,

ενεργοποιώντας νομοτελειακά φυγόκεντρες αποσχιστικές δυνάμεις στο σώμα της Τουρκίας. Εφαρμόζοντας τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, η Τουρκία καλείται να ακολουθήσει την αντίστροφη πορεία από αυτή που της επιβλήθηκε από τους Νεοτούρκους μετά το 1909 και σφυρηλατήθηκε πλήρως από το Ατατουρκικό καθεστώς, όταν το πολυεθνικό οθωμανικό οικοδόμημα, που αναγνώριζε μερικώς και ανεχόταν την πολιτιστική και θρησκευτική διαφορετικότητα, μεταστράφηκε βίαια στο κεμαλικό εθνικιστικό, εθνικά ομογενοποιημένο κράτος, που αποστρέφεται την πολιτισμική και εθνοτική διαφορετικότητα και αποστερεί την απόδοση μειονοτικών δικαιωμάτων, ως αιτία διασάλευσης της εθνικής ασφάλειας και κατάρρευσης του τουρκικού κράτους.

Ωστόσο, παρά τον ασάλινα σφυρηλατημένο εθνικισμό, ο πολυεθνικός κορμός της Τουρκίας κατάφερε λάθρα να επιβιώσει, στοιχειώνοντας το τουρκικό κεμαλικό οικοδόμημα, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, που το ίδιο καθεστώς δεν κατάφερε να αποδομήσει την ισλαμική αυτοσυνειδησία του τουρκικού λαού, παρά την ευλαβική εφαρμογή της αρχής του Σεκουλαρισμού και ανακήρυξής του σε δομικό πυλώνα του κεμαλικού κράτους. Η εφαρμογή, συνεπώς, των κριτηρίων της Κοπεγχάγης δείχνει να κατευθύνει τη σημερινή Τουρκία πιο κοντά στο οθωμανικό παρελθόν της και να την απομακρύνει από το κεμαλικό παρόν της. Αν όμως οι μεταρρυθμίσεις αναβιώσουν στην Τουρκία το οθωμανικό παρελθόν της, εάν δεν προλάβουν να την αποδομήσουν εδαφικά, είναι πολύ πιθανό να την απομακρύνουν από τη Δύση και να την προσανατολίσουν στην Ανατολή, εφόσον θα έχουν καταστρέψει τη κεμαλική ασπίδα του παραδοσιακού δυτικού προσανατολισμού.

Ωστόσο, η τουρκική ελίτ επιδιώκει την ενσωμάτωση της Τουρκίας στην Ευρώπη, προσβλέποντας στην διαμόρφωση πολιτιστικής ταυτότητας και κοινωνικής ενσωμάτωσης σε αναπτυξιακά πρότυπα των δυτικών κοινωνιών και θεωρεί δεδομένη τόσο την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και το οικονομικό και πολιτικό όφελος. Από την άλλη, το τουρκικό κράτος φαίνεται να επιδιώκει μια *à la carte* ευρωπαϊκή προοπτική ή *à la turque*, όπου θα εξαιρείται από τις υποχρεωτικές ευρωπαϊκές κατευθύνσεις και την «δημοκρατικοποίηση και το Κράτος Δικαίου», αφήνοντας ανέγγιχτο τον σκληρό εθνικιστικό πυρήνα του κεμαλικού κράτους. Κυρίως δε, αφήνοντας ελεύθερο στη Τουρκία το πεδίο των κινήσεων στο Κουρδικό ζήτημα, που αποτελεί εμπόδιο στην πολιτική νομιμοποίηση της Τουρκίας ως ευρωπαϊκής χώρας και αμαυρώνει την εικόνα της στην Ευρώπη. Ωστόσο, μια τέτοια *à la carte* διευκόλυνση της Τουρκίας και της ένταξής της στην ΕΕ θα ήταν πολιτικά και θεσμικά αδύνατη να συμβεί, καθώς θα ερχόταν σε σύγκρουση με το ευρωπαϊκό σύστημα δικαίου στο σύνολό του. Εκτός, όμως, από το Κουρδικό ζήτημα των 15

εκατομμυρίων Κούρδων, το Πολιτικό Ισλάμ που επικρατεί στην πολιτική σκηνή της χώρας, διασαλεύει, εκτός από το κοσμικό κεμαλικό οικοδόμημα και τον δυτικό ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Τουρκίας, δημιουργώντας μια εικόνα αστάθειας στους πιθανούς μελλοντικούς εταίρους της εντός της ΕΕ, αλλά και στην παγκόσμια κοινότητα, αναδεικνύοντας τις δομικές αντιφάσεις ως προς την ευρωπαϊκή ενσωμάτωση. [8]

Πέραν όμως των δομικών αδυναμιών στη προσαρμογή της Τουρκίας στις επιταγές των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, μια άλλη παράμετρος, η οποία δρα ανασταλτικά στην ενσωμάτωση της Τουρκίας στην ευρωπαϊκή οικογένεια, είναι η διακηρυγμένη πρόθεση ανάδειξης της Τουρκίας σε περιφερειακή δύναμη. Επιστρέφοντας στο ηγεμονικό οθωμανικό παρελθόν της, μέσω της διείσδυσης στον Καύκασο και στην Κεντρική Ασία από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και της πρόσφατης προσπάθειας ανάληψης ηγεμονικού ρόλου και επίδειξης ηγεμονικού επεκτατισμού στις χώρες της αραβικής Άνοιξης, επιδιώκει να επιβάλλει το μοντέλο του ατατουρκικού, κοσμικού, δυτικόστροφου «πρότυπου ισλαμικού δημοκρατικού κράτους» στους εγγύς μουσουλμανικούς πληθυσμούς.

Εξάλλου, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η αναβαθμισμένη γεωπολιτική θέση της Τουρκίας συνδέει τους γεωπολιτικούς χώρους των Βαλκάνιων/ Ανατολικής Ευρώπης, της Κεντρικής Ασίας και του ισλαμικού περίγυρου της Μέσης και Εγγύς Ανατολής. [9] Αυτόν τον ευρύ, λοιπόν, γεωπολιτικό χώρο θεωρεί η Τουρκία πεδίο άσκησης των περιφερειακών ηγεμονικών προθέσεων της. Ωστόσο, μεγάλο τμήμα, αν όχι σχεδόν όλο, του παραπάνω γεωγραφικού χώρου, αφορά στις περιφερειακές πολιτικές της ΕΕ, πέραν του γεγονότος ότι μέρος αυτού περιλαμβάνεται στην ΕΕ. Η επικάλυψη αυτή των πεδίων άσκησης περιφερειακών πολιτικών εκ μέρους της ΕΕ και της Τουρκίας προοιωνίζει εκδηλώσεις εντάσεων και τριβών μεταξύ των δύο εμπλεκομένων μερών και δύσκολά επιτρέπει την συνέργεια τους.

Όπως, εξάλλου, έχει διατυπώσει ο ίδιος ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Αχμέτ Νταβούτογλου στο «Το Στρατηγικό Βάθος» : *«...η δυνατότητα συμβιβασμού των θέσεων που ακολουθούν η ΕΕ και η Τουρκία, αναφορικά με τις περιφερειακές πολιτικές οι οποίες επιδρούν σε στρατηγικό επίπεδο, αποτελεί ένα από τα δυσκολότερα πεδία της διαδικασίας ένταξης. Οι διαφοροποιήσεις που αφορούν τις ακολουθούμενες πολιτικές στα Βαλκάνια, στον Καύκασο και στη Μέση Ανατολή κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, εμπεριέχουν στοιχεία ικανά να δυσχεράνουν την επίτευξη ενός κοινού μελλοντικού σχεδιασμού. Η Τουρκία είναι αναγκασμένη να*

αναπτύξει μία νέα στρατηγική προσέγγιση, η οποία, αφενός, θα λαμβάνει υπόψη της ως επίκεντρο τη δική της γεωπολιτική θέση και, αφετέρου, θα συμβιβάζει τα εν λόγω στοιχεία σε ένα συνεπές πλαίσιο. Σε αντίθετη περίπτωση, η επιχειρούμενη ενταξιακή διαδικασία με την ΕΕ θα μπορούσε να μετατραπεί σε ένα πεδίο σύγκρουσης, όπου έρχονται αντιμέτωπα τα περιφερειακά συμφέροντα.» [10]

Τέλος, στο «Το Στρατηγικό Βάθος» ο Αχμέτ Νταβούτογλου με μια υποδειγματικά προσεκτική, γενικόλογη και εξαιρετικά «ευρείας περιεκτικότητας» διατύπωση, όσον αφορά στα γεωγραφικά σύνορα της Ευρώπης και κατ' επέκταση στην ταυτότητα των Τούρκων, σε σχέση με την Ευρώπη, αναφέρει χαρακτηριστικά: *«...Η Τουρκία από την άποψη των γεωγραφικών και ιστορικών παραμέτρων αποτελεί φυσική προέκταση της Ευρωπαϊκής ηπείρου και της ιστορίας της. Η θέση της ευρωπαϊκής περιοχής στο σύνολο της Ευρασίας δεν μπορεί να προσδιοριστεί σε ένα κατανοητό και συνεπές πλαίσιο, δίχως να ληφθεί υπόψη η γεωγραφία της Τουρκίας. Εξάλλου, είναι πολύ δύσκολο να συγγράψει κανείς την ιστορία της Ευρώπης, χωρίς να γίνουν κατανοητά και να ερμηνευτούν τα ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα με επίκεντρο τη γεωγραφία της Τουρκίας».* [11] Αυτή την άποψη, ωστόσο, που διατυπώνει διπλωματικά περί της ευρωπαϊκής ταυτότητας και ευρωπαϊκής ιστορικής συνεισφοράς της Τουρκίας και του τουρκικού λαού κατ' επέκταση, θα είναι εξαιρετικά δύσκολο, αλλά και εξαιρετικά ενδιαφέρον, αν ποτέ χρειαστεί, να την υποστηρίξει ο ίδιος ή άλλος Τούρκος αξιωματούχος ενώπιον των πιθανών μελλοντικών Ευρωπαίων εταίρων του, ακόμα και των πιο καλοπροαίρετων.

2.4 Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, η αμφιλεγόμενη πολιτισμική και γεωγραφική συνάφεια της Τουρκίας με την ΕΕ πυροδοτεί αντιπαραθέσεις στους κόλπους της ΕΕ και η εκδοχή της πλήρους ένταξης της Τουρκίας δρα ανασταλτικά στην προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της ομοσπονδοποίησης, καθλώνοντας την ΕΕ σε μια μορφή οικονομικής ένωσης. Ωστόσο, ο γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας θα μπορούσε να ενισχύσει τον στρατηγικό ρόλο της ΕΕ και η αναβάθμιση της Τουρκίας σε ενεργειακό πόλο να προσδώσει στην ΕΕ ενεργειακή ανεξαρτησία, κυρίως από τη Ρωσία. Η πολιτισμική διάσταση της ένταξης της μουσουλμανικής Τουρκίας και του Πολιτικού Ισλάμ που επικρατεί στην τουρκική πολιτική σκηνή, οδηγεί στην απομάκρυνση της ΕΕ από τις χριστιανο-ιουδαϊκές θρησκευτικές καταβολές και τις ελληνο-ρωμαϊκές πολιτισμικές ρίζες της, αναδεικνύει κατά μία άποψη τις δομικές αντιθέσεις στην διαδικασία ενσωμάτωσης, ενισχύοντας κατά μία άλλη την αρχή της πολυπολιτισμικότητας και του υπερεθνισμού. Το δημογραφικό μέγεθος, εξάλλου, της Τουρκίας απειλεί τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, αλλά θα μπορούσε, επίσης, να εξωραΐσει την έλλειψη εργατικών χεριών και να ανακουφίσει τα υπερχρεωμένα ασφαλιστικά ταμεία της Ένωσης.

Ωστόσο, ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Τουρκίας προϋπάρχει ακόμα και του κεμαλικού επιβεβλημένου δυτικού προσανατολισμού. Αποτελεί, από τα χρόνια της πάλαι ποτέ Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, επιλογή μετασχηματισμού της μεσσιανικής απολυταρχικής δομής διακυβέρνησης σε δυτικού τύπου συνταγματικό κράτος δικαίου. Περαιτέρω, ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Τουρκίας συνδέεται άμεσα με τη διαμόρφωση σύγχρονης πολιτιστικής ταυτότητας και κοινωνικής ενσωμάτωσης, σε αναπτυξιακά πρότυπα των δυτικών κοινωνιών, καθώς αποτελεί πεποίθηση και αίσθημα ιστορικής και γεωγραφικής δικαίωσης μεγάλου μέρους της τουρκικής κοινωνίας. Ωστόσο, η επίτευξη της ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης προσκρούει σε βασικές ευρωπαϊκές δομές και αξίες που περιγράφονται από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η εναρμόνιση με τα εν λόγω κριτήρια προϋποθέτει μεταρρυθμίσεις που κλυδωνίζουν ανεπιστρεπτί και αποσυνθέτουν το τουρκικό κεμαλικό κρατικό σύστημα. Η εφαρμογή τους οδηγεί στην αποδόμηση του εθνικιστικού, εθνικά ομογενοποιημένου ατατουρκικού κράτους, επιβάλλοντας τον σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, ενεργοποιώντας νομοτελειακά φυγόκεντρες αποσχιστικές δυνάμεις στο σώμα της Τουρκίας.

Η επιλογή που ιδανικά προκρίνει η τουρκική ηγεσία, αλλά και η τουρκική ελίτ, είναι μια à la carte ευρωπαϊκή προοπτική ή à la turque, όπου η Τουρκία θα εξαιρείται από τις υποχρεωτικές ευρωπαϊκές κατευθύνσεις, διαφυλάσσοντας τον σκληρό εθνικιστικό πυρήνα του κεμαλικού κράτους και αφήνοντας περιθώρια ελιγμών στο κουρδικό ζήτημα. Ωστόσο, μια τέτοια επιλογή δεν θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή από την ΕΕ, καθώς θα σηματοδοτούσε υποχώρηση στις βασικές ευρωπαϊκές αξίες και στο ευρωπαϊκό σύστημα δικαίου στο σύνολό του.

Τέλος, στον ευρύ γεωπολιτικό χώρο που θεωρεί η Τουρκία πεδίο άσκησης των περιφερειακών ηγεμονικών φιλοδοξιών της, συμπλέκονται, σε ένα μεγάλο τμήμα, αν όχι σε όλο, οι περιφερειακές πολιτικές της ΕΕ, προοιωνίζοντας περισσότερο εντάσεις και τριβές μεταξύ των δύο εμπλεκόμενων μερών, παρά αγαστές σχέσεις συνεργασίας εταίρων.

2

---

1 Σταύρος Λυγερός, Κώστας Μελάς, «Μετά τον Ερντογάν τι;» Εκδόσεις Πατάκη σελ. 212

2 Ιωάννης Ν. Γρηγοριάδης, «Η Πρόκληση του Εξευρωπαϊσμού Τουρκική Πολιτική Κουλτούρα και Ευρωπαϊκή Ένωση» Εκδόσεις Ι.Σιδέρης σελ.74, 75

3 ο.π.

4 ο.π.

5 ο.π.

6 Σταύρος Λυγερός, Κώστας Μελάς, «Μετά τον Ερντογάν τι;» Εκδόσεις Πατάκη σελ. 212

7 Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης, «Μετακεμαλισμός» Εκδόσεις Ι.Σιδέρης σελ. 30-32

8 ο.π. σελ. 40-41

9 ο.π. σελ. 53

10 Αχμέτ Νταβούτογλου, «Το Στρατηγικό Βάθος» Εκδόσεις Ποιότητα σελ. 783.

11 ο.π.

Κεφάλαιο τρίτο.

Η στρατηγική της ήπιας ισχύος του δόγματος Νταβούτογλου και ο ρόλος του περιφερειακού ηγεμόνα. Η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας κατά τη διακυβέρνηση Ερντογάν.

Ήδη από το 2002, με την ανέλιξη στην εξουσία του ισλαμικού κόμματος ΑΚΡ και του Πρωθυπουργού Ταγίπ Ερντογάν, η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας έχει αποσπάσει το παγκόσμιο ενδιαφέρον, καθώς δείχνει να διαφοροποιείται από την προγενέστερη πρακτική, συνεπικουρούμενη από μια νέα ρητορική, που έχει συνδεθεί με το όνομα του εμπνευστή της και μετέπειτα Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας, Αχμέτ Νταβούτογλου. Η ρητορική αυτή, που έχει επικρατήσει να αναφέρεται ως δόγμα Νταβούτογλου, επιστρατεύει στην φαρέτρα της στρατηγικής της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, όπλα που αναφέρονται ευθέως στην άσκηση της κατά Joseph Nye ήπιας ισχύος, σε ευθεία αντιδιαστολή με την μέχρι τώρα απαρέγκλιτη, παραδοσιακή, κεμαλική, ρητορική και άσκηση εξωτερικής πολιτικής σκληρής ισχύος. Επιστρατεύοντας το πολιτιστικό-ιστορικό βάθος και γεωστρατηγικό εύρος της Τουρκίας, το προφίλ ενός αξιακού μοντέλου δυτικού τύπου μουσουλμανικής Δημοκρατίας με το Πολιτικό Ισλάμ σε πρωταγωνιστικό ρόλο και επιδεικνύοντας τα θεαματικά οικονομικά αποτελέσματα της τελευταίας δεκαετίας, ο Πρωθυπουργός Ερντογάν και ο Υπουργός Εξωτερικών Νταβούτογλου δρομολογούν να αποσπάσουν για την Τουρκία ρόλο περιφερειακού ηγεμόνα, ανασύροντας, κατά πολλούς, μνήμες οθωμανικού παρελθόντος.

Παράλληλα, ωστόσο, παραμένει διακηρυγμένη και πάγια η επιδίωξη της Τουρκίας να καταστεί πλήρες μέλος της ΕΕ, μέσα από μια δύσβατη και χρονοβόρα ενταξιακή πορεία που χρονολογεί αρχή και μέση χωρίς όμως να προδιαγράφει, ούτε να οριοθετεί χρονολογικά το τέλος. Στενά συνδεδεμένη η εν λόγω ενταξιακή πορεία τόσο με την ανέλιξη όσο και με την εδραίωση στην εξουσία του ισλαμικού κόμματος ΑΚΡ, προϋποθέτει εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων που απαιτεί η σύγκλιση με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης.

3.1α. Η στρατηγική της ήπιας ισχύος του δόγματος Νταβούτογλου.

«Εάν η τουρκική κοινωνία μια των ημερών έχει μια σοβαρή θετική συνεισφορά στην ιστορία της ανθρωπότητας, αυτό θα μπορέσει να γίνει εφικτό με αφετηρία το γεωπολιτισμικό της βάθος, που την καθιστά αυθεντική στην ιστορία», Αχμέτ Νταβούτογλου

Από την αρχή σχεδόν της διακυβέρνησης του ΑΚΡ, ως πρέσβης εκ προσωπικοτήτων και σύμβουλος του Πρωθυπουργού σε θέματα εξωτερικής πολιτικής από το 2003 και ως Υπουργός Εξωτερικών από το 2009, ο Αχμέτ Νταβούτογλου αποτελεί μαζί με τον Πρωθυπουργό Ταγίπ Ερντογάν μία προβεβλημένη πολιτική φυσιογνωμία, εξαιτίας κυρίως της ρητορικής του για το νέο γεωστρατηγικό ρόλο, που είναι σε θέση να επιτελέσει η Τουρκία στη νέα τάξη πραγμάτων, όπως αυτή διαμορφώνεται από την λήξη του Ψυχρού Πολέμου και εντεύθεν. Συχνά χαρακτηρίζεται ως υποστηρικτής μιας αναβίωσης του «νέο-οθωμανισμού» και αυτό που επιδιώκει είναι έναν αυτόνομο, παγκόσμιο, στρατηγικό ρόλο για την Τουρκία. Είναι οπαδός της σχολής του ρεαλισμού, δίνει έμφαση στην οικονομική ισχύ και κυρίως στη γεωπολιτική και τη γεωγραφία, προσυπογράφοντας τις θεωρίες των Mackinder και Spykman για την καθοριστική σημασία του ελέγχου της ζωτικής ενδοχώρας (Heartland) της Ανατολικής Ευρώπης και κατ' επέκταση της Ευρασίας, θεωρώντας τις μεταψυχροπολεμικές συγκρούσεις απόρροια της επιδίωξης κάλυψης του κενού στον έλεγχο της Ευρασίας και της επικράτησης στην «ζωτική ενδοχώρα», στην «γειτονιά» της Ευρώπης. [1]

Η Τουρκία, αναφέρει ο Νταβούτογλου, είναι μια χώρα της Ευρώπης, των Βαλκανίων, της Μεσογείου, του Εύξεινου Πόντου, του Καύκασου, της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής και του Περσικού Κόλπου. Οι μουσουλμανικών, κυρίως, πληθυσμών, περιοχές της Ευρασίας, που εκτείνονται από τον Καύκασο έως την Κεντρική Ασία, περιλαμβάνουν την Ανατολία, την Αραβική Χερσόνησο, εν μέρει την Ινδική Χερσόνησο, την Ινδοκίνα, την μοναδικής, κατά τον Νταβούτογλου, γεωστρατηγικής σημασίας, λόγω γεωγραφίας, Κύπρο και τις μουσουλμανικές ανεξάρτητες δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, που με τη σειρά τους διατηρούν δεσμούς με τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς στα Βαλκάνια και στην Ευρώπη. Διαθέτουν δε, τον ενεργειακό πλούτο που καθιστά, εν συνόλω, το μουσουλμανικό χώρο γεωστρατηγικά σημαντικό και κύρια προτεραιότητα για τη Δύση. Ωστόσο, η μέθοδος με την οποία η Δύση επιδίωξε τον έλεγχο της περιοχής χρησιμοποιώντας ως προκάλυμμα το ιδεολογικό περίβλημα του εκδημοκρατισμού

και την «αποριζοσπαστικοποίηση» του Ισλάμ έχει πλέον αποκαλυφθεί. Η Τουρκία διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα, παρά την εφαρμογή κατ' ουσία της ίδιας μεθόδου δηλ. της απόδοσης ιδεολογικού περιβλήματος σε γεωπολιτικούς στόχους. Η Τουρκία ως θρησκευτικά συγγενής, χρησιμοποιώντας ως ιδεολογικό όχημα το διαπολιτισμικό διάλογο και το σεβασμό της πολιτιστικής ταυτότητας και κυρίως το «στρατηγικό βάθος» της, που προκύπτει από την ανάκληση του ιστορικού της βάθους και τη γεωγραφία της, αλλά και ως «κοινωνός» των ευρωπαϊκών αξιών της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διατηρώντας παραδοσιακά καλές σχέσεις με την Ε.Ε. και ούσα παραδοσιακά σύμμαχος των ΗΠΑ, μπορεί να αποτελέσει κόμβο ανάμεσα στο μουσουλμανικό και το δυτικό κόσμο. Ως υπόδειγμα ισλαμικής δημοκρατίας μπορεί να αναδειχθεί σε καταλυτική, αυτόνομη περιφερειακή δύναμη, εδραιώνοντας την θέση της ως παγκόσμια δύναμη, επ' ωφελεία όλων των εμπλεκόμενων μερών. [2]

Όπως αναφέρει ο Αχμέτ Νταβούτογλου στο βιβλίο του « Το Στρατηγικό Βάθος », ο μεταψυχροπολεμικός κόσμος σηματοδότησε την κατάρρευση των ιδεολογιών που προσέδιδαν νομιμότητα στα έθνη κράτη, αναδεικνύοντας τις παραδοσιακές αξίες και τις ιστορικοπολιτισμικές παραμέτρους ως δομικά στοιχεία επαναπροσδιορισμού των εσωτερικών και εξωτερικών δομών των κρατών. Ως εκ τούτου και σε συνδυασμό με την αυξανόμενη παγκόσμια οικονομικοπολιτική αλληλεξάρτηση , οι παράμετροι της εθνικής ισχύος επαναπροσδιορίζονται, συμπεριλαμβάνοντας την επίδραση της οικονομίας-πολιτικής, της γεωπολιτικής, του γεωπολιτισμού, της γεωοικονομίας και γεωστρατηγικής. Παραθέτει δε, την εξίσωση της ισχύος η οποία αποτελείται από τα σταθερά δεδομένα (ΣΔ), Ιστορία (Ισ), γεωγραφία (Γ), πληθυσμό (Πλ), πολιτισμό (Πο) και τα δυναμικά δεδομένα (ΔΔ), οικονομική ικανότητα (ΟΙ), τεχνολογική ικανότητα (ΤΙ), και στρατιωτική ικανότητα (ΣΙ). Συμπεριλαμβάνοντας στοιχεία όπως η στρατηγική νοοτροπία (ΣΝ), ο στρατηγικός σχεδιασμός (ΣΣ) και η πολιτική βούληση (ΠΒ), συγκροτεί την παρακάτω εξίσωση της ισχύος όπως διαμορφώνεται από τη σύγχρονη πραγματικότητα:

$$\text{Ισχύς (I)} = (\Sigma\Delta + \Delta\Delta) \times (\Sigma\text{N} \times \Sigma\Sigma \times \text{ΠΒ})$$

ή

$$\text{Ισχύς (I)} = \{ (\text{Ισ} + \Gamma + \text{Πλ} + \text{Πο}) + (\text{ΟΙ} + \text{ΤΙ} + \text{ΣΙ}) \} \times (\Sigma\text{N} + \Sigma\Sigma + \text{ΠΒ})$$

Ο Νταβούτογλου αναλύοντας τα σταθερά δεδομένα της εξίσωσης εστιάζει στην υφιστάμενη σε περιπτώσεις συνοριακών συγκρούσεων στην Ευρασία ασυμβατότητα των «νομικών» πολιτικών συνόρων (boundary) και των γεωπολιτικών ζωνών,

προσδιορίζοντας ύπαρξη γεωπολιτικά προωθημένων ορίων (frontier), που προκύπτουν από την ιστορία και τον πολιτισμό μιας κοινωνίας και διαμορφώνουν το διεθνές της όραμα. Όπου διαφοροποιούνται τα πεδία τομής των γεωπολιτικών ζωνών και των πολιτικών συνόρων προκύπτουν γεωπολιτικές ζώνες σύγκρουσης (shatter belt). Όπου απουσιάζει η γεωπολιτική, γεωπολιτισμική και γεωοικονομική βάση, συντρέχει πιθανότητα εξέλιξης κρίσεως, ανεξάρτητα από την ύπαρξη πολιτικών συνόρων. Τέλος, προσδιορίζει την έννοια της περιοχής ως τον χώρο που ορίζει η τομή των γεωπολιτικών, γεωπολιτισμικών και γεωοικονομικών ορίων και αποτελεί τον στρατηγικό χώρο επιχείρησης της ρεαλιστικής πολιτικής. Ως χώρος αλληλεπίδρασης προσδιορίζεται ο γεωγραφικός χώρος, όπου οι χώροι επιχείρησης μετατρέπονται σε πολύπλευρους στρατηγικούς ανταγωνισμούς. [3]

Όσον αφορά στα δυναμικά δεδομένα της εξίσωσης, αυτά είναι στοιχεία χρονικά μεταβλητά, που αντικατοπτρίζουν την ικανότητα μιας χώρας, να χρησιμοποιεί τις δυνατότητές της, προσδιορίζοντας την βαρύτητα της ισχύος της στο σύστημα της παγκόσμιας ισορροπίας ισχύος. Ως εκ τούτου, οι οικονομικοπολιτικές επιλογές μιας χώρας προσδιορίζουν τη τοποθέτησή της στην διεθνή κλίμακα ισχύος. [4]

Όλη η παραπάνω θεώρηση του διεθνούς συστήματος, των παραμέτρων διαμόρφωσης ισχύος και των συνθηκών ασφάλειας που παρουσιάζει ο Νταβούτογλου, εμπίπτουν στο πλαίσιο της ανάλυσης του **δομικού ρεαλισμού**. Στην εξίσωση ισχύος παραθέτει όλους εκείνους τους συστατικούς παράγοντες, που, αθροιζόμενοι, καθορίζουν τη θέση κάθε κράτους στη συστημική κρατική ιεραρχία, στη διεθνή αρένα.

Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz και το θεωρητικό πλαίσιο του δομικού ρεαλισμού, οι παράγοντες που υπαγορεύουν τη συμπεριφορά κάθε κράτους, στο άναρχο διεθνές περιβάλλον, σε επίπεδο διεθνούς πολιτικής είναι ανεξάρτητοι ιδεολογικών επιλογών και πολιτικών προσωπικοτήτων, που στην ουσία δεν είναι σε θέση να διαμορφώσουν τη συμπεριφορά των κρατών και την θέση τους στην παγκόσμια κατάταξη ισχύος, η οποία καθορίζεται αυστηρά μόνο από τους παράγοντες, που διαμορφώνουν την εκάστοτε δομή του διεθνούς συστήματος και καθορίζουν την εκάστοτε διαμορφούμενη ισορροπία ισχύος. [5] Αυτή τη δομή του διεθνούς συστήματος, όπως διαμορφώθηκε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και επικρατεί τώρα, συστηματοποιεί υπό μορφή εξίσωσης ο Νταβούτογλου, τοποθετώντας στα δεδομένα της εξίσωσης τους αντικειμενικούς, δομικούς παράγοντες που αθροιζόμενοι καθορίζουν τη δυναμική θέση κάθε κράτους στη παγκόσμια κατάταξη ισχύος.

Ο Νταβούτογλου, αναφερόμενος στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, θεωρεί πως η ασυνεπής διαφοροποίηση στην προσέγγιση των σταθερών και δυναμικών δεδομένων, διαμόρφωσε ένα στρατηγικό μειονέκτημα στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, το οποίο εκφράστηκε από τους εκάστοτε υπουργούς Εξωτερικών με μια ρητορική ανάμεσα σε ένα συναισθηματικό εκδυτικισμό και συναισθηματικό τριτοκοσμισμό, με εκφράσεις αποπήματα για τη διεθνή εικόνα της χώρας, όπως : «ο Τουρκικός κόσμος εκτείνεται από την Αδριατική ως το Σινικό τείχος», φράση που απαίτησε τη συγγνώμη της Τουρκίας, καθώς θορύβησε της χώρας της κεντρικής Ασίας ή αναφορικά με την ΕΕ «και να μην μπορούμε, δεν χάθηκε ο κόσμος, η ΕΕ δεν είναι η μόνη μας εναλλακτική, εκείνοι ας το σκεφτούν» ή «όπου να 'ναι θα μπορούμε». Αποτέλεσμα του στρατηγικού μειονεκτήματος στην εξωτερική πολιτική, καθώς τα βήματα του εκάστοτε υπεύθυνου αποκτούσαν στρατηγικό χαρακτήρα, υπήρξε η αδυναμία διαμόρφωσης μιας υψηλής στρατηγικής, προσαρμοσμένης στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, λαμβάνοντας υπόψη τις ιστορικές, ψυχολογικές, πολιτισμικές και θεσμικές παραμέτρους. [6] Και σε αυτή την περίπτωση, η ανάλυση που κάνει ο Νταβούτογλου, εστιάζοντας στην αδυναμία διαμόρφωσης υψηλής στρατηγικής εξαιτίας του λάθος τρόπου άσκησης της, αντικατοπτρίζοντας την υποκειμενικότητα των απόψεων του εκάστοτε αρμόδιου αξιωματούχου, αντί την αντικειμενικότητα των συστατικών παραμέτρων του διεθνούς συστημικού πλαισίου και τη θέση του κάθε κράτους εντός αυτού, αποτελεί απόδειξη της διάρθρωσης της θεώρησης Νταβούτογλου, σύμφωνα με τις αρχές του δομικού ρεαλισμού.

Σχεδιάζοντας, λοιπόν, αυτή την υψηλή στρατηγική για τον επαναπροσδιορισμό της διεθνούς θέσης της Τουρκίας, ο Νταβούτογλου επιστρατεύει ως μαγική, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά, καθώς αποτελεί το σημαντικότερο διαπραγματευτικό ατού της Τουρκίας, την γεωπολιτική της θέση. Επικεντρώνει δε, στην διπλωματική διάσταση της γεωπολιτικής, όπου η γεωγραφία δεν αποτελεί στατικό παράγοντα αλλά δυναμική μεταβλητή που επανακαθορίζεται ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες διεθνείς ισορροπίες. Η Τουρκία ως χώρα της Ευρώπης, των Βαλκανίων, της Μεσογείου, του Εύξεινου Πόντου, του Καύκασου, της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής και του Περσικού Κόλπου, κατέχει κεντρική θέση στους ανταγωνισμούς που διεξάγονται προς κάθε κατεύθυνση χερσαίας και θαλάσσιας μετάβασης στα κέντρα γεωοικονομικών πηγών. Η επανερμηνεία έγκειται όχι στον εφησυχασμό της διατήρησης του status quo, αλλά της προάσπισης των συνόρων και όχι στην τοπική δραστηριότητα που βασίζεται στα στατικά σύνορα, αλλά στο σταδιακό άνοιγμα στο κόσμο για τη μετατροπή της περιφερειακής επιρροής σε παγκόσμια με τη χρήση της γεωπολιτικής, στο πλαίσιο της δυναμικά μεταβαλλόμενης διεθνούς οικονομίας,

πολιτικής και ασφάλειας. [7] Αναμφισβήτητα, θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει ότι η παρατιθέμενη επανερμηνεία εκ μέρους του Νταβούτογλου θα μπορούσε να αποδώσει ισχυρές δόσεις αναθεωρητισμού και επεκτατικού ηγεμονισμού στο προτεινόμενο σχεδιασμό υψηλής στρατηγικής μιας χώρας και εν προκειμένω της Τουρκίας...

Για τη εξυπηρέτηση της υψηλής αυτής στρατηγικής ο Νταβούτογλου ορίζει πέντε βασικές αρχές :

Πρώτη αρχή : Ισορροπία μεταξύ ελευθερίας (δημοκρατίας) και ασφάλειας : αναφέρεται κυρίως στην ισορροπία μεταξύ του σεβασμού των μειονοτικών, πολιτιστικών δικαιωμάτων των Κούρδων, της διασφάλισης της ακεραιότητας της Τουρκίας και της επίλυσης του Κουρδικού με ειρηνικά μέσα. Αποσκοπεί στη διαμόρφωση μιας χώρας πρότυπο για τη Μέση Ανατολή και τον μουσουλμανικό κόσμο.

Δεύτερη αρχή : Μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες. Η αρχή αυτή στοχεύει στη διαμόρφωση στενών και αρμονικών διμερών σχέσεων της Τουρκίας με τα γειτονικά κράτη και εφαρμόστηκε ήδη κατά τη δεκαετή διακυβέρνηση του ΑΚΡ στις «παγωμένες» έως εχθρικές έως πρότινος σχέσεις της Τουρκίας με χώρες όπως η Αρμενία, το Ιράκ, το Ιράν και η Συρία, η Γεωργία, με αμφιλεγόμενα ωστόσο αποτελέσματα.

Τρίτη αρχή : Μέγιστη συνεργασία με τις γειτονικές χώρες. Η πολιτική αυτή επικεντρώνεται σε στρατηγικής σημασίας, περιοχές κρίσεων όπως τα Βαλκάνια, η Μέση Ανατολή, ο Καύκασος και η Κεντρική Ασία. Εμπεριέχει πρωτοβουλίες διαμεσολάβησης, οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας και δημιουργία θετικών εντυπώσεων από τη τουρκική διπλωματική δραστηριότητα.

Τέταρτη αρχή : Πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική (κυρίως εξισορρόπηση στρατηγικών προτεραιοτήτων ΗΠΑ - Ρωσίας, τήρηση εξισορροπητικής διπλωματίας, (π.χ. Nabuco – South Steam) και ταυτόχρονης εξυπηρέτησης τόσο των αμερικανικών όσο και των ρωσικών συμφερόντων. Η εντύπωση που πρέπει να δημιουργηθεί είναι της εξισορρόπησης της μιας δύναμης προς όφελος της άλλης, κυρίως σε περιοχές όπως ο Καύκασος και η Μέση Ανατολή.

Πέμπτη αρχή : «Ρυθμική Διπλωματία» ήτοι, συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς και δομές συνεργασίας που προωθούν το διεθνές κύρος και το γεωστρατηγικό ρόλο της Τουρκίας, αλλά και ανάληψη εκ μέρους της Τουρκίας διαμεσολαβητικού ρόλου προς επίλυση διενέξεων.

Και οι πέντε παραπάνω αρχές επιστρατεύουν «όπλα» ήπιας ισχύος σε επίπεδο «δημοσίων σχέσεων» (1^η αρχή, αφήνει περιθώρια επιλεκτικής παραχώρησης δικαιωμάτων μειονοτήτων, δημιουργώντας, παράλληλα, «ατμόσφαιρα» κράτους δικαίου, 2^η & 3^η αρχή, διαμόρφωση στενών και αρμονικών διμερών σχέσεων με τους γείτονες, 4^η αρχή, διάθεση εξυπηρέτησης όλων των εμπλεκόμενων μερών, 5^η αρχή, διεθνής παρουσία και συμμετοχή με σκοπό την προβολή της χώρας).

Τα εργαλεία που επικαλείται ο Νταβούτογλου, ότι πρέπει να χρησιμοποιηθούν στην εφαρμογή των αρχών και στη διαμόρφωση της νέας υψηλής στρατηγικής της Τουρκίας, είναι η αξιοποίηση της «κουλτούρας συνεργασίας» και τα εργαλεία της κατά Joseph Nye «ήπιας» ισχύος, όπως ο πολιτικός διάλογος, ο πολιτισμικός σεβασμός, η οικονομική συνεργασία και η προβολή των πολιτισμικών αξιών. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Joseph Nye στο βιβλίο του “Soft Power the means to success in world politics”, η ήπια ισχύς είναι η ικανότητα επίτευξης του επιθυμητού αποτελέσματος με την προσέλευση και όχι με τον εξαναγκασμό. Προκύπτει δε, από την «θελκτικότητα» του πολιτισμού μιας χώρας, της πολιτικής ιδεολογίας και των πολιτικών πρακτικών. Όταν οι πολιτικές μιας χώρας νομιμοποιούνται στα μάτια των άλλων χωρών, η επίδραση της ισχύος της χώρας, που ασκεί αυτές τις πολιτικές, ισχυροποιείται και εδραιώνεται. Όταν μια χώρα καταφέρει να προκαλέσει το θαυμασμό των άλλων για τα ιδανικά και τις αξίες της και επιτύχει οι δικές της επιθυμίες να αποτελούν επιθυμίες και των άλλων, τότε δεν χρειάζεται πλέον «μαστίγιο και καρότο», για να υποδείξει την επιθυμητή επιλογή και πορεία. Η «αποπλάνηση» είναι πάντα πιο αποτελεσματική από τον εξαναγκασμό και την επιβολή και πολλές αξίες, όπως η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι προσωπικές ευκαιρίες είναι πολύ πιο δελεαστικές και «αποπλανητικές».

Πρόκειται, δηλαδή, για εργαλεία μη καταναγκαστικής πειθούς, ως μεθόδους επίτευξης πρωτογενούς ασφάλειας, μέσω της εσωτερικής διάβρωσης των πολιτισμικών πυλώνων και θετικού επηρεασμού της εθνικής κοινωνίας του κράτους, επί του οποίου ασκείται η ήπια ισχύς, υπέρ του κράτους που ασκεί το πλέγμα πολιτικών ήπιας ισχύος. [8] Θεμέλιος λίθος της ήπιας ισχύος είναι η πειθώ. Πειθώ κατά βάση είναι η ικανότητα ενός παράγοντα, εν προκειμένω ενός κράτους, να επηρεάζει και να χειραγωγεί άλλους παράγοντες, εν προκειμένω άλλες κοινωνίες ή άλλα κράτη, με πολιτικές ενέργειες, που δεν εμπεριέχουν χρήση βίας, διευρύνοντας τις συμμαχίες του, επιφυλάσσοντας ηγεμονική πρωτοκαθεδρία για το ίδιο και εν τέλει σχέσεις δορυφοροποίησης και εθελούσιας υποτέλειας για τα άλλα κράτη/κοινωνίες.

Παράλληλα, επιτυγχάνει να κατευθύνει τις διεθνοπολιτικές διεργασίες προς όφελός του δίχως βίαιες παρεμβάσεις. [9]

Προτάσσοντας, εν τέλει, ο Νταβούτογλου τα ιστορικά πολιτισμικά στοιχεία της Τουρκίας ως κύριο εργαλείο άσκησης ήπιας ισχύος, επιδιώκει το θετικό επηρεασμό των εθνικών κοινωνιών ή των κρατών, με τα οποία συνδέεται η Τουρκία μέσω της ιστορικής διάρκειας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Θεωρεί, ότι ανασύροντας συλλογικές ιστορικές μνήμες κοινού παρελθόντος και δημιουργώντας κοινωνικούς και πολιτισμικούς συνεκτικούς ιστούς μεταξύ της Τουρκίας και των κοινωνιών, με τις οποίες μοιράζεται κοινό παρελθόν, στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προτάσσοντας την τωρινή πλεονεκτική γεωστρατηγική θέση, οικονομική ανάπτυξη και την εικόνα της δυτικού τύπου συνταγματικής Δημοκρατίας, η Τουρκία θα επιτύχει σταδιακά την εθελούσια δορυφοροποίηση τους. Αναφέρεται, φυσικά, σε κοινωνίες και χώρες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης, του Καυκάσου και της αραβικής εγγύς Ανατολής. Στη περίπτωση δε των μουσουλμανικών κοινωνιών, η θρησκευτική σύνδεση θα επιδράσει αυτονόητα πιο συνεκτικά.

Φυσικά, το σενάριο προϋποθέτει, εκτιμούμε, οι κοινωνίες-στόχοι δορυφοροποίησης να διατηρούν καλή ανάμνηση από τους αιώνες υποταγής τους στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ώστε να επιθυμούν να αναβιώσουν μια παρόμοια «συμβίωση»...

3.1 β. Η εφαρμογή της στρατηγικής ήπιας ισχύος και η πολιτική ανάδειξης της Τουρκίας σε περιφερειακό ηγεμόνα κατά τη διακυβέρνηση του AKP.

Η έντονη κινητικότητα στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, κατά την τελευταία δεκαετία, καθώς και η εκτενής προβολή της σχετικής υποστηρικτικής ρητορικής, έχει συντελέσει στη δημιουργία στη διεθνή κοινότητα μιας εντύπωσης στροφής στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας προς την άσκηση μιας εξωτερικής πολιτικής ήπιας ισχύος. Μέσα σε πάνω από μία δεκαετία διακυβέρνησης του AKP, αυτή η αλλαγή στην εξωτερική πολιτική εντοπίζεται τόσο στη ρητορική όσο και στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Ειδικότερα, στην ρητορική της εξωτερικής πολιτικής, η αλλαγή καταδεικνύεται από την αυτοπεποίθηση και το πνεύμα συναίνεσης και συνεργασίας στο περιεχόμενο των εξαγγελιών, εκ μέρους των διαμορφωτών της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, εστιάζοντας στο πνεύμα του «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες». Στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, η αλλαγή επιβεβαιώνεται, με εξαίρεση τη περίπτωση του Ισραήλ, από τη βελτιωτική προσέγγιση, επιχειρηματικά

και πολιτικά, σε «παγωμένες» διμερείς σχέσεις με χώρες, όπως π.χ. το Ιράκ και η Αρμενία. Στοιχεία της ως άνω εφαρμογής της διαφοροποίησης στην τουρκική πολιτική είναι το πρωτόκολλο του 2009 με την Αρμενία για άνοιγμα των συνόρων και η δραστηριοποίηση στο τομέα της οικονομικής συνεργασίας με το Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία και το Ιράκ, όπου η Τουρκία ανελίχθηκε σε έναν από τους μεγαλύτερους οικονομικούς και επενδυτικούς εταίρους των χωρών αυτών. Χαρακτηριστική περίπτωση άσκησης πολιτικής ήπιας ισχύος αποτελεί και η από το 2005 οικονομική δραστηριοποίηση της Τουρκίας στο Ιράκ που έφτασε να κατατάξει το Ιράκ ως πέμπτο οικονομικό εταίρο της Τουρκίας, με όγκο συναλλαγών 7 δις δολάρια το 2008 και 20 δις το 2011. Περαιτέρω, επιβεβαιώνεται από τη δραστηριοποίηση της Τουρκίας στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών όπως τον Οργανισμό Ισλαμικής Διάσκεψης (OIC), την εκλογή της Τουρκίας ως μη μόνιμο μέλος, στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ για τη περίοδο 2009-2010 και τη εκ περιτροπής ανάληψη της Προεδρίας του Συμβουλίου Ασφαλείας για το 2009, τη συμπερίληψη της Τουρκίας στον G20 με τις ισχυρότερες χώρες του πλανήτη, την από κοινού σύσταση με την Ισπανία το 2004 της «Συμμαχίας των Πολιτισμών», εφαρμόζοντας στην πράξη την αρχή της «ρυθμικής διπλωματίας» και την ανάληψη πλήθους πρωτοβουλιών διοργάνωσης διεθνών διασκέψεων. Εξάλλου, στο πλαίσιο του NATO, η Τουρκία ανέλαβε τη διοίκηση των νατοϊκών δυνάμεων στο Αφγανιστάν τρεις φορές από το 2004 και έδρασε διαμεσολαβητικά ανάμεσα στις ΗΠΑ και το Ιράν επανειλημμένα από το 2005 και μεταξύ Συρίας και Ισραήλ πριν τη κρίση Τουρκίας-Ισραήλ το 2010.[10]

Σε επίπεδο οικονομικών αποτελεσμάτων, την τελευταία δεκαετία έλαβε χώρα στη Τουρκία ένα οικονομικό θαύμα, που εκτίναξε τη χώρα από την σοβαρότατη οικονομική κρίση της περιόδου 1999-2001 και την αγκαλιά του ΔΝΤ, στην 16^η θέση της παγκόσμιας κατάταξης με τις πλουσιότερες χώρες του πλανήτη. Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι η Τουρκία πέτυχε εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης, φτάνοντας ακόμα και το 11% [11] ενώ, ακόμα και τώρα, εν μέσω παγκόσμιας κρίσης, ο ρυθμός υποχώρησε στο 2.2 % για το 2012 και ενισχύθηκε στο 3,7% το πρώτο εξάμηνο του 2013. Αν κανείς δε αναλογιστεί, ότι μέχρι το 2004 η χώρα δεχόταν οικονομική βοήθεια, ενώ το 2011 διέθεσε πάνω από 1,3 δις. δολάρια για ανάπτυξη σε περισσότερες από εκατό χώρες, [12] με τη νέα γενιά Τούρκων επιχειρηματιών να έχουν ήδη αφήσει το στίγμα τους στη παγκόσμια οικονομία, με μια ισχυρή οικονομικά καινούργια αστική τάξη και τον μισό πληθυσμό της Τουρκίας κάτω από 30 ετών [13], η εκτίμηση περί θαύματος ενισχύεται ακόμα περισσότερο.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το ιδεολογικό υπόβαθρο αυτής της επιλογής στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας υπαγορεύεται από το θεωρητικό πλαίσιο, γνωστό ως δόγμα Νταβούτογλου, του Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας, καθηγητή Αχμέτ Νταβούτογλου, στενού συνεργάτη και σύμβουλου του Πρωθυπουργού Ερντογάν από την αρχή της πορείας του AKP και Υπουργού Εξωτερικών από το 2009. [14]

Το δόγμα Νταβούτογλου, στο οποίο επίσης έγινε αναφορά παραπάνω, πρεσβεύει την άσκηση ανεξάρτητης, πολυεπίπεδης εξωτερικής πολιτικής, βασιζόμενης στην ανάδειξη και την επικέντρωση στην γεωστρατηγική και γεωπολιτική θέση της Τουρκίας, που σε συνδυασμό με το ιστορικοπολιτισμικό παρελθόν της, προσδίδει στην Τουρκία το «στρατηγικό βάθος», που της επιτρέπει να διεκδικήσει και να αναδειχθεί σε περιφερειακή και παγκόσμια δύναμη. Ασκώντας προληπτική, δυναμική πολιτική, η Τουρκία μπορεί να κεφαλαιοποιήσει τη δυνατότητά της για χρήση ήπιας ισχύος, αποποιούμενη της πρότερης εικόνας της, της επιβολής με τη χρήση στρατιωτικής ισχύος, αναλαμβάνοντας ρόλο διαμεσολαβητή προς την επίλυση διενέξεων και προώθησης της περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας, καθιστώντας περιπτή την περιφερειακή παρέμβαση μεγάλων δυνάμεων. Συνδυάζοντας την ισλαμική πολιτισμική παρακαταθήκη με τις δυτικές αρχές του πολιτεύματος της Τουρκικής Δημοκρατίας, η Τουρκία παρουσιάζεται ως η μόνη δυτικού τύπου μουσουλμανική Δημοκρατία, σε μια κρίσιμη γεωστρατηγικά περιοχή, με δυνατότητα προσέγγισης των μουσουλμανικών κρατών, με όχημα την ομοδοξία του Ισλάμ.[15]

Τα μουσουλμανικά κράτη της περιοχής αποτελούν τους σημαντικότερους πάροχους ενεργειακών πόρων για τη Δύση. Η Τουρκία δύναται να δραστηριοποιηθεί, αναλαμβάνοντας τον κρίσιμο ρόλο του ενεργειακού κόμβου διαμετακόμισης ενεργειακών πόρων προς τη Δύση, παρέχοντας τη δυνατότητα διαφοροποίησης των ενεργειακών κρατών-παρόχων (π.χ. έναντι του ρωσικού μονοπωλίου), διασφαλίζοντας την περιφερειακή ασφάλεια και εξασφαλίζοντας την ενεργειακή επάρκεια της Δύσης.[16]

Εξάλλου, το δόγμα Νταβούτογλου προκρίνει για τη Τουρκία ρόλο πολιτικού πρότυπου ισλαμικής κοσμικής Δημοκρατίας για τις μουσουλμανικές χώρες της περιοχής, προωθώντας τον εκδημοκρατισμό και την αποριζοσπαστικοποίηση των πολιτευμάτων τους, αναλαμβάνοντας τον ρόλο της πολιτισμικού κόμβου Ανατολής και Δύσης. [17]

Είναι πολύ σημαντικό να επισημανθεί ακόμα μία φορά, ότι ο τρόπος άσκησης της εξωτερικής πολιτικής, που προκρίνεται από το δόγμα Νταβούτογλου, εμπεριέχει τη χρήση «ήπιας ισχύος» (soft power), σε αντίθεση με την πρακτική της «σκληρής ισχύος» (hard power), που παραδοσιακά ασκούσαν οι τουρκικές κυβερνήσεις, υπό την επιρροή του στρατιωτικού κατεστημένου. Ο Νταβούτογλου είναι οπαδός της σχολής του ρεαλισμού και θερμός υποστηρικτής του τρόπου άσκησης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και της χρήσης της, κατά Joseph Nye, «ήπιας ισχύος».[18]

Ωστόσο, η άσκηση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής διαμορφώνεται σε μέγιστο βαθμό και από τα οικονομικά συμφέροντα της Τουρκίας στην ευρεία περιοχή της Αφρο-Ευρασίας (Afro-Eurasia), όπως ονομάζει ο Νταβούτογλου την περιοχή που περιβάλλει και αποτελεί την γειτονιά της Τουρκίας και εκτείνεται στη Μέση Ανατολή, τον Καύκασο και τα Βαλκάνια, περιοχές κατεχοχόν επιρρεπείς σε συρράξεις και διαταραχές ασφάλειας. Αποτελεί, λοιπόν, πρώτιστο μέλημα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, η προώθηση κλίματος πολιτικής σταθερότητας, ασφάλειας και ειρήνης στη περιοχή, ώστε να εξυπηρετούνται αδιατάρακτα τα οικονομικά συμφέροντα της Τουρκίας.

Το όραμα της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας επιφυλάσσει παγκόσμιο ρόλο για τη χώρα και, καθώς η Τουρκία έχει οικοδομήσει μια οικονομία που ανελίχθηκε στη 16^η θέση της παγκόσμιας κατάταξης και έχει θέσει στόχο τη 10^η θέση μέχρι το 2023, είναι προφανές ότι επιδιώκει να διευρύνει τον οικονομικό ορίζοντα της σε παγκόσμιο επίπεδο, επιδιώκοντας να συμπεριλάβει συνεργασίες με αναδυόμενες δυνάμεις στην Ασία, την Αφρική και τη Λατινική Αμερική.[19] Όπως αναφέρει ο Νταβούτογλου στο βιβλίο του «Το Στρατηγικό Βάθος», στη διεθνοποιημένη πραγματικότητα της μεταψυχροπολεμικής νέας τάξης, οι επιλογές στο πεδίο της οικονομίας συνδέονται άμεσα με τις επιλογές σε πολιτικό επίπεδο, καθώς οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις καθορίζονται από αυτό το συσχετισμό, διαμορφώνοντας, εν τέλει, τη γενικότερη στρατηγική και την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και της διπλωματίας.[20]

Η παραπάνω αλλαγή, λοιπόν, στην ρητορική και την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας έχει συνδεθεί κατεχοχόν με τη ρητορική του Υπουργού Εξωτερικών Νταβούτογλου, [21] κατά την διακυβέρνηση του Πρωθυπουργού Ερντογάν και κατά συνέπεια με το κυβερνών κόμμα AKP. Ωστόσο, δεν είναι η πρώτη φορά στην ιστορία της Τουρκικής Δημοκρατίας που γίνεται προσπάθεια για άσκηση πολυεπίπεδης εξωτερικής πολιτικής, αποδεδειγμένης από τον αποκλειστικό

προσανατολισμό στη Δύση, και προσπάθειας δημιουργίας στρατηγικών συμμαχιών με τις χώρες της Μέσης Ανατολής και τις μουσουλμανικές δημοκρατίες του Καυκάσου, της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Ούτε είναι η πρώτη φορά που αναπτύσσεται από αξιωματούχους κυβερνήσεων παρόμοια ρητορική για το ιστορικό, ειδικό βάρος της Τουρκίας και τον περιφερειακό της ρόλο. Ωστόσο, είναι η πρώτη φορά που η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας παρουσιάζει τόσο κινητικότητα και αποσπτά τόσο παγκόσμια προβολή.

Το κυβερνών κόμμα AKP δεν έχει αλλάξει την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, αντιθέτως παρέμεινε στην ίδια γενική γραμμή άσκησης πολυεπίπεδης εξωτερικής πολιτικής που ασκήθηκε από τις προηγούμενες κυβερνήσεις, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η πλειονότητα των πολιτικών που άσκησε και ασκεί το AKP αποτελούν συνέχεια όσων προκρίθηκαν μετά το 1989. Υπάρχει συνέχεια στη ρητορική προηγούμενων Υπουργών Εξωτερικών, προηγούμενων κυβερνήσεων, όπως των Χικμέτ Τσετίν και Ισμαήλ Τζεμ, με τη ρητορική του Αχμέτ Νταβούτογλου, τόσο στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, όσο και της ρητορικής αναφορικά με την ανάγκη άσκησης πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής, ανάλειψης κεντρικού ρόλου, αξιοποίησης της ιστορίας, της κουλτούρας, του εθνικού παρελθόντος και της γεωγραφίας της Τουρκίας.[22]

Προς επίρρωση των παραπάνω, επιχειρώντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή στις πολιτικές εξωτερικής πολιτικής που άσκησε η Τουρκική Δημοκρατία στη Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή και κυρίως προς τα μουσουλμανικά κράτη της περιοχής, από τη σύσταση της Τουρκικής Δημοκρατίας από τον Κεμάλ Ατατούρκ και εντεύθεν, εντοπίζονται παρόμοιες προσπάθειες. Ωστόσο, όταν ο Ατατούρκ σύστησε την Τουρκική Δημοκρατία, έθεσε την αρχή της τήρησης της ουδετερότητας ως ρυθμιστική αρχή της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας.[23] Παράλληλα, επέβαλλε τον εξοβελισμό του μουσουλμανικού οσμανικού παρελθόντος και αποποιήθηκε των οθωμανικών, ισλαμικών, παραδοσιακών στοιχείων ως αναχρονισμών, εν μέρει υπεύθυνων για την κατάρρευση της Αυτοκρατορίας και εν δυνάμει, υπεύθυνων για μια ενδεχόμενη ανακοπή της νέας πορείας της Τουρκίας προς την πορεία ανασύστασης, αναδιοργάνωσης και της δημιουργίας ενός σύγχρονου και ισχυρού κοσμικού κράτους.

Μοιραία, η Τουρκία απομακρύνθηκε από τα μουσουλμανικά κράτη της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, προσανατολίστηκε στη Δύση, αργότερα προσδέθηκε από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 στο άρμα του NATO, καθιστώντας εαυτόν σύμμαχο της

Δύσης σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, λειτουργώντας κατ' ουσίαν αναχαιτιστικά έναντι της επιρροής άλλων αναδυόμενων περιφερειακών δυνάμεων, ως θεματοφύλακας των συμφερόντων των ισχυρών παικτών της Ατλαντικής Συμμαχίας στην περιοχή. Ωστόσο, και πριν από την ένταξη στο NATO, η Τουρκία είχε ήδη επιλέξει να ταυτιστεί με τα συμφέροντα της Δύσης στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Μεσογείου, συντασσόμενη με το δόγμα Τρούμαν το 1947, και αναγνωρίζοντας την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ το 1949, εφαρμόζοντας ουδετερότητα σε ενδοαραβικές αντιπαραθέσεις μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου [24].

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αλλάζει τις ισορροπίες στο γεωπολιτικό και γεωστρατηγικό περιβάλλον της Τουρκίας, επιφέροντας σημαντική αλλαγή στη γεωστρατηγική σημασία της, η οποία παύει να έχει την ίδια βαρύτητα για τους δυτικούς συμμάχους της, Ευρώπη και Η.Π.Α.. Η Τουρκία υποχρεώνεται να χαράξει ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική στη Μέση Ανατολή. Σε αναζήτηση νέων συνεργασιών και εξασφάλισης ενεργειακών πόρων, αλλάζει την εξωτερική πολιτική της, από αποκλειστικά προσανατολισμένη στη Δύση, σε πολυεπίπεδη, πολυδιάστατη, αναζητώντας στρατηγικούς συμμάχους και στη «γειτονιά» της. Με τη διακυβέρνηση Τουργκούτ Οζάλ (1983-1993), τίθεται για πρώτη φορά σε εφαρμογή η στρατηγική πολιτικής και οικονομικής προσέγγισης και συνεργασίας με τα κράτη της Μέσης Ανατολής όπως τη Συρία και το Ιράκ, αλλά και με τις τουρκόφωνες δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, όπως το Αζερμπαϊτζάν, ανοίγοντας έτσι την σφαίρα πολιτικής και οικονομικής επιρροής της Τουρκίας. Επιπροσθέτως, η πολιτική Οζάλ εισάγει τον φιλελευθερισμό στην οικονομία της Τουρκίας, πραγματοποιώντας σημαντικές μεταρρυθμίσεις, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για οικονομία δυτικού τύπου. Ωστόσο, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αναδεικνύει το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα ασφάλειας για την Τουρκία, για τις επόμενες δεκαετίες και μέχρι σήμερα, το κουρδικό ζήτημα. Το Κουρδικό θα αποτελέσει εφεξής το σοβαρότερο θέμα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής για την Τουρκία, καθώς άπτεται της εδαφικής ακεραιότητας της, αλλά παράλληλα, θα αποτελέσει και σοβαρή αιτία διατάραξης και προσδιορισμού των διμερών σχέσεων της Τουρκίας με χώρες όπως η Συρία, το Ιράν και το Ιράκ και θα φτάσει στο αποκορύφωμά του, όταν ο αμερικανικός πόλεμος στο Ιράκ, που ξεκίνησε το 2003 και η αλλαγή καθεστώτος που επέφερε, αναγέννησε τις πιθανότητες για ένα ανεξάρτητο κουρδικό κράτος και παρείχε τη δυνατότητα στο PKK να καταφεύγει και να εφορμά από το βόρειο Ιράκ προς την Τουρκία. Ο ένοπλος κουρδικός αγώνας διαρκεί πάνω από 30 χρόνια, έχει στοιχίσει τη ζωή σε περίπου 30,000 ανθρώπους, έχει διχάσει την τουρκική κοινωνία, έχει αυξήσει υπέρογκα τον

προϋπολογισμό της χώρας και έχει εμποδίσει την οικονομική ανάπτυξη μεγάλου τμήματος της ανατολικής και νοτιοανατολικής Τουρκίας.[25]

Ωστόσο, ο πρώτος πόλεμος του Κόλπου (1990-1991) συντέλεσε στην ανάκτηση του γεωστρατηγικού ερείσματος της Τουρκίας για τη Δύση και της διπλωματικής προβολής της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή, λόγω της στάσης που τήρησε και της βοήθειας που προσέφερε εξυπηρετώντας τις στρατιωτικές επιχειρήσεις της Δύσης διασαλεύοντας, παράλληλα, τις σχέσεις της με τον αραβικό κόσμο, εξαιτίας αυτής της διευκόλυνσης που παρείχε στη Δύση, αφυπνίζοντας εκ νέου την καχυποψία του αραβικού κόσμου απέναντι στις προθέσεις της Τουρκίας. Ωστόσο, ο δεύτερος αμερικανικός πόλεμος στο Ιράκ ανέκτησε την αξιοπιστία της Τουρκίας στον αραβικό κόσμο, καθώς η Τουρκία αρνήθηκε να συνδράμει στις πολεμικές επιχειρήσεις της Δύσης προς το Ιράκ, κλονίζοντας παράλληλα τις παραδοσιακά καλές σχέσεις της με τις μεγάλες δυνάμεις της Δύσης.

Συνολικά, η δεκαετία του '90 χαρακτηρίστηκε από την ιδιαίτερη σύσφιξη των σχέσεων της Τουρκίας με το Ισραήλ, τη συνεργασία των δύο χωρών σε στρατιωτικό επίπεδο και την επιδίωξη της Τουρκίας να αναλάβει περιφερειακό ρόλο, προσπάθεια που ξεκίνησε με τη διακυβέρνηση Οζάλ και συνεχίστηκε κατά τη διακυβέρνηση του ισλαμιστή Ερμπακάν που ακολούθησε (1996-1997). Παρά τις προσπάθειες ωστόσο, του ισλαμιστή Ερμπακάν για ουσιαστικό άνοιγμα σε μουσουλμανικές χώρες, όπως η Λιβύη, το Ιράν αλλά και σε οργανώσεις όπως η Χαμάς, η Χεζμπολάχ και η Μουσουλμανική Αδελφότητα, δεν κατάφερε ούτε αυτός, όπως ο προκάτοχός του Οζάλ, να υπερκεράσει το τουρκικό κατεστημένο των κέντρων λήψεως αποφάσεων και διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, ήτοι του στρατού και του Υπουργείου Εξωτερικών, με αποτέλεσμα να διατηρηθεί η στρατιωτική συνεργασία με το Ισραήλ και η σύμπλευση με τη Δύση, που επέτεινε την καχυποψία των Αράβων απέναντι στις προθέσεις της Τουρκίας.

Αξιολογώντας την πραγματικότητα της νέας εποχής στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας την τελευταία δεκαετία, είναι επιβεβλημένη η αναφορά σε κάποια κομβικά γεγονότα που συνέδραμαν στηνδρομολόγηση της νέας αυτής εποχής. Τα γεγονότα αυτά έλαβαν χώρα στο τέλος του 20^{ου} αιώνα και στην αυγή του 21^{ου} και προσέφεραν την δυνατότητα αναδιτύπωσης της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, αποτελώντας για διαφορετικούς λόγους την απαρχή της νέας εποχής. Το πρώτο είναι η ανακήρυξη της υποψηφιότητας της Τουρκίας προς ένταξη χώρας στην Ε.Ε. το 1999, το δεύτερο είναι το τρομοκρατικό χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους το 2001.

[26] Ως τρίτο κομβικό σημείο θα πρέπει να θεωρηθεί η ίδια η ανέλιξη στην εξουσία του κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) του Πρωθυπουργού Ερντογάν.

Όσον αφορά στο δεύτερο κομβικό χρονικό σημείο, ερμηνεύοντας της επίδρασή του τρομοκρατικού χτυπήματος στους Δίδυμους Πύργους, το 2001, εκτιμάται ότι συντέλεσε στην αποκατάσταση της γεωστρατηγικής σημασίας της Τουρκίας με την έναρξη της μάχης κατά της τρομοκρατίας, αναβαθμίζοντας παράλληλα την εικόνα της Τουρκίας στη Δύση, αλλά και στις μουσουλμανικές χώρες της Μέσης Ανατολής, προβάλλοντας το μοντέλο ισλαμικής Δημοκρατίας, αποκαθιστώντας την εταιρική βαρύτητα της Τουρκίας και διασκεδάζοντας σημαντικά την αραβική καχυποψία για τις προθέσεις της. [27]

Όσον αφορά στην ανακήρυξη της υποψηφιότητας της Τουρκίας, ως προς ένταξη χώρας στην ΕΕ, υπήρξε καθοριστική για την σταδιακή αλλαγή της πολιτικής κουλτούρας της Τουρκίας προς μια δημοκρατικότερη και δυτικότερη πολιτική κουλτούρα. Σε αυτή την αλλαγή συντέλεσαν οι απαιτούμενες, σύμφωνα με τα κριτήρια σύγκλισης της Κοπεγχάγης, μεταρρυθμίσεις τις οποίες κατάφερε να επιβάλει το AKP στην διάρκεια της πρώτης θητείας του (2002-2007), όταν ο σχεδόν πάνδημος ενθουσιασμός για την αποδοχή της υποψηφιότητας της Τουρκίας παρείχε την απαιτούμενη δημοκρατική νομιμοποίηση και πολιτική στήριξη στο κυβερνών κόμμα. Επιπρόσθετα, ο ίδιος ενθουσιασμός παρείχε για πρώτη φορά την στήριξη της αντιπολίτευσης, αλλά κυρίως παρείχε σε μια ισλαμική κυβέρνηση τη στήριξη των κεμαλικών κέντρων λήψεως αποφάσεων της τουρκικής γραφειοκρατίας, καθώς το ευρωπαϊκό ενταξιακό όραμα κρίθηκε κατεξοχήν σύμφωνο με τη κεμαλική παρακαταθήκη. Σταδιακά, οι μεταρρυθμίσεις αυτές έφεραν την τουρκική κοινωνία, το κράτος δικαίου, τη σχέση κράτους-κοινωνίας των πολιτών και το πολιτικό σύστημα της χώρας, σχετικά πιο κοντά στα πρότυπα των δημοκρατιών της Δύσης.

Παράλληλα, οι μεταρρυθμίσεις στην οικονομία, που αποτέλεσαν συνέχεια του προγράμματος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, στο οποίο είχε προστρέξει η Τουρκία λόγω της σοβαρής οικονομικής κρίσης που αντιμετώπιζε η χώρα από το 1999 έως το 2001, αλλά και οι αρχές φιλελευθεροποίησης της οικονομίας που εμπεριέχονται στα κριτήρια της Κοπεγχάγης, έδωσαν την δυνατότητα στη κυβέρνηση Ερντογάν να ασκήσει πολυδιάστατη οικονομική πολιτική και να αναζητήσει στρατηγικές οικονομικές και ενεργειακές συνεργασίες με μουσουλμανικές χώρες της Μέσης Ανατολής και του Καύκασου. [28] Λόγω των οικονομικών μεταρρυθμίσεων που πραγματοποιήθηκαν και των πολιτικών φιλελευθεροποίησης στο εσωτερικό της

χώρας, οι τουρκικές εταιρίες στράφηκαν στο εξωτερικό και επέδειξαν εντυπωσιακή ικανότητα προσαρμογής και ελιγμού στα επιχειρηματικά περιβάλλοντα των χωρών που δραστηριοποιήθηκαν, διευρύνοντας έτσι εντυπωσιακά τις διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητές τους στην Ευρώπη και στις αναδυόμενες αγορές στην Κεντρική Ασία, την Αφρική, τη Ρωσία, την Ανατολική Ευρώπη, τα Αραβικά κράτη και το Ιράν. Η εντυπωσιακή επιχειρηματική δραστηριότητα των Τούρκων επιχειρηματιών προσέδωσε κύρος στη διεθνή εικόνα της χώρας και παρείχε εμμέσως επιβεβαίωση στη ρητορική του ΑΚΡ αναφορικά με το ηγετικό ρόλο της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή. [29]

Εξάλλου, η εντυπωσιακή απόδοση της τουρκικής οικονομίας, επέφερε σημαντική βελτίωση στο επίπεδο διαβίωσης τεράστιου τμήματος του πληθυσμού, καθώς η κυβέρνηση του ΑΚΡ επέβαλε μια δίκαιη διανομή του νεοαποκτηθέντος πλούτου, ενισχύοντας έτσι το λαϊκό έρεισμα του κόμματος. Ο καινούργιος αυτός πλούτος συντέλεσε στη δημιουργία ενός ρεύματος ταχείας αστικοποίησης πληθυσμών από την περιφέρεια, αντιστρέφοντας το συσχετισμό αστικού και επαρχιακού πληθυσμού σε 75% αστικού έναντι 25% επαρχιακού. Μόλις 15 χρόνια πριν, τα ποσοστά αυτά ήταν αντιστρόφως ανάλογα. Ο επαρχιακός αυτός πληθυσμός που μετακινήθηκε στα αστικά κέντρα, απέκτησε πρόσβαση και συμμετοχή στην καλύτερη εκπαίδευση, στην οικονομία, στην πολιτική και στην ελεύθερη έκφραση, διατηρώντας ωστόσο την παραδοσιακή του κουλτούρα, διαμορφώνοντας έτσι το νέο πολιτικό σκηνικό της χώρας. Παράλληλα με τον νέο αυτό αστικό πληθυσμό, το Πολιτικό Ισλάμ μετά από δεκαετίες καταπίεσης και εξοβελισμού από την κεμαλική κοσμική ελίτ, απέκτησε δυνατότητα ύπαρξης με την ανέλιξη του ΑΚΡ, συντελώντας εξίσου στην σταθεροποίηση του κόμματος στην εξουσία. [30]

Κατά την πρώτη και δεύτερη θητεία του ΑΚΡ, στην εξωτερική πολιτική η εφαρμογή του δόγματος Νταβούτογλου για «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες» και η επιδίωξη ανάληψης διαμεσολαβητικού ρόλου προς όφελος των Βρυξελλών και της Ουάσιγκτον, με καθεστώτα στα οποία η Δύση είχε περιορισμένη πρόσβαση, συντέλεσε στην έντονη δραστηριοποίηση της Άγκυρας για δημιουργία στρατηγικής συνεργασίας με την Συρία, οικονομική και πολιτική συνεργασία με τους ενεργειακούς πάροχους, Ρωσία και Ιράν, οικονομική συνεργασία με την κουρδική διοίκηση του βορείου Ιράκ και προσπάθεια προσέγγισης και αποκατάστασης των διμερών σχέσεων με την Αρμενία. Περαιτέρω, η Τουρκία προσφέρθηκε να διαμεσολαβήσει στην επίλυση των διαφορών Συρίας και Ισραήλ, Αφγανιστάν και Πακιστάν και Φατάχ και Χαμάς.[31]

Σε αυτό το σημείο έχει ενδιαφέρον να παραθέσουμε μια σύντομη παρουσίαση του εκλογικού μανιφέστου Ερντογάν για τις εκλογές του 2011: **«Η Τουρκία είναι έτοιμη... Στόχος το 2023»**, προς επίρρωση του οράματος για τον ρόλο που επιθυμούν για την Τουρκία στην διεθνή σκακιέρα, ο Πρωθυπουργός Ερντογάν σε σύμπνοια με το πνεύμα του δόγματος του Υπουργού Εξωτερικών, Νταβούτογλου.

Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της προεκλογικής εκστρατείας του ΑΚΡ για τις εκλογές του Ιουνίου 2011, ο Πρωθυπουργός Ερντογάν εξήγγειλε έναν οδικό χάρτη με τίτλο «Η Τουρκία είναι έτοιμη...Στόχος το 2023» Ο οδικός αυτός χάρτης αποτελεί ένα σχέδιο δράσης, που περιλαμβάνει πέντε βασικούς στόχους, η επίτευξη των οποίων σχεδιάζεται να ολοκληρωθεί το 2023 στην επέτειο των 100 χρόνων από τη σύσταση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Οι πέντε αυτοί στόχοι είναι:

- αναβαθμισμένη δημοκρατία
- σπουδαία οικονομία
- ισχυρή κοινωνία
- βιώσιμο περιβάλλον και πόλεις «σήμα κατατεθέν»
- ηγετική χώρα

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, η Κυβέρνηση του ΑΚΡ θα επικεντρώσει στο νόμο για τα πολιτικά κόμματα, αναδιατυπώνοντας την νομοθεσία για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και την πολιτική δεοντολογία, στο πλαίσιο ενός νέου Συντάγματος, προωθώντας με μεγαλύτερη αποφασιστικότητα το πρόγραμμα Εθνικής Ενότητας και Αδελφότητας. Περαιτέρω, το ΑΚΡ θα εστιάσει στο δικαιοσύνη σύστημα, αυξάνοντας τον αριθμό των δικαστών και των εισαγγελέων και περιορίζοντας τον χρόνο ολοκλήρωσης των δικών. Το Κουρδικό ζήτημα θα επιλυθεί στη βάση της ελευθερίας και της δημοκρατίας.

Στο πλαίσιο της οικονομίας, σύμφωνα με τον οδικό αυτό χάρτη, μέχρι το 2023 η Τουρκία θα συμπεριλαμβάνεται στις 10 ισχυρότερες οικονομίες του κόσμου. Για την επίτευξη του φιλόδοξου αυτού στόχου, η κυβέρνηση θα εστιάσει στην τεχνολογία, αυξάνοντας το κόστος Έρευνας & Ανάπτυξης στο 3% του εθνικού ακαθάριστου προϊόντος, με στόχο να καταστεί η Τουρκία η βάση παραγωγής προϊόντων υψηλής τεχνολογίας στην Ευρασία. Περαιτέρω, μέχρι το 2023 η Τουρκία θα είναι σε θέση να σχεδιάζει και να κατασκευάζει το δικό της οπλικό και στρατιωτικό εξοπλισμό, τανκ, ελικόπτερα, πολεμικά και πολιτικά αεροσκάφη. Στην Τουρκία λειτουργούν 46 αεροδρόμια και υπάρχει πρόβλεψη για δημιουργία νέων, με στόχο η ετήσια ικανότητα χωρητικότητας επιβατών να αυξηθεί σε 400 εκατ. από 165 εκατ., ενώ η ετήσια ικανότητα μεταφοράς επιβατών προβλέπεται να αυξηθεί σε 350 εκατ. από 103 εκατ. που είναι σήμερα. Επόμενη προτεραιότητα αποτελούν οι υποδομές με στόχο τη

δημιουργία περισσότερων από 5.000χλμ αυτοκινητοδρόμων, ανεβάζοντας το σύνολο των αυτοκινητοδρόμων στα 7.500χλμ και η δημιουργία 10.000χλμ σιδηροδρομικών γραμμών αμαξοστοιχιών υψηλής ταχύτητας.

Στις εξαγωγές ο στόχος είναι τα 500 δις δολάρια μέχρι το 2023, διπλασιάζοντας τον αριθμό των Τούρκων εξαγωγέων σε 100,000, δημιουργώντας τουλάχιστον 10 διεθνώς αναγνωρίσιμα εμπορικά προϊόντα και αποκομίζοντας μερίδιο 1.5 % του παγκόσμιου εμπορίου. Στον τουρισμό, ο στόχος είναι η αύξηση του αριθμού των τουριστών στα 50 εκατ. από 28,6 το 2010 και των κερδών στα 50 δις δολάρια από τα 22 δις. Σχετικά με το ΑΕΠ ο στόχος είναι να φτάσει σταδιακά στο 1,07 τρις δολάρια το 2015, 1,48 τρις το 2019 και 2,06 τρις το 2023, με το κατά κεφαλήν εισόδημα να ανέλθει στις 14.000 δολάρια και 18.500 και 25.000 αντίστοιχα. Τέλος, το ποσοστό της ανεργίας υπολογίζεται να πέσει στο 5% και το ποσοστό απασχόλησης να ανέλθει στο 50%.

Καθώς ο πληθυσμός στην Κωνσταντινούπολη υπερβαίνει τα 15 εκατ. και προβλέπεται να ανέλθει σύντομα στα 17 εκατ., θα οικοδομηθούν δύο πόλεις στην Κωνσταντινούπολη. Η μία στην ευρωπαϊκή πλευρά και η άλλη στην πλευρά της Ανατολίας. [32]

Σύμφωνα με τον Πρωθυπουργό Ερντογάν, το Ευρωπαϊκό στοίχημα αποτελεί στρατηγικό στόχο για την Τουρκία. Τα βήματα τα οποία έκανε το AKP δημιούργησαν μια νέα προοπτική για την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας. Παρά την αβάσιμη και άδικη αντίθεση κάποιων ευρωπαϊκών χωρών, το AKP θα εξακολουθήσει να στοχεύει στην πλήρη ένταξη.

Τέλος, το AKP θα επικεντρώσει στην προώθηση του διεθνούς κύρους της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου (Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC)) με στόχο την διασφάλιση της ευημερίας και της ασφάλειας των Τουρκοκυπρίων.

3.2 Η ανάδειξη στην εξουσία του AKP και η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας κατά τη διακυβέρνηση Ερντογάν.

Η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας στην Ευρώπη ξεκινά με την ένθερμη υποστήριξη της κυβέρνησης συνασπισμού 1999-2002 στην προοπτική της ένταξης της Τουρκίας και της πολιτικής φιλελευθεροποίησης που προαπαιτούσε, καθώς η αποδοχή της υποψηφιότητας αναβίωσε το μεγάλο όραμα της Ευρώπης, που ποτέ δεν έσβησε για τον τουρκικό λαό. Η ένθερμη αυτή υποστήριξη εκ μέρους της κυβέρνησης συνασπισμού, εξυπηρέτησε και έναν άλλο ουσιαστικό στόχο, καθώς συνεισέφερε στην επιβίωση της κυβέρνησης, προσφέροντας λαϊκή υποστήριξη, υπερκαλύπτοντας την δυναμική των ευρωσκεπτικιστών.

Η σχέση όμως με την λαϊκή επιταγή κορυφώνεται όταν στη εξουσία ανέρχεται το ισλαμικό κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP). Παράλληλα, η ανάδειξη στην εξουσία του AKP και του Πρωθυπουργού Ρετσέπ Ταγίπ Ερντογάν σηματοδοτεί την αρχή μιας νέας εποχής για την Τουρκία.

Το AKP ιδρύθηκε το 2001. Πολλά από τα μέλη του προέρχονταν από προηγούμενα κόμματα, όπως και από κόμματα των οποίων η λειτουργία είχε απαγορευτεί από το Συνταγματικό Δικαστήριο, όπως το Κόμμα Αρετής (FP) του ισλαμιστή Νετζμετίν Ερμπακάν το 2001 και το Κόμμα Ευημερίας (RP) το 1998. Ο ίδιος ο ηγέτης του AKP, ο ισλαμιστής Ρετσέπ Ταγίπ Ερντογάν, ο οποίος διετέλεσε Δήμαρχος Κωνσταντινούπολης από το 1994 έως το 1998, είχε φυλακιστεί για έξι μήνες από το κεμαλικό κατεστημένο με την κατηγορία ότι έθετε σε κίνδυνο την κοσμική υπόσταση της χώρας. Το AKP προσδιορίστηκε ως συντηρητικό κόμμα εκσυγχρονισμού, προσανατολισμένο περισσότερο προς την Ευρώπη παρά προς τον μουσουλμανικό κόσμο, εξαγγέλλοντας αυστηρό διαχωρισμό κράτους και θρησκείας, με σεβασμό στις ισλαμικές αξίες, χωρίς ωστόσο την ύπαρξη ισλαμικού προγράμματος. Το 2002 το AKP έλαβε το 34% των ψήφων και αναδείχτηκε σε πρώτο κόμμα, σχηματίζοντας μονοκομματική κυβέρνηση μετά από δεκαετίες κυβερνήσεων συνεργασίας και παρεμβολών στρατιωτικών πραξικοπημάτων το 1960, το 1971, το 1980 και τελευταία το 1997, το αποκαλούμενο ως «μεταμοντέρνο πραξικόπημα».

Εξάλλου, εν μέσω προεκλογικής εκστρατείας του 2007, μέσω ανάρτησης στην ιστοσελίδα του τουρκικού στρατού, οι στρατιωτικοί απεύθυναν προειδοποιητικό τηλεσίγγραφο, το αποκαλούμενο «ηλεκτρονικό πραξικόπημα», με το οποίο

ανακαλούσαν στη τάξη την ισλαμική συντηρητική κυβέρνηση Ερντογάν, διότι προκαλούσε με τις ενέργειές της σοβαρή πολιτική και θεσμική κρίση στη χώρα.

Όταν ανέλαβε την διακυβέρνηση το AKP το 2002, η Τουρκία βρισκόταν αντιμέτωπη με τη μεγαλύτερη οικονομική κρίση της σύγχρονης ιστορίας της, που έλαβε χώρα την χρονική περίοδο 1999-2001 και οδήγησε την Τουρκία να ζητήσει οικονομική στήριξη από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Το νεοεκλεγέν AKP επιδόθηκε σε μια προσπάθεια να προωθήσει τόσο τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις που επέβαλε, κυρίως το Ταμείο, όσο και τις μεταρρυθμίσεις σύγκλισης με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης που απαιτούσε η ενταξιακή πορεία της χώρας. Ωστόσο, το γεγονός ότι εξακολουθούσε να υφίσταται το ζήτημα της πολιτικής νομιμοποίησης του AKP και του ηγέτη του κόμματος, συνέτεινε στην μονόδρομη, ένθερμη υποστήριξη εκ μέρους του κόμματος του συνόλου της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας και της προσήλωσης στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας. Όσο μεγαλύτερο ήταν το έρεισμα που αποκτούσε στην κοινή γνώμη η ένταξη της χώρας στην ΕΕ, τόσο περισσότερο εδραιωνόταν η θέση του AKP.

Ο συνδυασμός της υποψηφιότητας της Τουρκίας και της ανέλιξης στην εξουσία του AKP υπήρξε πραγματικά καθοριστικός για την νέα εποχή στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, καθώς η προοπτική της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ είχε τέτοια λαϊκή και θεσμική αποδοχή ώστε διευκόλυνε αντανακλαστικά το AKP στην δρομολόγηση μεταρρυθμιστικών πολιτικών στο εσωτερικό της χώρας, αλλά και στην εφαρμογή της εξωτερικής του πολιτικής. Στο εσωτερικό της χώρας και στη διακυβέρνηση του AKP, κομβικό σημείο για την επιβολή του στη πολιτική σκηνή της Τουρκίας αποτέλεσε η αξιοποίηση της υποψηφιότητας της Τουρκίας, ως προς ένταξη χώρας στην ΕΕ, ώστε να δρομολογηθεί η καθοριστική σταδιακή αλλαγή στη πολιτικής κουλτούρα της Τουρκίας προς μια δημοκρατικότερη και δυτικότερη πολιτική κουλτούρα με την προώθηση επίπονων μεταρρυθμίσεων, εξασφαλίζοντας ωστόσο, την απαραίτητη λαϊκή και θεσμική νομιμοποίηση, καθώς αποτελούσαν επιβεβλημένα βήματα προς τη σύγκλιση με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Αν και η κυβέρνηση του AKP δεν ήταν η πρώτη που είχε θέσει ως στόχο της εξωτερικής πολιτικής της την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ, υιοθέτησε ωστόσο πολιτικές που έκαναν αυτό το στόχο να φαίνεται πιο εφικτός και πιστευτός. Εξάλλου, το AKP υπήρξε εξ αρχής ξεκάθαρα υπέρ της ένταξης, όταν άλλοι πολιτικοί συνδυασμοί (όπως π.χ. η ηγεσία του αριστερού CHP), παρόλο που δεν την απέρριπταν, προσέγγιζαν ωστόσο, την προοπτική ένταξης με σκεπτικισμό και καχυποψία αναφορικά με τις προθέσεις της ΕΕ απέναντι στην Τουρκία. Σταδιακά, η ενταξιακή πορεία προς την ΕΕ

άρχισε να αλλάζει τις ισορροπίες σε πολιτικό επίπεδο στο εσωτερικό της χώρας, προκαλώντας μεταρρυθμίσεις στις σχέσεις πολιτείας-στρατού και σταδιακή απαγκίστρωση από τον έλεγχο του κοσμικού κράτους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Οι παραδοσιακοί φορείς λήψης αποφάσεων ήτοι, το κοσμικό κράτος και ο στρατός έβλεπαν τη δύναμη της επιρροής τους στην κοινωνία να μειώνεται ενώ παράλληλα, η σταδιακή διαδικασία εκδημοκρατισμού έδωσε τη δυνατότητα προβολής και τη δυνατότητα λόγου, στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, σε κοινωνικές ομάδες αποκλεισμένες από το προηγούμενο πολιτικό κατεστημένο όπου κατά βάση, η κοινή γνώμη συνολικά δεν είχε καμία αντανάκλαση στις πολιτικές επιλογές των κυβερνήσεων. [33]

Ωστόσο, από την αρχή ακόμα της διακυβέρνησης του ΑΚΡ το κουρδικό πρόβλημα, το οποίο ταλανίζει τη χώρα για πάνω από τριάντα χρόνια και δυναμιτίζει την εδαφική ακεραιότητα της Τουρκίας, άρχισε να οξύνεται. Συνοπτικά, σύμφωνα με τους Κούρδους εθνικιστές, που επιθυμούν να δουν τον κουρδικό λαό να ενώνεται κάτω από την ίδια σημαία, ο λαός τους διαμοιράζεται σε τέσσερις γειτονικές χώρες στη Μέση Ανατολή. Σύμφωνα με τους Τούρκους εθνικιστές, όλες οι εθνικές ομάδες που ζουν στην Τουρκία θα πρέπει να ενσωματωθούν στο τουρκικό έθνος, αποποιούμενοι την εθνική και πολιτισμική τους ταυτότητα και σύμφωνα με τους Κούρδους και Τούρκους φιλελεύθερους, το πρόβλημα πρέπει να λυθεί στη βάση της αναγνώρισης των γλωσσικών και πολιτισμικών δικαιωμάτων των Κούρδων.[34]

Αντιμέτωπη με αυτή την κατάσταση και στο γενικότερο πλαίσιο των αλλαγών επί του κοσμικού χαρακτήρα που θέλησε να εισάγει η κυβέρνηση του ΑΚΡ, καταρχάς αναγνώρισε μεγαλύτερη θρησκευτική ελευθερία και επιδίωξε συμφιλίωση με τις μειονοτικές ομάδες, επιδεικνύοντας μεγαλύτερη προθυμία από τις προηγούμενες κυβερνήσεις σε σειρά ευαίσθητων ζητημάτων που αποτελούσαν ανάθεμα για το κεμαλικό κράτος, όπως η προώθηση της πολιτισμικής αυτονομίας και της επίσημης αναγνώρισης της ξεχωριστής ταυτότητας στο εσωτερικό της Τουρκικής Δημοκρατίας. Σε μια προσπάθεια να αντιμετωπίσει την αυξανόμενη βίαιη αντιπαράθεση από το κουρδικό κίνημα PKK, αλλά και να συσπειρώσει τη δύναμή της στις κουρδικές επαρχίες, η κυβέρνηση του ΑΚΡ ξεκίνησε μια εντυπωσιακή επενδυτική πρωτοβουλία σε επίπεδο υποδομών στις κουρδικές περιοχές της νοτιοανατολικής Τουρκίας, η οποία απέδωσε σημαντικά στις δημοτικές εκλογές του Μαρτίου του 2009. [35] Σε μια προσπάθεια επίλυσης του κουρδικού ζητήματος, η κυβέρνηση του ΑΚΡ έλαβε το 2009 μια πρωτοβουλία στο πλαίσιο του Κουρδικού Ανοίγματος, μιας παλαιότερης πρωτοβουλίας που χρονολογείται ήδη είκοσι χρόνια πίσω, της σύστασης κρατικού

τηλεοπτικού σταθμού στην κουρδική γλώσσα (TRT Şeş) και εξήγγειλε την πρόθεσή της να αναγνωρίσει ίσα δικαιώματα σε Τούρκους πολίτες κουρδικής καταγωγής, αλλά και την επιστροφή στην Τουρκία 34 στρατιωτικών του PKK από το βόρειο Ιράκ. Ωστόσο, οι εθνικιστικές αντιδράσεις και η κοινή γνώμη της Τουρκίας συντέλεσαν στην αποδυνάμωση της πρωτοβουλίας του Κουρδικού Ανοίγματος, αργότερα επικράτησε ο όρος «Δημοκρατικό Άνοιγμα», απόλυτα σύμφωνης με τη γραμμή Νταβούτογλου και την κρισιμότητα της ειρηνικής επίλυσης του κουρδικού ζητήματος για τα στρατηγικά συμφέροντα της Τουρκίας. [36]

Παρά τους φιλόδοξους στόχους των Πολιτικών Ανοίγματος, στο εσωτερικό της Τουρκίας επικρατεί σήμερα η εντύπωση ότι δεν έχει συντελεστεί σημαντική πρόοδος στο Κουρδικό και στα μειονοτικά ζητήματα, καθώς οι συνομιλίες με τα εμπλεκόμενα κόμματα δε έχουν καταλήξει σε προτάσεις ενσωμάτωσης των ατόμων μειονοτικών ομάδων που επιθυμούν να κρατήσουν την εθνική τους ταυτότητα, όπως Κούρδων, Αλεβιτών, Ρομά και των μη μουσουλμανικών πληθυσμών. Περαιτέρω δε, η ανακήρυξη ως παράνομου του κουρδικού κόμματος DTP το 2009 αναζωπύρωσε τις στρατιωτικές επιχειρήσεις του PKK, δημιουργώντας βάσιμους φόβους για την διάχυση των επιχειρήσεων αυτών και στα αστικά κέντρα πέραν των αγροτικών περιοχών και των κουρδικών περιοχών της νοτιοανατολικής Τουρκίας. [37]

Οι μεταρρυθμίσεις, ωστόσο, πέραν του βασικού στόχου της προσέγγισης της Τουρκίας στην ΕΕ, παρείχαν ένα πολιτικό όραμα στη Τουρκία και εν τέλει, συνέβαλλαν καθοριστικά στη διευκόλυνση της πορείας πολιτικής φιλελευθεροποίησης της χώρας, συντελώντας ώστε να αλλάξουν σημαντικά τη μορφή της τουρκικής κοινωνίας, επιτυγχάνοντας τον περιορισμό του ρόλου του στρατού στην πολιτική ζωή, βελτιώνοντας τη σχέση κράτους με την κοινωνία των πολιτών, εμπεδώνοντας μια νέα θεώρηση της εθνικής ταυτότητας και της κοσμικότητας, αλλά και δρομολογώντας τον εκσυγχρονισμό και την ριζική αναδιάρθρωση της τουρκικής οικονομίας. Παρά το γεγονός ότι, σύμφωνα και με το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 29^{ης} Μαρτίου 2012, σχετικά με την έκθεση προόδου του 2011 για την Τουρκία (2011/2889(RSP)), στο οποίο, αν και γίνεται μνεία και αναγνωρίζονται οι προσπάθειες της Τουρκίας στην έως τώρα πορεία των μεταρρυθμίσεων, ακόμα δεν έχει επιτευχθεί σύγκληση με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, οι βελτιώσεις που έχουν σημειωθεί στην πορεία αυτής της σύγκλησης με την ευρωπαϊκή πολιτική κουλτούρα είναι καθοριστικές και μη ανακλήσιμες καθώς έχουν εμπεδωθεί και ενστερνιστεί από την τουρκική κοινωνία.

Επιχειρώντας σύντομη παρουσίαση και **απολογισμό των μεταρρυθμίσεων** διαπιστώνεται κατ' αρχάς ότι η πορεία τους διέτρεξε δύο διακριτά χρονικά στάδια. Ένα εξαιρετικά γόνιμο και περιεκτικό στάδιο από το 1999 της ανακήρυξης της υποψηφιότητας προς ένταξη, έως το 2005 όταν ανακοινώθηκε η πολυπόθητη έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Ε.Ε. τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Το δεύτερο χρονικό στάδιο προσδιορίζεται από το 2005 και εντεύθεν, όπου η ταχύτητα των μεταρρυθμίσεων επιβραδύνθηκε σημαντικά και ουσιαστικά.

Κατά το πρώτο διάστημα (1999-2005) πραγματοποιήθηκαν επίπονες, διαρθρωτικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες συνέβαλλαν καθοριστικά στην οικονομική αναδιάρθρωση, που οδήγησε σε οικονομικό άθλο, εκτοξεύοντας την οικονομία της Τουρκίας στην 16^η θέση της παγκόσμιας κατάταξης. Παράλληλα, έλαβαν χώρα πολιτικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες δρομολόγησαν ανεπιστρεπτί τον πολιτικό φιλελευθερισμό, τον εκδημοκρατισμό και τον εκδυτικισμό της χώρας. Συνολικά οι μεταρρυθμίσεις αυτές επετεύχθησαν, κυρίως λόγω της καθολικής στήριξης την οποία παρείχε εν συνόλω, η τουρκική κοινωνία και η κοινοβουλευτική αντιπολίτευση στο ενταξιακό εγχείρημα, επιδοκιμάζοντας επώδυνα μεταρρυθμιστικά «πακέτα εκδημοκρατισμού/εναρμόνισης». Ωστόσο, από το 2005 και εντεύθεν επενέργησαν ανασταλτικά στο ρυθμό των μεταρρυθμίσεων, η αργή και χρονοβόρα διαδικασία αφομοίωσης των μεταρρυθμίσεων εκδημοκρατισμού από την κοινωνία, οι αποτυχημένες προσπάθειες Συνταγματικής αναθεώρησης, η αποκάλυψη της υπόθεσης Εργκενεκόν, η αποτυχημένη πρώτη προσπάθεια ανάδειξης του ισλαμιστή Αμπντουλάχ Γκιούλ στο αξίωμα του Προέδρου, το «ηλεκτρονικό πραξικόπημα» και κυρίως η απαρχή των υπονοιών για κρυφή ισλαμική ατζέντα της Κυβέρνησης που πυροδότησε την αναβίωση της αντιπαράθεσης των κεμαλικών με την ανερχόμενη, φίλα προσκείμενη στο AKP, ισχυρή οικονομικά ισλαμική αστική τάξη. Σύμφωνα με άλλη εκτίμηση, ο λόγος της επιβράδυνσης των μεταρρυθμίσεων οφείλεται στο ότι οι μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα ήταν κατά βάση οι «εύκολες» καθώς αυτές που θα έπρεπε να επακολουθήσουν ήταν αυτές που πραγματικά θα έφερναν την Τουρκία αντιμέτωπη με τον εαυτό της και θα αποτελούσαν ενδεχομένως πραγματική απειλή για την εδαφική ακεραιότητά της.

Ωστόσο, το δεύτερο (μετά από το πρώτο το 2003) Εθνικό Πρόγραμμα προτεραιοτήτων που καθόριζε το πλαίσιο των σχέσεων με την Ε.Ε. στην ενταξιακή πορεία, το οποίο υιοθέτησε η κυβέρνηση το Δεκέμβριο του 2008, άμβλυσε την οξύτητα της εσωτερικής αντιπαράθεσης. Μια δεύτερη κίνηση προς την κατεύθυνση της εκτόνωσης αποτέλεσε η τοποθέτηση τον Ιανουάριο του 2009 του Εγκεμέν

Μπαγίς στη θέση του Υπουργού για θέματα Ε.Ε. (Υπουργός Επικρατείας) και επικεφαλής διαπραγματευτή των ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

3.3 Συμπεράσματα

Αξιοποιώντας εργαλεία ήπιας ισχύος που αναφέρονται στο ιστορικό και πολιτιστικό βάθος της Τουρκίας, προτάσσοντας τη γεωστρατηγική σημασία, την ενεργειακή διαμετακομιστική δυνατότητα και την ισχυρή οικονομία και επενδύοντας στο έρεισμα του Πολιτικού Ισλάμ ενσωματωμένου σε μοντέλο δυτικού τύπου μουσουλμανικής Δημοκρατίας, η διακυβέρνηση Ερντογάν εφαρμόζει τις αρχές του δόγματος Νταβούτογλου για να διεκδικήσει για τη Τουρκία το ρόλο του περιφερειακού ηγεμόνα.

Οι αρχές Νταβούτογλου και κυρίως οι αρχές των «μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες» και της «μέγιστης συνεργασίας με τις γειτονικές χώρες» εφαρμόζονται ή επιχειρούν να εφαρμοστούν σε γειτονικές χώρες όπως το Ιράν, το Ιράκ, η Συρία, η Αρμενία η Γεωργία. Η αρχή της «ισορροπίας μεταξύ ελευθερίας και ασφάλειας» «δοκιμάζεται» με τη Πρωτοβουλία του Πολιτικού Ανοίγματος στους Κούρδους της Τουρκίας, που δείχνει να μην έχει αποδώσει καρπούς, παρά τις προσπάθειες αναγνώρισης θρησκευτικής ελευθερίας και προώθησης πολιτισμικής αυτονομίας, της επίσημης αναγνώρισης ξεχωριστής ταυτότητας στο εσωτερικό της Τουρκικής Δημοκρατίας, αλλά και της εντυπωσιακής επενδυτικής πρωτοβουλίας στις κουρδικές περιοχές. Σύμφωνα με την αρχή της «ρυθμικής διπλωματίας», η Τουρκία δραστηριοποιείται στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών, όπως στον Οργανισμό Ισλαμικής Διάσκεψης, στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ως μη μόνιμο μέλος (2009-2010) ή στη «Συμμαχία των Πολιτισμών». Παράλληλα αναλαμβάνει τη διοργάνωση πλήθους διασκέψεων και στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ αναλαμβάνει τρεις φορές τη διοίκηση των νατοϊκών δυνάμεων στο Αφγανιστάν και επιχειρεί να δράσει διαμεσολαβητικά μεταξύ ΗΠΑ και Ιράν.

Σε επίπεδο οικονομικών αποτελεσμάτων, η Τουρκία μέσα σε μια δεκαετία ανελίσσεται από την οικονομική κρίση της περιόδου 1999-2001 και την αγκαλιά του ΔΝΤ, στην 16^η θέση της παγκόσμιας κατάταξης με τις πλουσιότερες χώρες του πλανήτη. Ο ρυθμός ανάπτυξης αγγίζει και το 11% και εν μέσω παγκόσμιας κρίσης

υποχωρεί στο 2,2 % για το 2012 και ενισχύεται στο 3,7% το πρώτο εξάμηνο του 2013. Περαιτέρω, η Τουρκία επιστρατεύοντας τη δυνατότητα της να επιτελέσει ρόλο ενεργειακού διαμετακομιστικού κόμβου, προτείνει στην Ευρώπη τη πολυπύθητη δυνατότητα να απαλλαχθεί από τον ενεργειακό ρόλο της Ρωσίας, εφαρμόζοντας την αρχή της «πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής» της εξισορροπητικής διπλωματίας.. Παρά το αποδεικνυόμενο, ανατρέχοντας ιστορικά, γεγονός ότι το κυβερνών κόμμα AKP δεν έχει αλλάξει την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, αντιθέτως παρέμεινε στην ίδια γενική γραμμή άσκησης πολυεπίπεδης εξωτερικής πολιτικής που ασκήθηκε από τις προηγούμενες κυβερνήσεις, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το AKP καταφέρνει να πιστώνεται την σημερινή άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας. Επιπροσθέτως, η πλειονότητα των πολιτικών που άσκησε και ασκεί το AKP αποτελούν συνέχεια όσων προκρίθηκαν μετά το 1989, συμπεριλαμβανομένης και της επιδιωκόμενης ανάληψης κεντρικού ρόλου, αξιοποίησης της ιστορίας της Τουρκίας, της κουλτούρας, του εθνικού παρελθόντος και της γεωγραφίας. Η ειδοποιός διαφορά επομένως δεν μπορεί παρά να έγκειται στη ρητορική περί ήπιας ισχύος που επιτυγχάνει να εξωρραίζει τη γνωστή άσκηση εξωτερικής πολιτικής σκληρής ισχύος που προέβαλε πάντα, προ AKP, η κεμαλική Τουρκία.

Εξάλλου, αξιολογώντας την πραγματικότητα της νέας εποχής στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας κομβικά γεγονότα που συνέδραμαν στην δρομολόγηση της νέας αυτής εποχής είναι η ανακήρυξη της υποψηφιότητας της Τουρκίας προς ένταξη χώρας στην Ε.Ε. το 1999 και η ανέλιξη στην εξουσία του κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) του Πρωθυπουργού Ερντογάν.

Τα δύο αυτά κομβικά γεγονότα συνδέθηκαν στην πορεία καθώς, η προώθηση της ευρωπαϊκής ένταξης της Τουρκίας έδρασε καταλυτικά στην ανέλιξη και εδραίωση του ισλαμικού AKP στην εξουσία. Η υποστήριξη της ένταξης από το AKP συσπείρωσε τον τουρκικό λαό και κέρδισε την υποστήριξη του κεμαλικού κατεστημένου καθώς ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός ήταν πάντοτε συμβατός με τις κεμαλικές επιταγές. Η προοπτική της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ και της πολιτικής φιλελευθεροποίησης που προαπαιτούσε, αναβίωσε το μεγάλο όραμα της Ευρώπης, που ποτέ δεν έσβησε για τον τουρκικό λαό, ο οποίος προσέφερε την υποστήριξη του , υπερκαλύπτοντας την δυναμική των ευρωσκεπτικιστών.

Ωστόσο, η ένταξη στην ΕΕ προϋποθέτει την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων που θα επιτρέψουν την σύγκλιση με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η πορεία των μεταρρυθμίσεων, που ανέλαβε να εφαρμόσει η διακυβέρνηση Ερντογάν, διέτρεξε

δύο διακριτά χρονικά στάδια. Ένα εξαιρετικά γόνιμο και περιεκτικό στάδιο έως το 2005 όταν ανακοινώθηκε η πολυπόθητη έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ και το χρονικό στάδιο από το 2005 και εντεύθεν, όπου η ταχύτητα των μεταρρυθμίσεων επιβραδύνθηκε σημαντικά και ουσιαστικά.

Μέχρι το 2005, πραγματοποιήθηκαν επίπονες, διαρθρωτικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες συνέβαλλαν καθοριστικά στην οικονομική αναδιάρθρωση, που οδήγησε στην οικονομική επιτυχία. Πολιτικές μεταρρυθμίσεις δρομολόγησαν ένα βαθμό πολιτικού φιλελευθερισμού, εκδημοκρατισμού και εκδυτικισμού. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές πραγματοποιήθηκαν, λόγω της καθολικής στήριξης από τη τουρκική κοινωνία και τη κοινοβουλευτική αντιπολίτευση.

Από 2005 η αργή και χρονοβόρα διαδικασία αφομοίωσης των μεταρρυθμίσεων εκδημοκρατισμού από την κοινωνία, επενέργησαν ανασταλτικά στο ρυθμό τους. Επιπρόσθετα, ανασταλτικά επέδρασαν οι αποτυχημένες προσπάθειες Συνταγματικής αναθεώρησης, η αποκάλυψη της υπόθεσης Εργκενεκόν, το «ηλεκτρονικό πραξικόπημα» και κυρίως η απαρχή των υπονοιών για κρυφή ισλαμική ατζέντα της Κυβέρνησης που πυροδότησε την αναβίωση της αντιπαράθεσης των κεμαλικών με την ανερχόμενη, φίλα προσκείμενη στο AKP, ισχυρή οικονομικά ισλαμική αστική τάξη.

Σύμφωνα με μια άλλη εκτίμηση, ο λόγος της επιβράδυνσης των μεταρρυθμίσεων οφείλεται στο ότι οι μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα ήταν κατά βάση οι «εύκολες», καθώς αυτές που υπολείπονται είναι αυτές που πραγματικά θα φέρουν την Τουρκία αντιμέτωπη με τον εαυτό της και θα αποτελέσουν πραγματική απειλή για την εδαφική ακεραιότητά της. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές προϋποθέτουν την επικράτηση δυτικού συστήματος δικαίου, σεβασμού και παραχώρησης μειονοτικών δικαιωμάτων που οδηγούν στην αποδόμηση του εθνικά ομογενοποιημένου ατατουρκικού κράτους, και νομοτελειακά ενεργοποιούν φυγόκεντρες αποσχιστικές δυνάμεις στο εσωτερικό της Τουρκίας.

1. Δημήτρης Τριαντάφυλλου-Ελένη Φωτίου , 2010 «Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την Εποχή του ΑΚΡ. Προς μια PAX Ottomana» Εκδόσεις Παπαζήση , σελ 55- 56
2. ο.π σελ 57-60,
- 3.Αχμέτ Νταβούτογλου, 2010 «Το Στρατηγικό Βάθος η διεθνής θέση της Τουρκίας» εκδόσεις Ποιότητα, σελ 47-55,
4. ο.π 58-59, 90-93, 189-192
5. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυριδών Ν. Λίτσας, «Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία» Εκδόσεις Ποιότητα, 2013 σελ.184, 216, 198, 187
6. Αχμέτ Νταβούτογλου, 2010 «Το Στρατηγικό Βάθος η διεθνής θέση της Τουρκίας» εκδόσεις Ποιότητα, σελ 58-59, 90-93, 189-192
7. Δημήτρης Τριαντάφυλλου-Ελένη Φωτίου , 2010 «Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την Εποχή του ΑΚΡ. Προς μια PAX Ottomana» Εκδόσεις Παπαζήση , σελ 59-63
8. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυριδών Ν. Λίτσας, «Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία» Εκδόσεις Ποιότητα, 2013 σελ.184, 216, 198, 187
9. ο.π. σελ.184, 216, 198, 187
10. Meltem Müftüleri-Baç, 20 June 2011, "Turkish Foreign Policy, its Domestic Determinants and the Role of the European Union", pp 281-282, South European Society Politics
11. Daniel Dombey, 25 June 2012, "Increasing power, growing questions" FT Special Report Turkey <http://www.ft.com/intl/cms/272a0c2c-bbfa-11e1-9aff-00144feabdc0.pdf> (19/11/2013)
12. Amanda Paul, 20 May 2012 "Turkey and the EU: a new positive agenda?" Today'sZaman http://www.todayszaman.com/columnistDetail_getNewsById.action?newsId=280841 (14/11/2013)
13. Daniel Dombey, 25 June 2012, "Increasing power, growing questions" FT Special Report Turkey <http://www.ft.com/intl/cms/272a0c2c-bbfa-11e1-9aff-00144feabdc0.pdf> (19/11/2013)
14. Emrullah Uslu, March 25 2009, "Ahmet Davutoğlu: The Man Behind Turkey's Assertive Foreign Policy", The Jamestown Foundation, Eurasia Daily Monitor, Vol.6, issue57, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=34754 (3/10/2013)
15. Ioannis N. Grigoriadis, Bilkent University / ELIAMEP , Working Paper No 8/2010 "The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3-8_2010 IoGrigoriadis1.pdf (3/9/2013)
16. Δημήτρης Τριαντάφυλλου-Ελένη Φωτίου , 2010 «Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την Εποχή του ΑΚΡ. Προς μια POX Ottomana» Εκδόσεις Παπαζήση
17. ο.π.
18. ο.π.
19. The Cairo Review of Global Affairs: The Cairo Review Interview, Interview with Ahmet Davutoğlu, July 2 2011 <http://www.aucegypt.edu/gapp/cairoreview/pages/articleDetails.aspx?aid=143> (3/9/2013)
20. Αχμέτ Νταβούτογλου, 2010, «Το Στρατηγικό Βάθος, Η διεθνής θέση της Τουρκίας», Εκδόσεις Ποιότητα, σελ. 58-59.
21. Ioannis N. Grigoriadis, Bilkent University / ELIAMEP , Working Paper No 8/2010 "The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3-8_2010 IoGrigoriadis1.pdf (3/9/2013)
22. Hürriyet Daily News "AKP has not altered Turkey's essential foreign policy, expert argues" 6/10/2011, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=akp-did-not-alter-turkeys-foreign-policy-say-expert-2011-06-10> (3/9/2013)
23. Δημήτρης Τριαντάφυλλου-Ελένη Φωτίου «Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την Εποχή του ΑΚΡ. Προς μια POX Ottomana» Εκδόσεις Παπαζήση , 2010 σελ.141-143
24. ο.π. 2010 σελ.141-143
25. Ioannis N. Grigoriadis, Bilkent University / ELIAMEP , Working Paper No 8/2010 "The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3-8_2010 IoGrigoriadis1.pdf (3/9/2013)
26. Δημήτρης Τριαντάφυλλου-Ελένη Φωτίου «Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την Εποχή του ΑΚΡ. Προς μια PAX Ottomana» Εκδόσεις Παπαζήση , 2010
27. ο.π.
28. Meltem Müftüleri-Baç, 20 June 2011 "Turkish Foreign Policy, its Domestic Determinants and the Role of the European Union", pp 286-287 South European Society Politics
29. Ehud Toledano, 2011 "The AKP's New Turkey" HUDSON Institute Center on Islam, Democracy and the Future of the Islam World <http://www.currenttrends.org/research/detail/the-akps-new-turkey> (3/10/2013)
30. Ehud Toledano, 2011 "The AKP's New Turkey" HUDSON Institute Center on Islam, Democracy and the Future of the Islam World <http://www.currenttrends.org/research/detail/the-akps-new-turkey> (3/10/2013)

- 31.** Svante E. Cornell “What Drives Turkish Foreign Policy? Pp 13-24 Middle East Quarterly, Middle East Forum Winter 2012 Volume XIX: number 1 , <http://www.meforum.org/3129/turkish-foreign-policy> (20/11/2013)
- 32.** Election Manifesto-Premier Erdogan announces his party’s election manifesto [http://www.thefreelibrary.com/\(UPDATE\)+ELECTION+MANIFESTO+Premier+Erdogan+announces+his+party's...-a0254207338](http://www.thefreelibrary.com/(UPDATE)+ELECTION+MANIFESTO+Premier+Erdogan+announces+his+party's...-a0254207338) (10/10/2013) και <http://www.akparti.org.tr/english/hedefler/P12> (15/12/2013)
- 33.** Meltem Müftüler-Baç, 20 June 2011, “Turkish Foreign Policy, its Domestic Determinants and the Role of the European Union”, pp 281-282, South European Society Politics
- 34.** Sahin Alpay, 4 Oct 2010 “Kurdish opening: Where do we stand? Today’s Zaman” <http://www.todayszaman.com/columnist-223387-kurdish-opening-where-do-we-stand.html>
- 35.** Ehud Toledano, 2011 “The AKP’s New Turkey” HUDSON Institute Center on Islam, Democracy and the Future of the Islam World <http://www.currenttrends.org/research/detail/the-akps-new-turkey> (3/10/2013)
- 36.** Ioannis N. Grigoriadis, Bilkent University / ELIAMEP , Working Paper No 8/2010 “The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3-8_2010_loGrigoriadis1.pdf (3/9/2013)
- 37.** Ehud Toledano, 2011 “The AKP’s New Turkey” HUDSON Institute Center on Islam, Democracy and the Future of the Islam World <http://www.currenttrends.org/research/detail/the-akps-new-turkey> (3/10/2013)

Επίλογος

Από το 1999, που απέκτησε καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας και την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων το 2005, η Τουρκία αναδιατυπώνει τον προσανατολισμό της προς την Ευρώπη και την επιθυμία της να καταστεί πλήρες μέλος της Ε.Ε.. Ωστόσο, η Ε.Ε. αφενός δεν έχει αποδεχθεί ακόμα, βάσει των ετήσιων εκθέσεων προόδου, ότι η Τουρκία πληροί τις προϋποθέσεις των κριτηρίων της Κοπεγχάγης που θα της επέτρεπαν την πλήρη ένταξη και αφετέρου εξακολουθούν να ακούγονται ενστάσεις, αλλά και αντιρρήσεις, εκ μέρους ευρωπαϊκών κρατών και ευρωπαίων ηγετών σχετικά με την πλήρη ένταξη της Τουρκίας. Περαιτέρω δε, η Τουρκία, ακολουθώντας την στρατηγική ήπιας ισχύος του δόγματος Νταβούτογλου, επιδιώκει να διαδραματίσει ρόλο περιφερειακού ηγεμόνα στον αραβικό μουσουλμανικό κόσμο και στο γεωστρατηγικό περιβάλλον που θεωρεί «ζωτικό χώρο» της και να πρωταγωνιστήσει στις διαμορφούμενες γεωπολιτικές εξελίξεις και ανακατατάξεις. Ο συνδυασμός των παραπάνω, μαζί με την ρητορική του κυβερνώντος κόμματος AKP και ειδικότερα του Πρωθυπουργού Ερντογάν και του Υπουργού Εξωτερικών Νταβούτογλου, αφήνουν περιθώρια ερμηνειών που παραπέμπουν σε διαφοροποίηση των προτεραιοτήτων της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας αναφορικά με την θέση της Τουρκίας στην ΕΕ.

Επανεξετάζοντας ωστόσο, την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας, καθώς αποτελεί πάγιο αίτημα δεκαετιών, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι, η ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας έχει πολύ βαθύτερο ιστορικό παρελθόν και άρα ενδεχομένως βαρύνουσα σημασία στην ιστορική διαδρομή της, καθώς αποτελεί συνέχεια του ευρωπαϊκού οράματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και συνδέεται άρρηκτα με μια βαθιά προσδοκία και βεβαιότητα μιας αυτοδίκαιης ενσωμάτωσης και αποδοχής της Τουρκίας στην Δύση. Ακριβώς όπως και παλαιότερα το επεδίωξε η Οθωμανική Αυτοκρατορία, αρχικά με τη στρατιωτική ισχύ του πανίσχυρου γίγαντα, αργότερα με τη διπλωματική προσέγγιση, μέχρι την κατάρρευση του «μεγάλου ασθενούς». Η επιθυμία ένταξης στη Δύση αποτελεί συνέχεια των επιταγών του κεμαλικού παρελθόντος, αλλά δεν είναι συνώνυμη της κεμαλικής επανάστασης. Αποτελεί τη συνέχεια ενός ιστορικού οράματος ενσωμάτωσης στην Ευρώπη σχεδόν ταυτόσημου με μια εθνική ολοκλήρωση και έναν προσδιορισμό εθνικής ταυτότητας. Έρχεται ως απόηχος, αρχικά, της επιταγής ισχύος μιας ιστορικής προέλασης από τα βάθη της Ανατολής προς τα παράλια της Μικράς Ασίας, στα Βαλκάνια στη

Νοτιοανατολική Ευρώπη, έως τον ιστορικό, για την Ευρώπη και τον δυτικό πολιτισμό αλλά και για την εξέλιξη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τερματισμό της στα πρόθυρα της Βιέννης το 1683. Εν συνεχεία, το όραμα της ενσωμάτωσης εδραιώνεται ως πεποίθηση, περίπου δυο γενιές πριν από τη δημιουργία του κεμαλικού κράτους (μεταρρυθμίσεις Τανζιμάτ, 1839-1878), πηγάζοντας από την αναγκαιότητα προσανατολισμού και ενσωμάτωσης στη Δύση ως μονόδρομου επιβίωσης, ώσπου, να διεκδικηθεί επίσης ως επιλογή επιβίωσης, αλλά και προσδιορισμού εθνικής ταυτότητας, αρχικά με απολυταρχικό τρόπο από το κεμαλικό κράτος από το 1923 και αργότερα με ειρηνικά μέσα, ως προοπτική ανάπτυξης και πολιτικής φιλελευθεροποίησης, από τον ισλαμιστή Ερμπακάν του 1996-1997 και τέλος από τον σημερινό ισλαμιστή ηγέτη Ερντογάν.

Εν τούτοις, παρά την επισταμένη προσπάθεια και την ευλαβική προσήλωση της κεμαλικής διακυβέρνησης και πολιτικής παρακαταθήκης στην ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, τις πραξικοπηματικές παρεμβολές, την σύντομη και αποσπασματική διακυβέρνηση του ισλαμιστή Ερμπακάν και την ανάληψη της εξουσίας το 2002 από το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) του σημερινού ισλαμιστή ηγέτη Ερντογάν, η χώρα σήμερα βρίσκεται αντιμέτωπη με τα ίδια διλλήματα που βρισκόταν και η προκάτοχος Οθωμανική Αυτοκρατορία 200 χρόνια πριν, ως προς την προοπτική ενσωμάτωσης στην Ευρώπη. Παρά τον εδώ και δύο αιώνες συνεπή δυτικό προσανατολισμό, οι όποιες προσπάθειες εκδυτικισμού ακόμα δεν φαίνεται ότι απέφεραν επαρκή ενστάλαξη δυτικής πολιτικής κουλτούρας. Δύο αιώνες μετά, η αποδοχή της Τουρκίας από τη Δύση προϋποθέτει σήμερα, σύμφωνα πλέον και με τα κριτήρια ένταξης της Κοπεγχάγης, την εφαρμογή του κράτους δικαίου και της δημοκρατικής αρχής, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ελευθεριών των μειονοτήτων αλλά, επιπροσθέτως, επιβάλλει την κατάργηση του πολιτικού ρόλου του στρατού και κατά συνέπεια την πλήρη απόκλιση από το κεμαλικό δόγμα «ένα κράτος, ένα έθνος, μια γλώσσα», διασαλεύοντας για ακόμα μια φορά την εδαφική ακεραιότητα της Τουρκίας.

Οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που έχουν πραγματοποιηθεί από τη διακυβέρνηση Ερντογάν, κυρίως της πρώτης θητείας (2002-2007), παρόλο που έχουν επιφέρει μεταβολές σε εσωτερικό επίπεδο, ενισχύοντας τον διάλογο κράτους και κοινωνίας των πολιτών, τον εκδημοκρατισμό και την πολιτική φιλελευθεροποίηση της Τουρκίας, δεν έχουν οδηγήσει ακόμα τη χώρα στη σύγκλιση με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, όπως καταδεικνύεται από τις ετήσιες Εκθέσεις Προόδου για την Τουρκία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και από το πρόσφατο έγγραφο

Συμπερασμάτων –Συστάσεων της Έκθεσης Προόδου της Τουρκίας για το 2013, παρά τον ευνοϊκότερο τόνο διατύπωσης και το άνοιγμα του κεφαλαίου «Περιφερειακή Πολιτική» μετά από πάνω από τρία χρόνια στασιμότητας και «παγώματος», που αφήνει περιθώρια για εκτιμήσεις αναθέρμανσης των διαπραγματεύσεων.

Αποτελούν όμως, εν τέλει, η «συμμόρφωση» με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και η απόκτηση δυτικής πολιτικής κουλτούρας αρκετές και κυρίως ικανές προϋποθέσεις για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ; Και κυρίως κατά πόσο είναι διατεθειμένη η Τουρκία να διακυβεύσει την εδαφική της ακεραιότητα προκειμένου να καταστεί πλήρες μέλος της ΕΕ; Ιδιαίτερα τώρα που η ΕΕ ταλανίζεται από την οικονομική κρίση ενώ η Τουρκία είναι ήδη 16^η οικονομία στην παγκόσμια κατάταξη και έχει θέσει στόχο τη 10^η θέση έως το 2023. Μήπως οι νέοι γεωπολιτικοί συσχετισμοί και η νέα οικονομική θέση της Τουρκίας συντελούν στην «χαλάρωση» του μονοδρομικού προσανατολισμού προς την Ευρώπη και διευκολύνουν την Τουρκία σε μια αλλαγή προσανατολισμού, χωρίς ιστορικό «απωθημένο», αλλά με μονοδρομική στοχοπροσήλωση στην διεκδίκηση του περιφερειακού ηγετικού ρόλου, εφαρμόζοντας το δόγμα Νταβούτογλου;

Ωστόσο, το γεγονός ότι, ανεξάρτητα από τις επιθυμίες της Τουρκίας, η ΕΕ βρίσκεται στο ιστορικό εκείνο σημείο που πρέπει να αντιμετωπίσει και να αποφασίσει για το μελλοντικό προσανατολισμό της και τη διαμόρφωση της μελλοντικής της ταυτότητας, ως ικανή και αναγκαία συνθήκη επιβίωσης στην διεθνή σκακιέρα, δημιουργεί ένα εντελώς νέο συνδυασμό δεδομένων. Πολλώ δε μάλλον, όταν η εκπεφρασμένη πρόθεση της Τουρκίας να διεκδικήσει ρόλο περιφερειακού ηγεμόνα, εφαρμόζοντας στρατηγική ήπιας ισχύος, ενδέχεται να δημιουργήσει τριβές και διάσταση συμφερόντων σε γεωστρατηγικά σημεία, που τόσο η ΕΕ όσο και η Τουρκία θεωρούν ζωτικό τους χώρο και σφαίρα επιρροής τους. Ακόμα δε, και στη περίπτωση που κάτι τέτοιο αποφευχθεί ή διευθετηθεί, δύσκολα θα περίμενε κανείς από την Τουρκία να αποδειχθεί υποδειγματικός εταίρος παραμερίζοντας το συνήθη υπερτροφικό εγωισμό της, χωρίς ανταλλάγματα, σημαντικά και καθοριστικά ενδεχομένως, για τα συμφέροντα άλλων εταίρων.

Εξάλλου, μια ένταξη της Τουρκίας ενδέχεται να καταστεί καθοριστικός παράγοντας διαμόρφωσης μιας νέας ταυτότητας της Ευρώπης και μιας νέας μορφής συνεργασίας που θα απέχει υποχρεωτικά από την πολιτική, κοινωνική και οικονομική ολοκλήρωση που μέχρι τώρα η Ευρώπη διατείνεται ότι επιθυμεί και επιδιώκει. Υπάρχει πάντα βέβαια ανοιχτό το ενδεχόμενο η ΕΕ, στη διαδικασία αναζήτησης και διαμόρφωσης

συγκεκριμένης ταυτότητας, από την οποία υποχρεούται να διέλθει στο πολύ κοντινό μάλιστα μέλλον, προκειμένου να διασφαλίσει την επιβίωση της, να επιφυλάσσει για την περίπτωση της Τουρκία την «ειδική σχέση» που κατά βάση επιδιώκουν τόσο η Τουρκία όσο και η ΕΕ.

Σε αντίθετη περίπτωση, η Τουρκία θα κληθεί μοιραία από τις περιστάσεις να επιλέξει μόνο ένα από τα δύο οράματα της. Ωστόσο, κανένα από τα δύο οράματα δεν φαίνεται να μπορούν να πραγματοποιηθούν χωρίς σημαντικό κόστος για την ίδια. Η κάρτα μέλους της ΕΕ προϋποθέτει να παλέψει και να νικήσει τους παμπάλαιους προσωπικούς εσωτερικούς της δράκους, ερχόμενη αντιμέτωπη με την πιθανότητα ενός τελείως διαφορετικού μέλλοντος για την εδαφική της επικράτεια. Το στέμμα του περιφερειακού ηγεμόνα από την άλλη προϋποθέτει την κατοχύρωση της ισχύος μέσα από τη δύσβατη και αβέβαιη πορεία στο άναρχο, στυγνά ανταγωνιστικό, απρόβλεπτο και συνεχώς μεταβαλλόμενο διεθνές σύστημα.

Αναμφισβήτητα, οι επιλογές και η πορεία της Τουρκίας σε αυτή την κατεξοχήν απρόβλεπτη, πολυπαραγοντική και συνεχώς μεταβαλλόμενη ισορροπία ισχύος στην ευρύτερη περιοχή, προοιωνίζουν καθοριστικές εξελίξεις που ενδεχομένως να αποκαλύψουν ένα εντελώς νέο πολιτικό πρόσωπο ή ακόμα και εδαφικό περιβάλλον για το μέλλον της Τουρκίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΒΙΒΛΙΑ

1. Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, Αφεντούλης Θ. Λαγγίδης «Μετακεμαλισμός», Εκδόσεις Ι.Σιδέρης 2010
2. Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, «Η Τουρκία στον 21^ο αιώνα Ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», Εκδόσεις Ι.Σιδέρης 2004
3. Ιωάννης Ν. Γρηγοριάδης, «Η Πρόκληση του Εξευρωπαϊσμού, τουρκική πολιτική κουλτούρα και Ευρωπαϊκή Ένωση», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης 2011
4. Δημήτρης Καιρίδης και Lenore G. Martin «Ρόλος και θέση της Τουρκίας στον κόσμο Σύγχρονη πραγματικότητα και μελλοντικές προκλήσεις» Ι.Σιδέρης, Ίδρυμα Κόκκαλη, 2006
5. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας «Το Στρατηγικό Βαθος και η Τουρκία», Εκδόσεις Ποιότητα, 2013
6. Σταύρος Λυγερός, Κώστας Μελάς, «Μετά τον Ερντογάν τι;» Εκδόσεις Πατάκη 2013
7. Χρήστος Δ. Μηνάγιας «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας», Εκδόσεις Τουρίκη 2010
8. Αχμέτ Νταβούτογλου, «Εναλλακτικές Κοσμοθεωρίες, Η επίδραση της Ισλαμικής και της Δυτικής κοσμοθεωρίας στην πολιτική θεωρία», Εκδόσεις Ποιότητα 2011
9. Αχμέτ Νταβούτογλου, «Το Στρατηγικό Βάθος, η διεθνής θέση της Τουρκίας», Εκδόσεις Ποιότητα 2010
10. Δημήτρης Τριαντάφυλλου-Ελένη Φωτίου, «Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την Εποχή του ΑΚΡ, προς μια PAX Ottomana?», Εκδόσεις Παπαζήση 2010
11. Νίκος Π. Χιδίρογλου «Τουρκία & Ευρώπη Οι δρόμοι που δεν τέμνονται», Εκδόσεις Πελασγός, 2005
12. Daniel Goffman, «Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η πρώιμη νεότερη Ευρώπη», Εκδόσεις Ενάλιος, 2007
13. Joseph S. Nye Jr., «SOFT POWER The Means to Success in World Politics» PublicAffairs New York, 2004.

2. ΕΚΘΕΣΕΙΣ

14. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 26.2.2008, Απόφαση του Συμβουλίου της 18^{ης} Φεβρουαρίου 2008 για τις προτεραιότητες και τις προϋποθέσεις που περιλαμβάνονται στην εταιρική σχέση για την προσχώρηση της Τουρκικής Δημοκρατίας και την κατάργηση της απόφασης 2006/35/EK (2008/157/EK)
15. European Parliament resolution of 21 May 2008 on Turkey's 2007 progress report(2007/2269(INI)
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2008-0224&language=EN>
16. Turkish 2007 Progress Report
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/turkey_progress_reports_en.pdf

17. European Parliament resolution of 12 March 2009 on Turkey's progress report 2008
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2009-0134>
18. Turkey 2008 Progress Report
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf
19. Turkey 2009 Progress Report
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf
20. Motion for a Resolution, European Parliament resolution on Turkey's progress report 2009 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0090&language=EN>
21. Turkey Progress Report 2010
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf
22. European Parliament resolution of 9 March 2011 on Turkey's 2010 progress report
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0090&language=EN>
23. Turkey 2011 Progress Report
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/tr_rapport_2011_en.pdf
24. P7_TA-PROV(2012)0116 Έκθεση για τη διεύρυνση σε ό,τι αφορά την Τουρκία, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 29^{ης} Μαρτίου 2012 σχετικά με την έκθεση προόδου του 2011 για την Τουρκία (2011/2889(RSP))
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2012-0189&language=EN>
25. European Parliament resolution of 18 April 2013 on the 2012 Progress Report on Turkey (2012/2870(RSP))
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0184+0+DOC+XML+V0//EN>
26. Turkey 2012 Progress Report
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf
27. Turkey 2013 Progress Report
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/tr_rapport_2013.pdf
28. European Parliament 2009-2014 Plenary sitting, 19.12.2011 B7-0000/2011 Motion for a Resolution, Ria Oomen-Ruijten on behalf of the Committee on Foreign Affairs, European Parliament resolution on the 2011 Progress Report on Turkey
29. International Conference, Oxford 30 April-2 May, "Turkey's Foreign Policy in a Changing World, Old alignments and new neighbourhoods"
30. Official Journal of the European Union, 30.9.2005 L254/57-68 Council Decision of 13 June 2005 on the signature of the Additional Protocol to the Agreement establishing an Association between the European Economic Community and Turkey following the enlargement of the European Union (2005/672/EC)
31. Alliance of Liberals and Democrats for Europe, Press Release 09/03/2011, "Turkey has a role to play"
32. Alliance of Liberals and Democrats for Europe, Press Release 12/10/2011 "EU needs to renew positive dialogue with Turkey"
33. The Greens/European Free Alliance in the European Parliament, Position Paper of the Greens/EFA group on EU/Turkey relations, adopted on 28/09/11

34. Turkey's Neighborhood, edited by Mustafa Kibaroglu, Published by: Foreign Policy Institute, A Quarterly of the Foreign Policy Institute, Bilkent University, East Campus, Ankara, Turkey

3. ΑΡΘΡΑ-ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ

B

35. Κ.Βοσπορίτης, Το Παρόν της Κυριακής «Ισλαμιστές και Κεμαλιστές:Δυο όψεις του ίδιου νομίσματος»
<http://www.paron.gr/v3/new.php?id=38927&colid=37&catid=48&dt=2009-03-01&search=%C2%EF%F3%F0%EF%F1%DF%F4%E7%F2&page=2&mode=1>

Γ

36. Βασίλης Γιαννακόπουλος, «Τουρκία και Αραβική Άνοιξη» GEO Strategy, Τρίτη 27 Μαρτίου 2011, www.geostrategy.gr
37. Ιωάννη Ν. Γρηγοριάδη , 2010 «Το Δόγμα Νταβούτογλου και η Ευρωπαϊκή Ένωση» Καθημερινή
<http://news.kathimerini.gr/4dcgi/ w articles columns 2 01/07/2010 406406>
38. Ιωάννη Ν. Γρηγοριάδη , 2010 «Το δόγμα Νταβούτογλου και η θέση της Τουρκίας» Καθημερινή
<http://news.kathimerini.gr/4dcgi/ w articles columns 2 11/06/2010 404076>
39. Ιωάννη Ν. Γρηγοριάδη , 2012 «Πολιτικές εξελίξεις στην Τουρκία», Καθημερινή
<http://news.kathimerini.gr/4dcgi/ w articles columns 2 21/06/2012 486328>
40. Ιωάννη Ν. Γρηγοριάδη, 2012, «Θαμπώνει το τουρκικό «θαύμα» Καθημερινή
<http://news.kathimerini.gr/4dcgi/ w articles world 2 22/01/2012 469830>
41. Ιωάννη Ν. Γρηγοριάδη , 2012 «Η Τουρκία έχει τη δική της αργή μεταπολίτευση» Καθημερινή
<http://news.kathimerini.gr/4dcgi/ w articles columns 2 11/05/2012 481836>

E

42. EUR-Lex Η πρόσβαση στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης http://eur-lex.europa.eu/el/dossier/dossier_07.htm
43. Europa, γλωσσάριο, Κριτήρια προσχώρησης (κριτήρια της Κοπεγχάγης), http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/accession_criteria_copenhagen_el.htm

M

44. Χρήστος Μηνάγιας, «Οι επόμενες κινήσεις της Άγκυρας στην Ανατολική Μεσόγειο (Μέρος Πρώτο), GEO Strategy, 26 Νοεμβρίου 2011, www.geostrategy.gr
45. Χρήστος Μηνάγιας, «Από τους Τούρκους στρατηγούς στην πολιτική δικτατορία του ήπιου Ισλάμ», GEO Strategy, 26 Ιανουαρίου 2012, www.geostrategy.gr

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

A

46. Sahin Alpay, 4 Oct 2010 "Kurdish opening: Where do we stand? Today's Zaman " <http://www.todayszaman.com/columnist-223387-kurdish-opening-where-do-we-stand.html>
47. Bulent Aras, Today's Zaman, SETA FOUNDATION, "Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy", 30 June 2009 <http://www.todayszaman.com/news-179504-159-davutoglu-era-in-turkish-foreign-policy.html>

B

48. Burak Bekdil 8/9/2011 "Zero problems, a hundred troubles" Hurriyet Daily News <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=zero-problems-a-hundred-troubles-2011-08-09>
49. Abdullah Bozkurt, "Davutoğlu Sees Turkey among Top 10 World Players by 2023", Today's Zaman, 5/1/2010 <http://www.todayszaman.com/news-197582-102-davutoglu-sees-turkey-among-top-10-world-players-by-2023.html>
50. BBC News "Turkey- country profile" http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/1022222.stm
51. BBC News Europe "EU Enlargement – the next seven" <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11283616>
52. BBC Hardtalk "Hold on tight Europe, Turkey's coming" <http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/hardtalk/9701480.stm>
53. BBC Hardtalk "Turkey's warning to Europe" <http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/hardtalk/highlights/8395596.stm>
54. Bogazici Journal, Review of Social, Economic and Administrative Studies, Turkish Nationalism, Identity and Foreign Policy in Comparative Perspective, volume 25 number 2 2011

C

55. Cengiz Candar, "Turkey's "Soft Power" Strategy: A New Vision for a Multi-Polar World" SETA Policy Brief, December 2009, Brief no. 38
56. Stephen C. Calleya, "EU-Turkish Relations: Prospects and Problems", Mediterranean Quarterly 17.2, Copyright 2006 by Mediterranean Affairs, Inc., Project MUSE
57. Soner Cagaptay, "Turkey under the AKP: Neither a European nor a Regional Power" October 2010 The Washington Institute for Near East <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/turkey-under-the-akp-neither-a-european-nor-a-regional-power-part-1>
58. Soner Cagaptay, "Turkey under the AKP: Neither a European nor a Regional Power" October 2010 <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/turkey-under-the-akp-neither-a-european-nor-a-regional-power-part-2>
59. Soner Cagaptay, "Turkey under the AKP: Neither a European nor a Regional Power" October 2010 <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/turkey-under-the-akp-neither-a-european-nor-a-regional-power-part-3>
60. Soner Cagaptay, "Secularism and Foreign Policy in Turkey, new elections, troubling trends" Policy focus #67 /April 2007, The Washington Institute for Near East <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus67.pdf>
61. Soner Cagaptay, "Sultan of the Muslim World" Foreign Affairs November 15, 2010 <http://www.foreignaffairs.com/articles/67009/soner-cagaptay/sultan-of-the-muslim-world>

62. Soner Cagaptay and Burc Özcelik "The AKP's Turkey: More Civilian, But More Democratic?" Hurriyet Daily News, September 26, 2010 <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=the-akp8217s-turkey-more-civilian-but-more-democratic-2010-09-24>
63. Soner Cagaptay, "As Turkey's Foreign Policy Changes, So Does Turkey" Hurriyet Daily News, January 20, 2011 <http://www.hurriyetdailynews.com/as-turkeys-foreign-policy-changes-so-does-turkey.aspx?pageID=438&n=as-turkey8217s-foreign-policy-changes-so-does-turkey-2011-01-20>
64. Soner Cagaptay, "New Military, New Turkey" Hurriyet Daily News, August 28, 2011 <http://www.cagaptay.com/articles/>
65. Soner Cagaptay, "Turkey's Post-EU World" Hurriyet Daily News, February 28, 2012 <http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-post-eu-world-.aspx?pageID=449&nID=14791&NewsCatID=424>
66. Soner Cagaptay "The AKP's Underwhelming Victory: How the Election Will Change Turkish Politics" Foreign Affairs June 26, 2011 <http://www.foreignaffairs.com/articles/67965/soner-cagaptay/the-akps-underwhelming-victory>
67. Soner Cagaptay "Germany's New Cabinet on Turkey's EU Accession: Implications for U.S. Policy" The Washington Institute, October 30, 2009 <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/germanys-new-cabinet-on-turkeys-eu-accession-implications-for-u.s.-policy>
68. Soner Cagaptay "Is Turkey Leaving the West?" Foreign Affairs October 26, 2009 <http://www.foreignaffairs.com/articles/65661/soner-cagaptay/is-turkey-leaving-the-west>
69. Soner Cagaptay "Turkey's New "Old Kemalists"" Hurriyet Daily News, March 20, 2011 <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkey8217s-new-8220old-kemalists8221-2011-03-18>
70. Soner Cagaptay "Turkish-EU Reset, Once Again" Hurriyet Daily News, November 13, 2011 <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkish-eu-reset-once-again-2011-11-13>
71. Steven A. Cook "How Europe can save Turkey" Published : June 7, The Washington Post
72. Svante E. Cornell "What Drives Turkish Foreign Policy? Pp 13-24 Middle East Quarterly, Middle East Forum Winter 2012 Volume XIX: number 1 , <http://www.meforum.org/3129/turkish-foreign-policy>
73. Sean Michael Cox "One Calorie Islam : Turkey's "Light Muslims" and the West

D

74. Ahmet Davutoglu, "A challenge for France: To abandon or not to abandon core values?" Today's Zaman, http://www.todayszaman.com/news-266365-a-challenge-for-france-to-abandon-or-not-to-abandon-core-values-by-ahmet-davutoglu*.html
75. Ahmet Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007" Insight Turkey Vol. 10, , <http://www.scribd.com/doc/28588811/Insight-Turkey-Vol-10-Ahmet-Davutoglu>
76. Ahmet Davutoğlu "Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring" TEPAV, International Policy and Leadership Institute, 2012 – Third Edition, Turkey Policy Brief Series , <http://www.scribd.com/doc/92514117/Turkey-Policy-Brief-3-Davutoglu-En>
77. Ahmet Davutoğlu, "Global Governance" SAM Center for Strategic Research No. 2 March 2012 http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/03/vision_paper_ing_02.pdf

78. Nickolas Danforth "Ideology and Pragmatism in Turkish Foreign Policy: From Ataturk to the AKP" Turkish Polish Quarterly pp. 83-94
79. Debating Europe "Arguments for and against Turkey's EU membership" <http://www.debatingeurope.eu/focus/infobox-arguments-for-and-against-turkeys-eu-membership/>
80. Daniel Dombey, 25 June 2012, "Increasing power, growing questions" FT Special Report Turkey <http://www.ft.com/intl/cms/272a0c2c-bbfa-11e1-9aff-00144feabdc0.pdf> (19/11/2013)

E

81. Election Manifesto-Premier Erdogan announces his party's election manifesto [http://www.thefreelibrary.com/\(UPDATE\)+ELECTION+MANIFESTO+-Premier+Erdogan+announces+his+party's...-a0254207338](http://www.thefreelibrary.com/(UPDATE)+ELECTION+MANIFESTO+-Premier+Erdogan+announces+his+party's...-a0254207338)
82. Nilgun Arisan Eralp, "Lisbon Treaty and Turkey at a first Glance" TEPAV Economic Policy Research Foundation of Turkey, Evaluation Note, December 2009
83. Nilgun Arisan Eralp, "How Do EU Decisions of December 2009 Summit Affect Turkey-EU Negotiation Process?" TEPAV Economic Policy Research Foundation of Turkey, Evaluation Note, December 2009
84. Nilgun Arisan Eralp, "Quest For New Formulas in Turkey and EU Relations (New Models Based on "Good Faith" and "Necessity") TEPAV Economic Policy Research Foundation of Turkey, Evaluation Note, November 2010
85. Nilgun Arisan Eralp, "Another EU Summit in vain for Turkey" TEPAV Economic Policy Research Foundation of Turkey, Evaluation Note, December 2010
86. Nilgun Arisan Eralp "The Possibility of "Transformational Partnership" between Turkey and the EU:Will :Opportunity" become Reality?" TEPAV International Policy and Leadership Institute, Economic Policy Foundation of Turkey, May 2012
87. Erkan Erdoglu, "Turkey and Europe: Undivided but not united" MPRA Munich Personal RePEc Archive, June 2002, MPRA Paper No. 26928, posted 23 November 2010/21:23
88. Asli Toksabay Esen, "Why the Unease among EU Citizens Over Turkey's Membership?" TEPAV Economic Policy Research Foundation of Turkey, Evaluation Note, February 2010
89. Euronews, <http://www.euronews.com/tag/eu-turkey/>
90. European Commission Enlargement, EU-Turkey relations http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/eu_turkey_relations_en.htm
91. EUobserver "The EU and Turkey:steering a safer path throuth the storms" by eleven Foreign Ministers 1/12/2011 <http://euobserver.com/opinion/114473>

F

92. Financial Times Report on Turkey 25 June 2012 <http://www.ft.com/intl/cms/272a0c2c-bbfa-11e1-9aff-00144feabdc0.pdf>
93. Nuria Font, Autonomous University of Barcelona, "Why the European Union Gave Turkey the Green Light" Journal of Contemporary European Studies, Vol. 14, No. 2, pp. 197-212, August 2006, Routledge
94. Foreign Policy Association, Turkey's choice: An early assessment, by Akin Unver, 13 June 2011 <http://foreignpolicyblogs.com/2011/06/13/turkeys-choice-an-early-assessment/>

G

95. Global Security.org "Justice and Development Party (AKP)" <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/tu-political-party-akp.htm>

96. Diba Nigar Goksel, "Turkey and the EU:What next?" GMF The German Marshall Fund of the United States, on Turkey, Analysis, December 5, 2012
97. Mehmet Gormez "Religion and Secularism in the Modern World: a Turkish Perspective" TEPAV International Policy and Leadership Institute, #2 February 2012
98. Ioannis N. Grigoriadis, Bilkent University / ELIAMEP , Working Paper No 8/2010 "The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy"
http://www.eliamep.gr/wpcontent/uploads/2010/05/%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3-8_2010_loGrigoriadis1.pdf
99. Ioannis N. Grigoriadis, Bilkent University / ELIAMEP, "Learning from the "Arab Spring" : Turkish Foreign Policy in Flux", Middle Eastern Studies Programme, February 2013, ELIAMEP
100. Ioannis N. Grigoriadis "The "Davutoglu Doctrine" under pressure: Challenges for Turkish Foreign Policy in a Changing Middle East" ELIAMEP Thesis, Oct. 2012 <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2012/10/Thesis1.pdf>

H

101. Jonathan Head, BBC News Europe "Analysis: Turkey's long wait to join the EU club, 17 May 2012 <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-18108049>
102. Hudson Institute, The AKP' s New Turkey by Ehud Toledano, April 22 2011 <http://www.currenttrends.org/research/detail/the-akps-new-turkey>
103. Hurriyet Daily News "Turkey may be regional power, out of EU in 2030 <http://www.hurriyetdailynews.com/PrintNews.aspx?PageID=383&NID=19807>

I

104. Nuray Nazli Inal & DudenYegenoglu "German and French Leaders' Views on Turkey's EU Membership" The Washington Institute, June 27, 2005 <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/german-and-french-leaders-views-on-turkeys-eu-membership>

K

105. Eesin Kalaycioglu, "The Turkish-EU Odyssey and Political Regime Change in Turkey" South European Society and Politics, Vol. 16, No.2, June 2011, pp. 265-278, Routledge
106. E. Fuat Keyman "Turkish Foreign Policy in 2012" The Journal of Turkish Weekly March 2012
<http://www.turkishweekly.net/columnist/3605/turkish-foreign-policy-in-2012.html>
107. Ilias Kouskouvelis "The Problem with Turkey's "Zero Problems" Turkey Past and Future, The Middle East Quarterly Winter 2013, pp. 47-56
108. Ahmet T. Kuru, "The Rise and Fall of Military Tutelage in Turkey: Fears of Islamism, Kurdism, and Communism", Insight Turkey Vol. 14/No.2/2012 pp. 37-57

L

109. Bernard Lewis, "Why Turkey is the only Muslim Democracy" The Middle East Quarterly, March 1993, pp.41-49
<http://www.meforum.org/216/why-turkey-is-the-only-muslim-democracy>
110. Ben Lomdardi "Turkey & Israel Brinkmanship & The Grand Strategy Of The Erdogan Government" The Levantine Review Volume 1 Number 1 (Spring 2012)

M

111. Christos Minagias, "The ideological identity and the geostrategic deadlocks of the "New" Turkey"
112. Meltem Müftüler-Baç, "Turkey's Accession to the European Union: Institutional and Security Challenges", Perceptions, Autumn 2004
113. Meltem Müftüler-Baç, "Turkey's Political Reforms and the Impact of the European Union", South European Society & Politics, Vol. 10, No. 1, March 2005, pp. 16-30, Routledge
114. Meltem Müftüler-Baç, Evrim Taskin, "Turkey's Accession to the European Union: Does Culture and Identity Play a Role?", Ankara Review of European Studies, Volume 6, No:2 (Spring 2007) pp. 31-50
115. Meltem Müftüler-Baç, 20 June 2011, "Turkish Foreign Policy, its Domestic Determinants and the Role of the European Union", pp 281-282, South European Society Politics

N

116. Joseph S. Nye, Jr. , 10/27/06, "Soft Power, Hard Power and Leadership"
http://www.hks.harvard.edu/netgov/files/talks/docs/11_06_06_seminar_Nye_HP_SP_Leadership.pdf
117. Joseph S. Nye, "Progressive Realism" 2006Project Syndicate a World of Ideas <http://www.project-syndicate.org/commentary/progressive-realism>

O

118. Mehmet Ögütçü* "Sunday's Zaman" [Turkey's 2023 energy vision] Adapting to 'game-changing' dynamic in world energy (2)
http://www.sundayszaman.com/sunday/newsDetail_getNewsById.action?newsId=254987
119. Tarik Oğuzlu, Feb 2012 Department of International Relations Atalya International University "The 'Arab Spring' and the Rise of the 2.0 Version of Turkey's 'zero problems with neighbors' Policy" SAM Center for Strategic Studies http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/SAM_Paper_TarikOguzlu2.pdf
120. Ziya Onis "Turkey and Post-Soviet States : Potential and Limits of Regional Power Influence", MERIA Middle East Review of International Affairs, Vol. 5, No.2 (Summer 2001)

P

121. Joe Parkinson, "Erdogan Tightens Grip on Turkey, Putting Nation at Crossroads" The Wall Street Journal, Updated June 27, 2013
122. Marcie J. Patton, Department of Politics, Fairfield University, CT, USA, "AKP Reform Fatigue in Turkey: What has happened to the EU Process?" Mediterranean Politics, Vol. 12, No.3, pp. 339-358 November 2007, Routledge
123. Amanda Paul, Today's Zaman, 20 May 2012 "Turkey and the EU: a new positive agenda?"
http://www.todayszaman.com/columnistDetail_getNewsById.action?newsId=280841 (14/11/2013)

R

124. John Redmond, "Turkey and the European Union: troubled European or European trouble?", International Affairs 83:2 (2007) pp 303-317

125. Republic of Turkey, Minister of Foreign Affairs, Turkey-EU Relations <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa>
126. Republic of Turkey, Minister of Foreign Affairs, Synopsis of the Turkish Foreign Policy, <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>
127. Republic of Turkey, Minister of Foreign Affairs, Policy of Zero Problems with our Neighbors, <http://www.mfa.gov.tr/policy-of-zero-problems-with-our-neighbors.en.mfa>
128. Republic of Turkey, Minister of Foreign Affairs, Constitution of the Republic of Turkey, <http://www.mfa.gov.tr/constitution-of-the-republic-of-turkey.en.mfa>
129. Republic of Turkey, Minister of Foreign Affairs, Questions, <http://www.mfa.gov.tr/questions.en.mfa>
130. Republic of Turkey, Minister of Foreign Affairs, Interview by H.E. Ahmet Davutoğlu published in Der Spiegel Newspaper (Germany) on 12 December 2011 http://www.mfa.gov.tr/interview-by-h_e_-ahmet-davutoglu-published-in-der-spiegel-newspaper-germany-on-12-december-2011.en.mfa
131. Republic of Turkey, Minister of Foreign Affairs, Message by the Minister of Foreign Affairs H.E. Mr. Ahmet Davutoğlu on the occasion of “The 9 May Europe Day” http://www.mfa.gov.tr/message-by-the-minister-of-foreign-affairs-h_e_-mr_-ahmet-davuto%C4%9Flu-on-the-occasion-of-the-9-may-europe-day.en.mfa
132. Republic of Turkey, Minister of Foreign Affairs, “Resolution of Conflicts and Mediation”, <http://www.mfa.gov.tr/resolution-of-conflicts-and-mediation.en.mfa>

S

133. Guven Sak, “Turkey’s regional integration: Is it economic transformation or shift of axis?” tepav Economic Policy Research Foundation of Turkey, 3 March 2011
134. SAM Center for Strategic Research, H.E. Ahmet DAVUTOĞLU “The Clash of Interests: an Explanation of the World (Dis) Order”, December 1997 - February 1998 <http://sam.gov.tr/the-clash-of-interests-an-explanation-of-the-world-disorder/>
135. Thomas Seibert “Tensions between Turkey’s ruling AKP and Gulenics fester” <http://www.turkishnews.com/en/content/2012/01/01/tensions-between-turkeys-ruling-akp-and-gulenics-fester/>
136. Sunday’s Zaman “Turkey-press scan on April 17” http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action;jsessionid=00C39A9D1937B8F5610DEBEF305DA523?newsId=241270
137. Sunday Zaman, Turkey’s Erdogan announces his party’s election manifesto, 16 April 2011 http://www.sundayszaman.com/sunday/newsDetail_getNewsById.action?newsId=254987 World Bulletin, <http://www.worldbulletin.net/?aType=haber&ArticleID=72614>
138. Zerrin Savasan, “The Impact of European Integration Progress on the Nature of Sovereignty”

T

139. TEPAV Economic Policy Research Foundation of Turkey “Support for the EU Drops by 4 Points in 3 Years” <http://www.tepav.org.tr/en/haberler/s/1991>
140. The Cairo Review of Global Affairs: The Cairo Review Interview, Interview with Ahmet Davutoğlu, July 2 2011

141. The Economist "The Turkish economy overheating"
<http://www.economist.com/node/18651739?fsrc=scn%2Ffb%2Fwl%2Far%2Foverheating>
142. The Economist "The Davutoglu effect, All change for foreign policy"
 Oct 21st 2010
http://www.economist.com/node/17276420?story_id=17276420&fsrc=rss
143. The Hurriyet Daily News "The EU and Turkey: stronger together" by
 16 Foreign Ministers <http://www.hurriyetsdailynews.com/the-eu-and-turkey-stronger-together.aspx?pageID=238&nID=24232&NewsCatID=396>
144. The Washington Institute "Sarkozy's Policy on Turkey's EU
 Accession:Bad for Franca?" winter 2007
<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/sarkozys-policy-on-turkeys-eu-accession-bad-for-france>
145. The Washington Institute "The AKP's Foreign Policy:The Misnomer of
 "Neo-Ottomanism" April 24, 2009 <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-akps-foreign-policy-the-misnomer-of-neo-ottomanism>
146. Ehud Toledano 2011 "The AKP's New Turkey" HUDSON INSTITUTE
 Center for Islam, Democracy and the Future of the Islam World
<http://www.currenttrends.org/research/detail/the-akps-new-turkey>
147. Ilter Turan "The Rise and Fall of Turkey's Middle East Policy" On
 Turkey, Analysis October 9, 2012
148. Turkish Ministry for EU Affairs, Chronology of Turkey-European Union
 Relations (1959-2009)-History of Turkey-EU Relations
149. Turkish Policy Quarterly, Vol. 8, "Turkish Foreign Policy and the EU in
 2010", no.3(2009), http://www.turkishpolicy.com/images/stories/2009-03-tpq/AHMET_DAVUTOGLU.pdf

U

150. Emrullah Uslu, March 25 2009, "Ahmet Davutoğlu: The Man Behind
 Turkey's Assertive Foreign Policy", The Jamestown Foundation,
 Eurasia Daily Monitor, Vol.6, issue57

V

151. Guenter Verheugen "Meeting the Geopolitical Challenges of the Arab
 Spring: A Call for a joint EU-Turkish Afenda" TEPAV International Policy and
 Leadership Institute #1 January 2012

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Έκθεση Προόδου Τουρκίας 2013, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, Στρατηγική διεύρυνσης και κυριότερες προκλήσεις 2013-2014, COM(2013)700 final, SWD(2013)417 final, Brussels 16.10.2013, Συμπεράσματα-Συστάσεις

«Η Τουρκία είναι υποψήφια χώρα και στρατηγικός εταίρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Τουρκία, με τη σημαντική, δυναμική οικονομία της είναι σημαντικός εμπορικός εταίρος της ΕΕ και αποτελεί πολύτιμη συνιστώσα της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας μέσω της τελωνειακής ένωσης. Επίσης, έχει στρατηγική θέση, και όσον αφορά την ενεργειακή ασφάλεια, και διαδραματίζει σημαντικό περιφερειακό ρόλο. Η Επιτροπή υπογραμμίζει τη σημασία που έχει η διαρκής συνεργασία και ο διάλογος επί θεμάτων εξωτερικής πολιτικής.

Κατά τον ίδιο τρόπο, η ΕΕ παραμένει σημαντική και στέρεα βάση για τις οικονομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις της Τουρκίας. Τα γεγονότα του πάρκου Γκεζί ανέδειξαν τη σημασία που έχει η προώθηση του διαλόγου σε ολόκληρο το πολιτικό φάσμα και την κοινωνία και την ανάγκη για σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην πράξη. Το εποικοδομητικό πρόγραμμα που δρομολογήθηκε το 2012 συνεχίζει να υποστηρίζει και να συμπληρώνει τις διαπραγματεύσεις προσχώρησης με την Τουρκία, μέσω ενισχυμένης συνεργασίας σε ορισμένους τομείς κοινού ενδιαφέροντος. Ενώ έχει ήδη αποφέρει ορισμένα θετικά αποτελέσματα, δεν υποκαθιστά τις διαπραγματεύσεις. Το πλήρες δυναμικό των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας αξιοποιείται πλήρως μόνο στο πλαίσιο ενεργού και αξιόπιστης διαδικασίας προσχώρησης. Αυτή η διαδικασία παραμένει το πλέον κατάλληλο πλαίσιο για την προώθηση των συνδεόμενων με την ΕΕ μεταρρυθμίσεων, την ανάπτυξη του διαλόγου σχετικά με τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, την ενίσχυση της οικονομικής ανταγωνιστικότητας και της συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας, της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Οι διαπραγματεύσεις προσχώρησης πρέπει να ξαναβρούν τον ρυθμό τους, με σεβασμό των δεσμεύσεων της ΕΕ και των προϋποθέσεων που έχουν καθοριστεί. Στο πλαίσιο αυτό, το άνοιγμα του κεφαλαίου 22 - «Περιφερειακή πολιτική», μετά από τρία και πλέον έτη στασιμότητας στις διαπραγματεύσεις, αποτελεί σημαντικό βήμα. Η Τουρκία μπορεί να επιταχύνει το ρυθμό των διαπραγματεύσεων εκπληρώνοντας τα κριτήρια αξιολόγησης και τις απαιτήσεις των διαπραγματευτικών πλαισίων και τηρώντας τις συμβατικές της υποχρεώσεις έναντι της ΕΕ,

περιλαμβανομένης της πλήρους και χωρίς διακρίσεις εφαρμογής του πρόσθετου πρωτοκόλλου της Συμφωνίας Σύνδεσης έναντι όλων των κρατών μελών.

Μια μεικτή εικόνα προκύπτει από τις εξελίξεις κατά τους τελευταίους δώδεκα μήνες στην Τουρκία όσον αφορά τα **πολιτικά κριτήρια**. Οι σημαντικές μεταρρυθμιστικές προσπάθειες συνεχίστηκαν. Η τέταρτη δέσμη μέτρων για τη δικαστική μεταρρύθμιση που εγκρίθηκε τον Απρίλιο ενδυναμώνει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, περιλαμβανομένης της ελευθερίας έκφρασης και της καταπολέμησης της ατιμωρησίας σε περιπτώσεις βασανιστηρίων και κακής μεταχείρισης. Η κυβέρνηση ξεκίνησε ειρηνευτική διαδικασία για τον τερματισμό της τρομοκρατίας και της βίας στις νοτιοανατολικές περιοχές της χώρας και την προετοιμασία του εδάφους για την επίλυση του κουρδικού ζητήματος. Η διαδικασία αυτή πρέπει να συνεχιστεί καλόπιστα από όλες τις πλευρές. Τα μέτρα που εξαγγέλθηκαν με τη δέσμη μέτρων για τον εκδημοκρατισμό που υποβλήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2013 προβλέπουν περαιτέρω μεταρρυθμίσεις σε σειρά σημαντικών ζητημάτων, περιλαμβανομένων της χρήσης γλωσσών πλην της τουρκικής, των δικαιωμάτων ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες και των αλλαγών των υφιστάμενων υψηλών ορίων για την εκπροσώπηση στο κοινοβούλιο και τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων· έτσι αναμένεται να ενισχυθεί η πολυφωνία. Η πρόοδος στη συνεργασία με κόμματα της αντιπολίτευσης σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα παραμένει ζωτικό θέμα. Η διακομματική επιτροπή συνδιαλλαγής του κοινοβουλίου, η οποία συστάθηκε για την κατάρτιση νέου συντάγματος, συνέχισε τις εργασίες της, επιτυγχάνοντας συμφωνία επί ορισμένων άρθρων. Οι εργασίες αναμένεται να συνεχιστούν σε πνεύμα συμβιβασμού. Η έγκριση λεπτομερούς νόμου περί αλλοδαπών και διεθνούς προστασίας ήταν σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της επαρκούς προστασίας των αιτούντων άσυλο. Συνεχίστηκαν επίσης οι προσπάθειες με στόχο την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών, κυρίως μέσω της εφαρμογής του νόμου σχετικά με την προστασία της οικογένειας και την πρόληψη της βίας. Ο θεσμός του Διαμεσολαβητή δημιουργήθηκε και ασκεί πλέον ενεργά τις αρμοδιότητες του. Ο Εθνικός Οργανισμός Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων άρχισε επίσης να λειτουργεί. Επιπλέον, υπάρχουν περισσότερες δημόσιες συζητήσεις για θέματα που προηγουμένως θεωρούνταν ευαίσθητα, συμπεριλαμβανομένου του κουρδικού ζητήματος, του ρόλου του στρατού, του αρμενικού ζητήματος ή των δικαιωμάτων των ατόμων ανεξάρτητα από το σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Ο δημοκρατικός διάλογος εξαπλώνεται, ιδίως μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και εκφράζεται επίσης πέραν της παραδοσιακής πολιτικής των κομμάτων, μεταξύ άλλων μέσω διαδηλώσεων. Στο πλαίσιο αυτό, το κύμα διαμαρτυριών του Ιουνίου είναι επίσης αποτέλεσμα της ευρείας δημοκρατικής μεταρρύθμισης που έλαβε χώρα την

τελευταία δεκαετία και της ανάδυσης μίας ζωτικής και πολύμορφης κοινωνίας των πολιτών, η οποία πρέπει να γίνεται σεβαστή και να εισακούεται σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων, ανεξάρτητα από το ποιος έχει την πλειοψηφία στο κοινοβούλιο. Ωστόσο, η περαιτέρω πρόοδος παρεμποδίζεται από διάφορους παράγοντες που εξακολουθούν να υφίστανται. Το πολιτικό κλίμα χαρακτηρίζεται ακόμη από πόλωση και δεν διέπεται από πνεύμα συμβιβασμού. Η κυβέρνηση έχει την τάση να εξαρτάται αποκλειστικά από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία όταν ψηφίζει νόμους και λαμβάνει αποφάσεις, ακόμη και σε κοινωνικά ευαίσθητα ζητήματα, χωρίς επαρκή διαβούλευση και διάλογο με τους ενδιαφερόμενους φορείς. Οι απορρέουσες εντάσεις και η απογοήτευση τελικά κορυφώθηκαν τον Μάιο και τον Ιούνιο με την ευκαιρία ενός αμφιλεγόμενου έργου αστικής ανάπλασης στο πάρκο Γκεζί της Κωνσταντινούπολης και οδήγησε σε σοβαρές εκδηλώσεις διαμαρτυρίες σε πολλές άλλες πόλεις...«Οι έρευνες που διεξήγαγε το Υπουργείο Εσωτερικών κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η αστυνομία έκανε δυσανάλογη χρήση βίας κατά των διαδηλωτών τον Μάιο και τον Ιούνιο.»...«Όσον αφορά την υπερβολική χρήση βίας από την αστυνομία, οι διοικητικές και δικαστικές έρευνες που ξεκίνησαν θα πρέπει να τηρούν τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και οι υπεύθυνοι θα πρέπει να λογοδοτήσουν. Θα πρέπει να θεσπιστεί και να εφαρμοστεί σύμφωνα με τους ευρωπαϊκούς κανόνες νομοθεσία σχετικά με τη σύσταση επιτροπής παρακολούθησης της επιβολής του νόμου, ως ανεξάρτητου οργάνου εποπτείας για αξιόπρινες πράξεις που διαπράττει η αστυνομία. Το Υπουργείο Εσωτερικών έκανε ένα πρώτο θετικό βήμα με την έκδοση εγκυκλίων που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των αστυνομικών κατά τις διαδηλώσεις. Ωστόσο, το γενικό νομικό πλαίσιο και η πρακτική σχετικά με την παρέμβαση υπαλλήλων των αρχών επιβολής του νόμου θα πρέπει να εναρμονιστούν με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, ώστε να εγγυώνται σε κάθε περίπτωση το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και, ιδίως, το δικαίωμα της ελευθερίας του συνέρχεσθαι.

Βασικές διατάξεις του τουρκικού νομικού πλαισίου και η ερμηνεία τους από τα μέλη του δικαστικού σώματος εξακολουθούν να παρακωλύουν την ελευθερία έκφρασης, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης. Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των τουρκικών μέσων ενημέρωσης, στα οποία κυριαρχούν οι μεγάλοι βιομηχανικοί όμιλοι, σε συνδυασμό με ενίοτε εκφοβιστικές δηλώσεις υψηλόβαθμων υπαλλήλων και προειδοποιήσεων από τις αρχές, καθιστά επίσης διαδεδομένη την αυτολογοκρισία στα μέσα ενημέρωσης, όπως φάνηκε από την έλλειψη ρεπορτάζ στα κατεστημένα μέσα ενημέρωσης για τις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας του Ιουνίου. Το περιβάλλον αυτό οδήγησε επίσης σε απολύσεις και παραιτήσεις δημοσιογράφων.

Μια περιοριστική ερμηνεία, εκ μέρους του δικαστικού σώματος, των νομικών διατάξεων σχετικά με τη δημόσια πρόκληση μίσους οδήγησε σε σειρά καταδικαστικών αποφάσεων δημοσίων προσώπων για κριτικές παρατηρήσεις σχετικά με τη θρησκεία. Ο ασαφής ορισμός της ποινικής νομοθεσίας για την ένταξη σε ένοπλη ομάδα εξακολουθεί να είναι πηγή μεγάλου αριθμού συλλήψεων και διώξεων. Δεν έχει δημιουργηθεί ακόμη ένα νομικό πλαίσιο συμβατό με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου για τα θέματα της θρησκευτικής πίστης και των αντιρρησιών συνείδησης. Χρειάζεται να καταβληθούν ουσιαστικές προσπάθειες για την αποτελεσματική διασφάλιση των δικαιωμάτων των γυναικών, των παιδιών, καθώς και των λεσβιών, των ομοφυλοφίλων, των αμφιφυλοφίλων, των τρανσεξουαλικών και των διαφυλικών (ΛΟΑΔ). Η ενδοοικογενειακή βία, τα περιστασιακά εγκλήματα τιμής και το ζήτημα των πρόωρων και καταναγκαστικών γάμων εξακολουθούν να συνιστούν σοβαρό πρόβλημα.

Η Τουρκία πρέπει να διασφαλίσει τον πλήρη σεβασμό του συνόλου των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων των μη μουσουλμανικών θρησκευτικών κοινοτήτων. Οι αδυναμίες αυτές πρέπει να αντιμετωπιστούν και η τέταρτη δέσμη μέτρων για τη δικαστική μεταρρύθμιση να εφαρμοστεί ορθά, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Οι αρχές πρέπει να ενισχύσουν τις προσπάθειες για την προστασία άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών ούτως ώστε όλοι οι πολίτες μπορούν να ασκούν απρόσκοπτα τα δικαιώματά τους. Τα μέτρα που ανακοινώθηκαν στη δέσμη εκδημοκρατισμού προμηνύουν πρόοδο σε ορισμένα από τα ζητήματα αυτά. Τα ζητήματα αυτά υπογραμμίζουν τη σημασία που έχει για την ΕΕ η συνέχιση του διαλόγου με την Τουρκία όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα. Η πρόοδος στις διαπραγματεύσεις προσχώρησης και η πρόοδος των πολιτικών μεταρρυθμίσεων στην Τουρκία είναι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος.

Είναι προς το συμφέρον τόσο της Τουρκίας όσο και της ΕΕ να υπάρξει συμφωνία επί των κριτηρίων ανοίγματος για τα κεφάλαια 23 - «Δικαιοσύνη και θεμελιώδη δικαιώματα» και 24 - «Δικαιοσύνη, Ελευθερία και Ασφάλεια» και τα εν λόγω κριτήρια να ανακοινωθούν στην Τουρκία το συντομότερο δυνατό, ώστε να καταστεί δυνατή η έναρξη των διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο των δύο αυτών κεφαλαίων. Τούτο θα συμβάλει σημαντικά στο να διασφαλιστεί ότι η ΕΕ και τα πρότυπά της εξακολουθούν να είναι το σημείο αναφοράς για μεταρρυθμίσεις στην Τουρκία. Ενόψει των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων, κατά τη συνολική διαδικασία λήψης αποφάσεων, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, πρέπει να γίνεται πιο οργανωμένη και συστηματική διαβούλευση με την κοινωνία των πολιτών.»...«Για παράδειγμα, οι αξιολογήσεις των περιβαλλοντικών επιπτώσεων πρέπει να διενεργούνται σε πλήρη συμμόρφωση με το κεκτημένο της ΕΕ. Τα μεγάλα έργα υποδομών δεν θα πρέπει

πλέον να αποκλείονται. Η διαβούλευση με φορείς της κοινωνίας των πολιτών σε άλλους τομείς πολιτικής πρέπει επίσης να ενθαρρυνθεί ιδιαίτερα.

Η υπογραφή της συμφωνίας επανεισδοχής ΕΕ-Τουρκίας και η ταυτόχρονη έναρξη του διαλόγου για τις θεωρήσεις αποτελούν τα πρώτα βήματα προς την ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων, η οποία μπορεί να δώσει νέα ώθηση στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας και να αποφέρει απτά οφέλη για τις δύο πλευρές. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πρόοδος στις δύο αυτές διαδικασίες και να ολοκληρωθεί γρήγορα η διαδικασία κύρωσης της συμφωνίας επανεισδοχής στην Τουρκία, εν όψει της πλήρους και ουσιαστικής εφαρμογής της.

Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, η Τουρκία συνέχισε να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη γειτονική περιοχή της, π.χ. με την επέκταση των δραστηριοτήτων της ως μη παραδοσιακού δωρητή στο Κέρας της Αφρικής, με τη στήριξη της μετάβασης της Βόρεια Αφρική στη δημοκρατία και με την ενίσχυση της συνεργασίας με το Αφγανιστάν και το Πακιστάν, καθώς και της συνεργασίας μεταξύ αυτών. Διαδραμάτισε ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην υπόθεση της Συρίας, με την υποστήριξη στη διαμόρφωση μιας πιο ενοποιημένης αντιπολίτευσης και με την παροχή ζωτικής σημασίας ανθρωπιστικής βοήθειας σε μεγάλο αριθμό Σύρων που εγκατέλειπαν τη χώρα τους. Έχει επίσης συνεχίσει να παρέχει πρακτική υποστήριξη στις συνομιλίες των Ε3+3 με το Ιράν.

Η κύρωση διακυβερνητικής συμφωνίας για το έργο του Αγωγού Φυσικού Αερίου της Ανατολίας (TANAP) μεταξύ Τουρκίας και Αζερμπαϊτζάν ήταν μια σημαντική συμβολή της στην επίτευξη του στόχου της μεγαλύτερης ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης μέσω του νοτίου ενεργειακού διαδρόμου. Ο τακτικός πολιτικός διάλογος μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας συνέχισε να ενισχύεται, καλύπτοντας τόσο διεθνή θέματα κοινού ενδιαφέροντος όπως η Μέση Ανατολή και η Κεντρική Ασία όσο και παγκόσμια ζητήματα, όπως η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και η μη διάδοση των όπλων. Η Τουρκία συνέχισε την πολιτική εμπλοκής της στα Δυτικά Βαλκάνια, μεταξύ άλλων με την ενεργό συμμετοχή της στη Διαδικασία για τη Συνεργασία στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς και με τη συμβολή της στις αποστολές, υπό την ηγεσία της ΕΕ, στον στρατιωτικό, αστυνομικό τομέα και τον τομέα του κράτους δικαίου στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στο Κοσσυφοπέδιο.

Η Τουρκία συνέχισε να εκφράζει την υποστήριξή της για την επανάληψη των συνομιλιών με στόχο την επίτευξη δίκαιης, συνολικής και βιώσιμης λύσης του κυπριακού ζητήματος, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών. Η προθυμία της Τουρκίας και της Ελλάδας να αποδεχθούν επαφές με τους επικεφαλής διαπραγματευτές των δύο κοινοτήτων αποτελεί θετικό βήμα που θα μπορούσε ενδεχομένως να βοηθήσει στη διαδικασία διευθέτησης.

Η ΕΕ έχει επίσης υπογραμμίσει τη σημασία της προόδου ως προς την εξομάλυνση των διαφορών μεταξύ της Τουρκίας και όλων των κρατών μελών της ΕΕ, περιλαμβανομένης και της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στο πλαίσιο αυτό, κάλεσε την Τουρκία να σταματήσει να παρεμποδίζει την προσχώρηση κρατών μελών σε διεθνείς οργανισμούς και μηχανισμούς.

Επιπλέον, η ΕΕ υπογράμμισε για άλλη μια φορά τα κυριαρχικά δικαιώματα όλων των κρατών μελών της ΕΕ, στα οποία περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η σύναψη διμερών συμφωνιών, καθώς και η διερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών τους πόρων, σύμφωνα με το κεκτημένο της ΕΕ και το διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας. Στο πλαίσιο αυτό, στα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 11 Δεκεμβρίου 2012, η ΕΕ εξέφρασε τη βαθιά λύπη της για το γεγονός ότι η Τουρκία, παρά τις επανειλημμένες εκκλήσεις, συνεχίζει να αρνείται να εκπληρώσει την υποχρέωσή της για πλήρη και χωρίς διακρίσεις εφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου της Συμφωνίας Σύνδεσης έναντι όλων των κρατών μελών και δεν έχει άρει όλους τους περιορισμούς όσον αφορά τα σκάφη και τα αεροσκάφη που είναι νηολογημένα στην Κύπρο ή των οποίων ο τελευταίος λιμένας κατάπλου ήταν στην Κύπρο. Η ΕΕ έχει τονίσει ότι η τήρηση της υποχρέωσης αυτής θα μπορούσε να δώσει σημαντική ώθηση στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων. Αν δεν υπάρξει πρόοδος στο θέμα αυτό, η Επιτροπή θα διατηρήσει τα ισχύοντα από το 2006 μέτρα της, τα οποία θα επηρεάζουν συνεχώς τη συνολική πρόοδο των διαπραγματεύσεων.

Η ΕΕ θα εξακολουθήσει να παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς και να επανεξετάζει την πρόοδο που επιτυγχάνεται σε όλα τα θέματα που καλύπτονται από τη δήλωση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, της 21ης Σεπτεμβρίου 2005. Αναμένεται τώρα πρόοδος, χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση. Σύμφωνα με το Διαπραγματευτικό Πλαίσιο και παλαιότερα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου, η Τουρκία πρέπει να δεσμευθεί απερίφραστα για σχέσεις καλής γειτονίας και για ειρηνική επίλυση των διαφορών σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, με προσφυγή, εφόσον απαιτείται, στο Διεθνές Δικαστήριο. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ έχει εκφράσει για άλλη μια φορά σοβαρές ανησυχίες και κάλεσε την Τουρκία να αποφύγει κάθε είδους απειλή ή ενέργεια κατά κράτους μέλους ή αιτία προστριβών ή ενεργειών που μπορούν να βλάψουν τις σχέσεις καλής γειτονίας και την ειρηνική διευθέτηση των διαφορών.

Η ΕΕ εξέφρασε την ικανοποίησή της για το γεγονός ότι οι πρωτοβουλίες συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για τη βελτίωση των διμερών σχέσεων συνεχίζονται. Ο πρόσφατος, 55ος, γύρος διερευνητικών συνομιλιών για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας διεξήχθη τον Σεπτέμβριο. Η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν προβεί σε

επίσημες καταγγελίες για παραβιάσεις των χωρικών υδάτων και του εναέριου χώρου τους από την Τουρκία, μεταξύ άλλων μέσω πτήσεων πάνω από ελληνικά νησιά.

Σε ό,τι αφορά τα **οικονομικά κριτήρια**, η Τουρκία αποτελεί λειτουργούσα οικονομία της αγοράς. Αναμένεται ότι, μεσοπρόθεσμα, θα είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης, υπό την προϋπόθεση ότι θα επισπεύσει την εφαρμογή του συνολικού της προγράμματος διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Μετά από έντονη ανάπτυξη περίπου 9% κατά την προηγούμενη διετία, η αύξηση του ΑΕΠ της Τουρκίας επιβραδύνθηκε φτάνοντας το 2,2% το 2012. Τούτο συνοδεύτηκε από επανεξισορρόπηση της ανάπτυξης από την εγχώρια ζήτηση στο εξωτερικό εμπόριο, προσωρινή μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και μείωση του πληθωρισμού. Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2013, η ανάπτυξη ενισχύθηκε εκ νέου φτάνοντας στο 3,7% του ΑΕΠ. Ταυτόχρονα, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διευρύνθηκε εκ νέου και οι τιμές καταναλωτή αυξήθηκαν εκ νέου. Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ συνέχισε να συρρικνώνονται και είναι πλέον σαφώς κάτω του 40%. Από τον Μάιο μέχρι σήμερα, λόγω εγχώριων και διεθνών παραγόντων, οι χρηματοπιστωτικές αγορές έχουν τεθεί υπό πίεση, κάτι που προκάλεσε άμεσες αντιδράσεις από την Κεντρική Τράπεζα με σκοπό τη σταθεροποίηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας και τη συγκράτηση των εκροών κεφαλαίου.

Οι πρόσφατες οικονομικές επιδόσεις της Τουρκίας καταδεικνύουν τόσο το υψηλό δυναμικό όσο και τις συνεχιζόμενες ανισορροπίες της οικονομίας. Στον εξωτερικό τομέα, η εξάρτηση από συνεχείς εισροές κεφαλαίων για τη χρηματοδότηση μεγάλων διαρθρωτικών ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών καθιστά την Τουρκία ευάλωτη σε μεταβολές του γενικού αισθήματος κινδύνου, με αποτέλεσμα σημαντικές διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας και ακραίες διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας. Η αντιμετώπιση του αδύναμου αυτού σημείου απαιτεί τη λήψη μέτρων για την αύξηση της εθνικής αποταμίευσης, η δε δημοσιονομική πολιτική έχει να διαδραματίσει εν προκειμένω σημαντικό ρόλο. Η θέσπιση ενός δημοσιονομικού κανόνα θα ενίσχυε τη διαφάνεια του προϋπολογισμού, παρέχοντας σημαντική δημοσιονομική βάση και ενίσχυση της αξιοπιστίας.

Τα σχετικά υψηλά ποσοστά πληθωρισμού εξακολουθούν να αποτελούν σημαντική πρόκληση. Η επανεξισορρόπηση του μακροοικονομικού συνδυασμού πολιτικών θα συντελέσει στην αποφόρτιση της νομισματικής πολιτικής. Μεσοπρόθεσμα έως μακροπρόθεσμα, είναι σημαντικό να βελτιωθεί η λειτουργία των αγορών προϊόντων, υπηρεσιών και εργασίας, μέσω διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για την αύξηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας. Η εν εξελίξει έρευνα για τη λειτουργία της **Τελωνειακής**

Ένωσης ΕΕ-Τουρκίας είναι πρώτης τάξεως ευκαιρία να αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού και διαλόγου ο απαραίτητος εκσυγχρονισμός αυτού του βασικού εργαλείου στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας, με σκοπό να δοθεί νέα ώθηση στις εμπορικές επιδόσεις και των δύο πλευρών και στην οικονομική ολοκλήρωση.

Δεδομένου ότι η Τουρκία διαθέτει δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης ως ενεργειακός κόμβος και δεδομένων των κοινών προκλήσεων που μοιράζεται με την ΕΕ, είναι σημαντικό να αναπτυχθεί ο ενισχυμένος διάλογος για όλα τα θέματα κοινού ενδιαφέροντος.

Όσον αφορά την **ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που συνεπάγεται η προσχώρηση στην ΕΕ**, η Τουρκία συνέχισε την εναρμόνιση με το κεκτημένο. Έχει σημειωθεί ικανοποιητική πρόοδος στους τομείς: ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων· χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες· ενέργεια· περιφερειακή πολιτική και συντονισμός των διαρθρωτικών μέσων· επιστήμη και έρευνα· εκπαίδευση. Υπήρξαν σημαντικές εξελίξεις σχετικά με τη θέσπιση του νομικού πλαισίου στον τομέα της μετανάστευσης και του ασύλου. Το νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας έχει βελτιωθεί. Η νέα νομοθεσία για την ηλεκτρική ενέργεια έχει εναρμονίσει σε μεγάλο βαθμό τον τομέα αυτό με το κεκτημένο. Η Επιτροπή έχει αξιολογήσει την πρόοδο που σημειώθηκε στο πλαίσιο των ομάδων εργασίας του Θετικού Προγράμματος και ενημέρωσε την Τουρκία για τα κριτήρια που θεωρεί ότι εκπληρώνονται. Η Επιτροπή αναγνώρισε επίσης την πρόοδο που έχει σημειωθεί όσον αφορά σημαντικές απαιτήσεις σχετικά με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης και τα θεμελιώδη δικαιώματα. Η πρόοδος έχει περιοριστεί σε ορισμένα κεφάλαια,...»...«Περαιτέρω σημαντική πρόοδος απαιτείται σχετικά με τη δικαιοσύνη και τα θεμελιώδη δικαιώματα, αφενός, και τη δικαιοσύνη, την ελευθερία και την ασφάλεια, αφετέρου. Η νομοθετική εναρμόνιση πρέπει να συνεχιστεί, ιδίως όσον αφορά τις δημόσιες συμβάσεις, την πολιτική ανταγωνισμού και τη φορολογία. Η Τουρκία πρέπει να αναπτύξει τη θεσμική της ικανότητα, ιδίως στο πλαίσιο των κεφαλαίων σχετικά με το δίκαιο των εταιριών, τις μεταφορές, καθώς και την περιφερειακή πολιτική και τον συντονισμό των διαρθρωτικών μέσων.»